

Прилог бр. 1

Општа и просторно-планска документација

Прилог бр. 1.1

Рјешење бр. 15.4.1-96-137/24 од 03.03.2025. године о садржају Студије утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“, општина Фоча, инсталисане снаге 118,10 MW, издато од стране Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА
МИНИСТАРСТВО ЗА ПРОСТОРНО УРЕЂЕЊЕ
ГРАЂЕВИНАРСТВО И ЕКОЛОГИЈУ
БАЊА ЛУКА
Трг Републике Српске 1

Број: 15.4.1-96-137/24
Датум: 03.03.2025. године

Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске, рјешавајући по захтјеву за претходну процјену утицаја на животну средину носиоца пројекта „ХЕС ГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. Фоча, Немањина 19, Фоча, за утврђивање обавезе спровођења процјене утицаја и прибављања Студије утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“, општина Фоча, инсталисане снаге 118,10 MW, а на основу члана 66. Закона о заштити животне средине („Службени гласник Републике Српске“, бр. 71/12,79/15 и 70/20), члану 2. став 1. тачка а) подтачка 4) Правилника о пројектима за које се спроводи процјена утицаја на животну средину и критеријумима за одлучивање о потреби спровођења и обиму процјене утицаја на животну средину („Службени гласник Републике Српске“, број 124/12), члана 76. став 2. Закона о Републичкој управи („Службени гласник Републике Српске“, бр. 115/18, 111/21, 15/22, 56/22, 132/22 и 90/23) и члана 190. Закона о општем управном поступку („Службени гласник Републике Српске“ бр. 13/02, 87/07, 50/10 и 66/18), д о н о с и

Р Ј Е Ш Е Њ Е

1. Носилац пројекта „ХЕС ГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. Фоча дужан је покренути поступак процјене утицаја на животну средину и израдити Студију утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“, општина Фоча, инсталисане снаге 118,10 MW.
2. Носилац пројекта дужан је да овом министарству достави Студију утицаја на животну средину пројекта из тачке 1. овог рјешења, ради вођења даљег поступка процјене утицаја на животну средину, а након прибављања локацијских услова.
3. Студија утицаја на животну средину мора да буде урађена у складу са одредбама Упутства о садржају Студије о процјени утицаја на животну средину („Службени гласник Републике Српске“, број 108/13).
4. Студија утицаја на животну средину мора да садржи посебан дио, у којем ће се дати преглед мишљења заинтересованих органа који су доставили мишљења у поступку претходне процјене утицаја на животну средину, као и преглед коментара и препорука заинтересоване јавности, запримљених у поступку претходне процјене утицаја на животну средину са образложењем на који начин су наводи из мишљења и коментари узети у обзир приликом израде Студије утицаја на животну средину, а у складу са чланом 68. став 2. Закона о заштити животне средине, а конкретно:

Министарства здравља и социјалне заштите, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарства рударства и енергетике, Републичког завода за заштиту културно - историјског и природног наслеђа, Општине Фоча, Федералног министарства околиша и туризма, као и преглед коментара и препорука заинтересоване јавности, запримљених у поступку претходне процјене утицаја на животну средину са образложењем на који начин су наводи из мишљења и коментари узети у обзир

приликом израде Студије утицаја на животну средину, а у складу са чланом 68. став 2. Закона о заштити животне средине.

- 4.1. Према мишљењу Министарства здравља и социјалне заштите број 500-6715-1/24 у Студији утицаја на животну средину детаљно обрадити аспекте здравственог становишта.
- 4.2. Према мишљењу Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде односно Јавне установе „Воде Српске“ Бијељина број 01/5-1-7466-1/24 у Студији утицаја на животну средину детаљно обрадити хидротехничке аспекте односно утицаје који настају на квалитет вода, пронос наноса, режим малих и великих вода и биланс вода.
- 4.3. Према мишљењу Републичког завода за заштиту културно - историјског и природног наслеђа, број 07/625-445-1/24 у Студији утицаја на животну средину детаљно обрадити циљеве заштите природе, укључујући мјере за спречавање, смањење, ублажавање или санацију штетних утицаја на природу.
- 4.4. Према мишљењу општине Фоча број 06-36-1-196/24 у Студији утицаја на животну средину детаљно обрадити мјере за спречавање, смањење или уклањање штетних утицаја пројекта на животну средину у фазама изградње и експлоатације (мјере за заштиту квалитета ваздуха, воде, земљишта, мјере за смањење нивоа буке, мјере за спречавање и смањење настанка отпада, утицај на становништво, заштита флоре, фауне и вегетације).
5. У складу са мишљењем Федералног министарства околиша и туризма број 05/1-19-4-774/24 у Студији утицаја на животну средину потребно је детаљно обрадити прекоентитетски утицај на подручје Федерације БиХ са образложењем на достављене примједбе Федералног министарства околиша и туризма у поступку претходне процјене утицаја на животну средину, а у складу са чланом 68. став 3. Закона о заштити животне средине.
6. Студија утицаја на животну средину мора да садржи посебан дио који се односи опис локације и могући утицај пројекта на животну средину Црне Горе, с обзиром да је ријеч о пројекту утврђеном у Додатку 1 Конвенције о процјени утицаја на животну средину у прекограничном контексту („Службени гласник БиХ“, број 8/2009), у складу са чланом 68. став 3. Закона о заштити животне средине, а конкретно:
 - 6.1. Студија мора да опише алтернативе, односно варијантна рјешења (опис разумних алтернатива које се односе на нацрт пројекта, технологију, локацију, величину и обим, а које су релевантне за пројекат и његове посебне карактеристике, као и опис главних разлога за одабир алтернативног рјешења, укључујући и ефекте на животну средину и опис могућих утицаја пројекта на животну средину Црне Горе (значајни утицаји на сегменте животне средине Црне Горе, опис мјера у циљу спречавања, смањења или отклањања значајног штетног утицаја на животну средину Црне Горе, као и програм праћења утицаја на животну средину – мониторинг уз коришћење ажурираних података, односно посљедње доступних података.
 - 6.2. Према коментару Електропривреде Црне Горе потребно је сагледати утицај ХЕ „Бук Бијела“ на постојеће ХЕ Пива у свим режимима рада, као и сагледати утицај ХЕ „Бук Бијела“ на потенцијалну ХЕ Крушево и ХЕ Комарница.
 - 6.3. Према коментару Завода за хидрометеорологију и сеизмологију (ЗХМС) Црне Горе за потребе израде Студије утицаја на животну средину потребно је поставити и снимити фиксне репере дуж Пиве, Таре и Дрине, који ће бити снимљени у истом координатном систему за цијели простор будуће акумулације.
 - 6.4. Према коментару Министарства просторног планирања, урбанизма и државне имовине Црне Горе, за потребе израде Студије утицаја на животну средину, потребно је детаљније образложити прекогранични утицај и потребно је детаљније појашњење

- могућих утицаја за сваки од разматраних сценарија, а на основу нових података који су сакупљани од стране Завода за хидрометеорологију и сеизмологију (ЗХМС) Црне Горе.
- 6.5. Према коментару Парка природе „Пива“ Студија утицаја на животну средину треба да садржи процјену утицаја на биодиверзитет и природне вриједности Парка природе „Пива“, процјену утицаја на туристичке активности у Парку природе „Пива“ (прије свега рафтинг на ријеци Тари), процјену да ли будућа акумулација захвата територију Парка природе „Пива“ и процјену стабилности терена – идентификовати могуће ризике од клизишта и земљотреса на територији Парка.“
7. Студија утицаја на животну средину мора да садржи посебан дио који се односи опис локације и могући утицај пројекта на животну средину Србије, с обзиром да је ријеч о пројекту утврђеном у Додатку 1 Конвенције о процјени утицаја на животну средину у прекограничном контексту („Службени гласник БиХ“, број 8/2009), у складу са чланом 68. став 3. Закона о заштити животне средине.
8. Током израде Студије утицаја на животну средину потребно је узети у обзир мишљења заинтересоване јавности, и то: Еколошког покрета Озон и Bank Watch, Регулаторног института за обновљиву енергију и животну средину Подгорица, Тамаре Брајовић (испред националних паркова у Црној Гори), Директората за заштиту природе при Министарству екологије, одрживог развоја и развоја сјевера, управљача НП „Дурмитор“, Фондације Атеље за друштвене промјене АСТ и Удружења „Ресурсни Аархус центар у БиХ“, уважавајући и одговоре израђивача Података уз захтјев за претходну процјену „В&З-ЗАШТИТА“ д.о.о. Бања Лука (Допуна Података).
9. Студију утицаја на животну средину израђује овлашћено правно лице које испуњава услове за обављање дјелатности из области заштите животне средине и које има важећу лиценцу овог министарства за обављање дјелатности из области заштите животне средине.
10. Ово рјешење важи двије године од дана доношења.
11. Ово рјешење се доставља свим странкама које су узеле активно учешће у предметном поступку и објављује се на интернет страници Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију.
12. Административна такса за издавање овог рјешења обрачуната је и уплаћена у износу од 50,00 КМ.

Образложење

Дана 26.08.2024. године носилац пројекта „ХЕС ГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. Фоча, обратио се Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију са захтјевом за претходну процјену о утицају на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“, општина Фоча, инсталисане снаге 118,10 MW. Уз захтјев за претходну процјену утицаја на животну средину су достављени Подаци уз захтјев за претходну процјену утицаја, израђени од стране „В&З - ЗАШТИТА“ д.о.о. Бања Лука, чији садржај је усклађен са чланом 64. ст. 2. Закона о заштити животне средине. Подаци уз захтјев за претходну процјену утицаја на животну средину су дорађени и комплетирани дана 04.10.2024. године.

У достављеним Подацима уз захтјев за претходну процјену се наводи да изградња комплекса за производњу електричне енергије - хидроелектране „Бук Бијела“ подразумијева изградњу бране, машинске зграде, акумулационог базена и евакуационог дијела. Преградни профил на коме је лоцирана брана „Бук Бијела“ налази се у кориту ријеке Дрине на око 11,6 km

узводно од града Фоче (мост Кланице) и на око 11,5 km низводно од састава Пиве и Таре у Шћепан Пољу (граница са Црном Гором), на стационачи ријечног тока km 334+550. Подужна оса бране постављена је управно на ток ријеке. Ријечно корито на овом дијелу има прав и правилан ток са малим сужењем на локацији постојећег Бејли моста, који је на око 40 m узводно од локације осе бране. Изградњом бране се формира акумулација са котом нормалног успора 434,00 mnm и укупном запремином 15,70 мил.м³. Акумулација се пружа узводно до Шћепан Поља, тј. до састава Пиве и Таре. Цијелом својом дужином акумулација се налази у кориту ријеке Дрине, осим на ушћу ријеке Сутјеске гдје се дјелимично увлачи и у корито ове ријеке. Ријечно корито Дрине на дијелу акумулације углавном има прав ток, без већих кривина. Корито је на цијелој дужина акумулације кањонског типа. Реализацијом предметног комплекса биће обухваћена укупна површина од 171,34 ha земљишта, за које је у потпуности спроведена експропријација. Предвиђена динамика изградње ХЕ „Бук Бијела“ је да сама изградња бране и хидроелектране „Бук Бијела“ траје 4,5 године, а у другој половини пете године извршиће се пробни рад агрегата. Највећа ширина акумулације износи око 135 m, са највећом дубином око 34 m, док површина акумулације за коту нормалног успора 434 mnm износи 123,3 ha.

У Подацима се наводи да ће изградња предметне хидроелектране обухватити сљедеће фазе: ископ опточног тунела - током прве године изградње; бетонирање опточног тунела - почетком друге године изградње; ископ за преливни дио бране и машинску зграду - друга половина друге године изградње и током прве половине треће године изградње; бетонирање преливног дијела бране - у другој половини треће године које ће се наставити и у четвртој години; бетонирањем машинске зграде - у четвртој години изградње; ињектирање бране - током четврте године изградње уградња хидромеханичке, машинске и електро опреме - током четврте и у првој половини пете године. Прокопавање корита низводно од преградног мјеста је активност која није условљена ниједном другом активношћу, те се може обављати у било којој години изградње. За изградњу објеката хидроелектране потребне су велике количине материјала који представљају природни ресурс (пијесак, шљунак, цемент, камен, глина). Поменути материјали користили би се из позајмишта са локацијом обухваћене пројектом, и то за: шљунак (локалитет Челиково Поље, те локалитет на самом преградном мјесту ХЕ „Бук Бијела“, на лијевој обали), глина (локалитет на километарском залећу преградног мјеста, на обје обале. На лијевој обали, гдје су ближе локацији бране и на нижим котама у односу на десну обалу, издвајају се двије локације налазишта) и глина (четири локације позајмишта, и то Белени I и II на удаљености од 2,4 и 2,1 km од бране „Бук Бијела“, а позајмишта Приједјели I и II на 3,5 и 4,5 km од бране). Током изградње објеката хидроелектране настају велике количине материјала из ископа, око 1.225.000 m³ материјала (земља, пијесак), који ће једним дијелом бити депонован на простору десне обале Дрине, низводно око 1 km од преградног мјеста, на ријечној тераси испод пута Фоча - Никшић (кота 415-425 mnm), на подручју мјеста Копилови (око 1.000.000 m³), док ће други дио бити искоришћен за стабилизацију клизишта у будућем акумулационом простору (око 225.000 m³).

У Подацима, у дијелу под називом Опис техничког рјешења наводи се да средњи годишњи дотицај на локацију планиране ХЕ „Бук Бијела“ износи 162 m³/s, па укупна дотекла запремина током једне године износи 5.109 милиона m³. Однос корисне запремине акумулације и запремине средњег годишњег дотока је $\beta=0,002$, што је показатељ који говори да је ријеч о акумулацији са дневним, тј. дјелимичним дневним изравнањем. Дакле, као што је већ наведено, хидроелектрана ХЕ „Бук Бијела“ представља акумулационо - прибранско постројење које се састоји од: гравитационих бетонских блокова (брана), акумулације, евакуационог дијела (прелив и дубински испуст са сегментним уставама, слапиштем и раздјелним зидом који одваја слапиште дубинског испуста од слапишта прелива) и машинске зграде са улазном грађевином, одводном вадом и раздијелним зидом којим се раздваја одводна вада од слапишта. Веза ХЕ „Бук Бијела“ са електроенергетским системом БиХ остварена је на 220 kV напонском нивоу, које је преко два аутотрансформатора повезано са постројењима 110 kV, које служи за пласман енергије из генератора.

У достављеним Подацима уз захтјев за претходну процјену утврђени су, описани и процијењени могући утицаји предметног пројекта на све елементе и факторе животне средине, у току изградње и у току експлоатације пројекта, односно утврђени су, описани и процијењени могући утицаји предметног пројекта на квалитет ваздуха, земљиште, воде, утицај на укупан ниво буке, утицај на природно и културно-историјско наслеђе, те утицаји на станишта, флору и фауну, пејзажне карактеристике подручја, здравље становништва, као и настанак великих количина отпада, кумулативни утицаји, утицаји на територију другог ентитета и прекогранични утицаји. У завршном дијелу достављених Података описане су мјере за спречавање, смањење или уклањање штетних утицаја пројекта на животну средину кроз све елементе и факторе животне средине, у фази изградње и у фази експлоатације предметног пројекта, укључујући и мјере за спречавање несрећа великих размјера.

У току разматрања и одлучивања о захтјеву Министарство је поступило у складу са чланом 65. Закона о заштити животне средине, и доставило захтјев са документацијом на мишљење следећим субјектима: Министарству здравља и социјалне заштите, Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарству енергетике и рударства, Републичком заводу за заштиту културно-историјског и природног наслеђа, Општини Фоча, те Федералном министарству околиша и туризма.

Имајући у виду да је у предметном случају ријеч о пројекту из Додатка 1 Листе активности Конвенције о процјени утицаја на животну средину у прекограничном контексту (ЕСПОО), Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију је истовремено, посредством Министарства спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине, упутило обавјештење Министарству заштите животне средине Републике Србије и Министарству екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе о покретању прекограничних консултација у складу са ЕСПОО Конвенцијом. О покретању прекограничних консултација у вези са предметним случајем, Министарство заштите животне средине Републике Србије и Министарство екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе обавјештена су дана 17.10.2024. године и електронском поштом при чему су им достављени Подаци уз захтјев за претходну процјену утицаја, са прилозима, те су исти позвани да се као могућа погођена Страна изјасне о намјери учешћа у прекограничним консултацијама и поступку претходне процјене утицаја на животну средину за предметни пројекат, те да у складу са чланом 66. Закона о заштити животне средине (те са ЕИА Директивом 2011/92/EU и њеним измјенама Директивом 2014/52/EU) одреде обим и садржај Студије утицаја на животну средину.

О поднесеном захтјеву за претходну процјену утицаја Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију је, дана 15.10.2024. године, обавијестило јавност и заинтересовану јавност објављивањем информације и постављањем података о предметном пројекту на својој интернет страници. Заинтересована јавност могла је да изврши увид у садржину захтјева и достављене Податке, те да достави своје мишљење у року од 15 дана од дана објављивања овог обавјештења.

У остављеном року мишљење на захтјев и документацију доставили су: Министарство здравља и социјалне заштите, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарства енергетике и рударства, Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа, те Општине Фоча.

Министарство здравља и социјалне заштите, односно ЈЗУ „Институт за јавно здравство Републике Српске“, у свом мишљењу број 500-6715-1/24 наводи: „Увидом у достављену Претходну процјену о утицају на животну средину хидроенергетског пројекта ХЕ „Бук Бијела“ удаљеног око 11,6 km узводно од општине Фоча (мост Кланице) и око 11,5 km низводно од састава Пиве и Таре у Шћепан Пољу (граница са Црном Гором), у складу са одредбама члан 54.

став 1. 2. и 3. Закона о заштити животне средине, са здравственог становишта констатујемо сљедеће:

- У циљу реализације овог пројекта, Влада Републике Српске је утврдила јавни интерес за изградњу хидроенергетског објекта ХЕ „Бук Бијела“, Одлуком број 04/1-012-2-1483/10 од 22.07.2010. године. Процедура процјене утицаја на животну средину овог хидроенергетског постројења започела је у току 2011. године, подношењем захтјева за Претходну процјену утицаја на животну средину за пројекат ХЕ „Бук Бијела“, на ријеци Дрини, општина Фоча, инсталисане снаге 114,64 MW, а касније промјене смањиле снагу на 93,52 MW која је „ниска“ са котом успора акумулације од 434 mnm. Сагласност за њену имплементацију донесена је од стране Секретаријата Енергетске заједнице из новембра 2023. године, према „нацрту мапе пута“ и донесеним закључцима и препорукама које се требају спровести. Неопходно је завршити активности заједничке радне групе формиране на нивоу Црне Горе и Републике Српске у вези израде хидродинамичког нумеричког модела за који ће се као подлога користити два Извјештаја, и то: Извјештај о геодетским мјерењима и Извјештај о хидролошким мјерењима на ријекама Пиви, Тари и Дрини. Верификацију ових докумената врше Црна Гора и Република Српска обострано, и то све до прибављања/продужавања еколошке дозволе.
- Промјене у пројектним карактеристикама проистекле су на основу хидрауличко-хидроенергетских прорачуна и анализа оптималне инсталисаности постројења и оптималног броја и величине агрегата, да би се за ХЕ „Бук Бијела“ изабрала варијанта са инсталисаним протоком од 450 m³/s са 3 агрегата (два од 200 m³/s и 570 MVA и један од 50 m³/s и 15 MVA). Повећањем протока, снага ХЕ се повећала са 93,52 MW на 118,1 MW уз планирану уградњу три трансформатора (2x63 MVA + 1x15 MVA). Усљед хидролошких измјена у односу на Идејни пројекат из 2011. године, узводна предбрана има коту круне подигнуту са 423,70 mnm на 424,55 mnm, као и опточни тунел за евакуацију воде током грађења, чији се унутрашњи пречник повећао са 14 m на 15,5 m. Низводна предбрана технички има смањење дужине круне са 133,60 m на 76 m. Остали технички параметри су остали исти изузев површине заузимања земљишта, јер ново техничко рјешење комплекса хидроелектране захтјева додатну површину од 46,6 ha. Локалитет бране и акумулације је слабо насељен. Најближи индивидуални стамбени објекат преградном профилу, налази се на лијевој обали ријеке Дрине на око 400 m ваздушне линије сјеверозападно од преградног профила (насеље Мјешаја), а од привредног градилишта ХЕС „Горња Дрина“ ваздушна удаљеност износи око 140 m.
- Експропријација земљишта за предметни пројекат је у потпуности спроведена и у достављеном документу су описане физичке карактеристике пројекта, техничка рјешења, микро и макролокацијски односи, као и хидролошке, геоморфолошке карактеристике, процеси ерозије и наноса, сеизмолошке и климатске карактеристике подручја, флора и фауна, те заштићена подручја. Исто тако су наведени и потенцијални штетни утицаји на окружење и појединачне сегменте животне средине, као и утицај на становништво током припреме, изградње и експлоатације. Предложене су и мјере заштите квалитета ваздуха, воде земљишта, мјере за смањење нивоа буке, настанка отпада, за спречавање утицаја на становништво, као и за заштиту флоре, фауне и вегетације, културно-историјског наслеђа, пејзажа и спречавање могућих акцидентних ситуација.
- Симулационим моделом дошло се до извођења посљедичних негативних ефеката по низводни и узводни ток који је дијелом у вези са ХЕ „Пива“ на ријеци Пиви у Црној Гори. Изградњом ХЕ „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, акумулација овог постројења постаје доњи компензациони базен ХЕ „Пива“. Међутим, иако ће акумулација ХЕ „Бук Бијела“ имати одређене позитивне учинке у виду изравнања узводних дотицаја из Таре и Пиве, радом ХЕ „Бук Бијела“ очекују се вјероватни утицаји на низводне потезе по основу осциловања нивоа вода на низводном потезу ријеке Дрине у Републици Српској и Федерацији БиХ,

односно од профила бране ХЕ „Бук Бијела“ до акумулације ХЕ „Вишеград“. Ови утицаји би се умањили изградњом ХЕ „Фоча“, која је планирана. У режиму рада у нормалним условима ХЕ „Бук Бијела“, може се очекивати нешто неповољнији утицаји на осциловање нивоа воде ријеке Дрине посебно у урбаним насељима у Федерацији БиХ (Устиколина и Горажде). Поставком која се жели примјенити не очекују се значајни утицаји на водне токове Таре и Пиве, односно „репа акумулације“ на Црну Гору (ваздушно око 10 km). Пошто се планира градња 4 ХЕ са акумулацијама на сектору горње Дрине све претпоставке се заснивају на доступним подацима, праћењу годишњих улаза, приноса и излаза, ерозије и наноса. У акумулацију ХЕ „Бук Бијела“ би просјечно улазило 1 400 000 m³, а излазило 980 000 m³ суспендованог наноса, односно у акумулацију ХЕ „Фоча“ би улазило 1 180 000 m³ (980 000 m³ из акумулације „Бук Бијела“ и 200.000 m³ из притока). Градњом се настојало остати у границама Републике Српске, те те еколошке посљедице највећим дијелом зависе од геометријског потенцијала и утицаја осталих природних чинилаца на овом простору.

- Специфични утицаји на екосистем изазвани једним хидроенергетским пројектом у великој мјери зависе од сљедећих услова: величине и протока ријеке или притока на којим се пројекат налази; климатских услова и услова станишта који постоје; типа, величине, дизајна и рада пројекта и да ли долази до кумулативних утицаја јер се пројекат налази узводно или низводно од других пројеката. Промјене квалитета воде ријеке Дрине, која се очекује формирањем акумулације ће сходно резултатима постојећег квалитета воде ријеке Дрине (вишесезонска мјерења квалитета воде), као и параметрима будуће акумулације (дубина, дужина акумулације, проток воде у акумулацији) бити одређена и обрађена у Студији о утицају пројекта на животну средину. Сходно наведеном, тада би требали бити дефинисани и наведени стварни пролонгирани утицаји. Током фазе изградње и активности попут крчења шума и промјена ријечног тока, очекује се насељавање радника. Потребно је обезбиједити одговарајућу санитарну инфраструктуру за раднике уз поштовање законских мјера прописаних за хигијенску диспозицију санитарних отпадних вода из објекта кампова ради спречавања контаминације и нарушавања квалитета воде. Најбоље је изградити дво- или трокоморне септичке јаме које би се празиле од стране локалног комуналног предузећа кроз утврђени уговор. Услуга би обухватала и одвоз комуналног отпада. Према просторној удаљености од ХЕ и временских варијација (период прије 10 година и после изградње ХЕ) могла би дати потпунија сазнања о промјенама показатеља здравља у подручјима утицаја након имплементације ХЕ. Из Дома здравља Фоча и сусједних општина могу се добити подаци о здравственом стању становника.
- Демографске, друштвено-економске, здравствене и еколошке промјене могу дјеловати као посредници утицаја изградње хидроелектрана на здравствене услове. Ови утицаји су ријетко директни и претходе им процеси промјене у погледу образаца кориштења земљишта и територијалне окупације. Већина проучаваних здравствених проблема показала је статистички значајну повезаност са миграцијама или крчењем шума, показујући индиректан утицај грађевинских радова и наведеног заузимања шумских површина. Штавише, просторна дистрибуција ових здравствених проблема повезана је са локацијом хидроелектрана, указујући на њихову могућу улогу у изазивању промјена у кориштењу земљишта и климатске промјене, те локални ризици за пораст болести које се преносе водом. Мапирање епидемиолошког ризика омогућује боље разумијевање интеракције фактора који утичу на ширење болести.
- Велике водне површине (језера, акумулације) стварају измјене климе са воденим огледалом, повећаним испаравањем и порастом влаге (магле) локално, а могу изазвати пропадање органске материје на дну акумулације и стварање метана уз секвестрацију угљеника и доприносити даљој промјени климе. Отпуштање стакленичких гасова (CH₄ и CO₂) узрокују поплавом органске материје као што су шумска тресетишта. Проблем је разумно очекивати с обзиром на значајну разградњу поплављеног органског материјала

и чести недостатак кисеоника који обично прати стварање резервоара. Становници у близини ријеке Дрине могу бити изложени већој влаги и посљедишно су учестијали бронхитиси код дјецe до 3 године, а код старијих становника астма и кардиоваскуларне болести, док у подручју машинске зграде бука може бити разлог за примједбе становника (објект на око 140 m). Микробиом претвара природну живу у тлу у моћну метил живу када је земљиште поплављено, као када се граде бране за хидроелектране.

- Описани су утицаји и опасности током градње објекта и касније током рада, предложене су мјере заштите животне средине по елементима у циљу смањења емисија у ваздух, водоток, земљиште, ерозија обала, заштиту од буке, за флору и фауну, као и мјере заштите становништва. Негативан утицај аерозагађења (бука, вибрације и прашина) током градње може имати неповољне професионалне утицаје за раднике, а знатно мање на становништво.
- Израђена је листа отпада који се продукује током рада и касније у складу са одредбама Правилника о категоризацији и класификацији отпада („Службени гласник Републике Српске“, бр. 19/15 и 79/18).
- Закључно мишљење

Потребно је именовати лице одговорно за управљање отпадом и израдити План управљања отпадом сходно члану 22. Закона о управљању отпадом („Службени гласник Републике Српске“, бр. 111/13, 106/15, 16/18, 70/20 и 63/21) уз склапање уговора за редован одвоз отпада. Обезбиједити довољне количине воде за пиће и друге људске потребе у складу са Правилником о здравственој исправности воде за људску употребу („Службени гласник Републике Српске“, број 88/17). Вода ријеке Дрине према Уредби о класификацији вода и категоризацији водотока („Службени гласник Републике Српске“, број 42/01) спада у II класу бонитета испред Фоче и цијелим током, док њене притоке припадају I класи, те их је потребно сачувати. Пошто се вода користи и у друге сврхе нарушавање еколошког статуса водотока може временом узроковати значајније штете у погледу наводњавања, рекреативног купања, пливања, гајења рибе и друго. За Студију је потребно спровести законски обавезна индикативна мјерења и утврдити: квалитет површинске воде (еколошки статус), квалитет ваздуха, нивое буке и вибрација, процјену ерозије и квалитет земљишта, проток Дрине какав је у мјесецу када су мјерења извршена. Потребно је да носилац пројекта заврши имовинско-правне односе. Неопходно је да носилац пројекта у складу са законском регулативом обезбиједи радницима прегледе у референтој здравственој установи, као и редовне, повремене и по потреби (нпр. при акцидентима) љекарске прегледе радника у надлежним здравственим институцијама за здравствену заштиту људи. Потребно је поштовати предложене мјере ублажавања настанка ризика на мјесту настанка, а у случају акцидената, катастрофа великих размјера и одступања, потребно је вршити извјештавање надлежних установа и министарстава у складу са њиховим надлежностима. Послодавац је дужан спровести процјену ризика за сва радна мјеста у складу са Законом о заштити на раду („Службени гласник Републике Српске“, бр. 01/02 и 13/10) и израдити елаборат о угрожености здравља радника. Израдити План управљања отпадом и именовати одговорно лице сходно члану 22. Закона о управљању отпадом („Службени гласник Републике Српске“, бр. 111/13, 106/15, 16/18, 70/20 и 63/21) уз забрану стварања дивљих одлагалишта отпада.“

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, односно Јавна установа „Воде Српске“ Бијељина у свом мишљењу број 01/5-1-7466-1/24 наводи: „У достављеним Подацима анализирани су утицаји планиране хидроелектране „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, укупне инсталисане снаге 118,101 MW, са укупном запремином акумулације од $15,70 \times 10^6 \text{ m}^3$, са котом максималног успора од 434,00 mpm и номиналним падом од 28,45 m. Хидроенергетско постројење се састоји од три „Каплан“ агрегата са кумулативним инсталисаним протоком од $450,0 \text{ m}^3/\text{s}$ док еколошки прихватљив проток износи $24,40 \text{ m}^3/\text{s}$. Приликом изградње преграда, односно брана на водоточима могу се појавити утицаји на окружење у току изградње и у току експлоатације, а који могу бити повољни, као и неповољни утицаји. Са хидротехничког аспекта значајни су утицаји који настају на квалитет вода, пронос наноса, режим малих и великих вода

и биланс вода. Предметом претходне процјене утицаја на животну средину за хидроелектрану „Бук Бијела“, обрађени су суштински утицаји који могу настати приликом изградње и експлоатације објекта, као и у периоду инцидентних догађаја, те се иста може прихватити и приступити фазама пројектовања и изградње. Пројектанти, извођач радова и носилац пројекта морају водити рачуна о свим негативним утицајима који могу настати, те их покушати свести на минимум.“

Министарство енергетике и рударства у свом мишљењу број 05.05/052-6788-1/24 наводи: „Обавјештавамо вас да је на наведеној локацији влада Републике Српске додијелила концесију за изградњу ХЕ „Бук Бијела“, на ријеци Дрини, те је закључен Уговор о концесији за изградњу и коришћење наведеног објекта. У складу са Правилником о пројектима за које се спроводи процјена утицаја на животну средину и критеријумима за одлучивање о потреби спровођења и обиму процјене утицаја на животну средину, мишљења смо да се могу наставити даље активности с обзиром да је наведени пројекат планиран стратешким документима Електропривреде Републике Српске и Стратегијом развоја енергетике Републике Српске, јер се ради о значајном пројекту за електроенергетски систем и повећање производње електричне енергије из обновљивих извора.“

Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа (одјељење надлежно за заштиту природног наслеђа и одјељење надлежно за заштиту културно-историјског наслеђа) у свом мишљењу број 07/625-445-1/24 констатује: „Увидом у достављену документацију и документацију Завода утврђено је да се предметна локација не налази у заштићеном природном подручју или подручју планираном за заштиту према Просторном плану Републике Српске до 2025. године. У складу са чланом 15. став 2. Закона о заштити природе („Службени гласник Републике Српске“ број 49/24), процјењујемо да се планирани радови и активности могу реализовати са становишта циљева заштите природе уз обавезу придржавања свих мјера за спречавање, смањење, ублажавање или санацију штетних утицаја на животну средину, прописаних претходном процјеном утицаја на животну средину и допуном претходне процјене „Подаци уз захтјев за претходну процјену утицаја на животну средину за ХЕ „Бук Бијела“, општина Фоча, инсталисане снаге 118,10 MW од септембра 2024. године, која је предмет овог мишљења. Обавеза је извођача радова да уколико у току извођења радова наиђе на археолошка налазишта или налазе, да одмах заустави радове и обавијести Завод, те да предузме мјере да се налазиште или налаз не уништи и не оштети и да се сачува на мјесту и у положају у којем је откривен, у складу са чланом 53. Закона о културним добрима („Службени гласник Републике Српске“ број 38/22).“

Одјељење за просторно уређење и стамбено-комуналне послове општине Фоча у свом мишљењу број 06-36-1-196/24 констатује: „Потребно је придржавати се свих мјера за спречавање, смањење или уклањање штетних утицаја пројекта на животну средину у фазама изградње и експлоатације (мјере за заштиту квалитета ваздуха, воде, земљишта, мјере за смањење нивоа буке, мјере за спречавање и смањење настанка отпада, утицај на становништво, заштита флоре, фауне и вегетације, као и друге мјере наведене у претходној процјени), уз услов досљедног поштовања законских и свих других позитивних прописа у цијелом поступку. Изградња ХЕ „Бук Бијела“ је стратешки важан инфраструктурни пројекат за Општину Фоча.“

Федерално министарство околиша и туризма у свом изјашњењу о исказивању интереса за учешће у поступку јавних консултација на предметни пројекат број 05/1-19-4-774/24 наводи: „Федерално министарство околиша и туризма је у складу са Законом о заштити околиша („Службени гласник Федерације БиХ“, број 15/21) и Уредбом о поступању у случају прекограничног и међуентитетског утицаја пројекта на околиш („Службени гласник Федерације БиХ“, број 105/21) ставило на јавни увид захтјев за претходну процјену утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“, у управном поступку који се води при Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске у складу са

Законом о заштити животне средине, чији је носилац пројекта „ХЕС Горња Дрина“ д.о.о. Фоча. На основу пристиглих мишљења, коментара и примједби у току јавних консултација о пројекту који може имати негативан прекоентитетски утицај на подручје Федерације БиХ, дајемо следеће изјашњење:

- Уставни суд БиХ на сједници одржаној 16.06.2021. године у пленарном сазиву, у предмету број У 16/20, на основу члана VI/3. (а) Устава БиХ, члана 57. став (2) алинеја б), члан 59. став (1) и (2), члан 60. и члан 72. став (2) и (4) Правила Уставног суда БиХ – пречишћени текст („Службени гласник БиХ“, број 94/14), одлучујући о захтјеву 24 члана заступничког дома Парламентарне скупштине БиХ за рјешавање спора између БиХ и Републике Српске, донио дјелимичну одлуку о допуствости и меритуму. Поменутом одлуком Уставни суд БиХ је утврдио да постоји спор у вези са одлуком о концесијама у погледу концесионог добра и надлежности за њихово доношење које је донијела Република Српске, те наложио комисији за концесије БиХ да у својству Заједничке комисије за концесије, у смислу члана 4. став (3) и члана 6. став (2) Закона о концесијама БиХ, најкасније у року од три мјесеца од дана доставе ове одлуке ријешава питања између БиХ и Републике Српске настала у вези са додјелом концесија у коју спада и Одлука о утврђивању услова за додјелу концесије путем преговарачког поступка за изградњу и кориштење ХЕ „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, општина Фоча, број: 04/1-012-2-472/16 од 04.03.2016. године („Службени гласник Републике Српске“, број 20/16), те Рјешење о додјели концесије за изградњу и кориштење ХЕ „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, општина Фоча, број: 04/1-012-2-1099/16 од 20.05.2016. године („Службени гласник Републике Српске“, број 42/16) и Уговор о концесији број: 05.05/012-274-16/16 од 03.06.2016. године. Према члану VI/5. Устава БиХ, одлуке Уставног суда су коначне и обавезујуће. До данашњег дана овај спор није ријешен, што у конкретном случају, у складу са чланом 132. Закона о општем управном поступку Републике Српске, представља претходно питање за управни поступак, које мора бити ријешено да би се уопште могао водити управни поступак за предметну претходну процјену утицаја на животну средину за пројекат покренут при Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске по захтјеву носиоца пројекта „ХЕС Горња Дрина“ д.о.о. Фоча.
- Такође подсећамо, да је Високи представник у БиХ донио Одлуку (број: 22/22), којом је донесен Закон о измјенама и допунама Закона о привременој забрани располагања државном имовином БиХ („Службени гласник БиХ“, бр. 18/05, 29/06, 85/06, 32/07, 41/07, 74/07, 99/07 и 58/08), који између осталог у члану 1. став 1. тачка 4. прописује да се под државном имовином подразумевају ријеке, шуме и шумско земљиште за које је Уставни суд БиХ утврдио да представљају државну имовину у својим одлукама у предметима број У-9/19 и У-4/21. Надаље, у својој пресуди 4/21 Уставни суд истиче да се воде као јавна добра сматрају државном имовином за које је Уставни суд раније заузео став да улазе у оквир државне имовине (ријечна вода и ријечна корита, језера, текућа вода, како је то наведено у тачкама 62. и 82. у Одлуци број У 1/11). С тим у вези, истичемо да су ове Одлуке и наведени Закон обавезујући за поступање, као и да су изнад свих ентитетских закона који се односе на предметно питање.
- Додатно, генерално указујемо и на чињеницу да је у Федерацији БиХ на снази Правилник о начину одређивања еколошки прихватљивог протока („Службене новине ФБиХ“ бр. 4/13, 56/16, 62/19 и 63/22) којим се између осталог прописује начин одређивања еколошки прихватљивог протока (ЕПП), методологија, потребна истраживања и процедуре одређивања ЕПП, узимајући у обзир специфичности локалног екосистема и сезонске варијације протока. Обзиром на низводни утицај у Федерацији БиХ планираног пројекта, скрећемо пажњу да је потребно, након рјешавања напријед наведених претходних питања, осигурати да се на одговарајући начин изврши општа процјена ЕПП, усклађена са начином на који се процјена ЕПП врши у Федерацији БиХ, примјеном одговарајућих хидролошких метода, а у складу са потенцијалним утицајем активности

на природни хидролошки режим водног тијела. Потребно је одредити хидролошке компоненте које су нарочито погођене, као што су минималан проток, сезонске варијације протока, те узети у обзир утицај климатских промјена.

У складу са наведеним, закључујемо да је прије провођења претходне процјене утицаја на животну средину за предметни пројекат потребно да надлежни органи Републике Српске ријеше напријед наведена претходна питања, након чега ће се ово министарство изјаснити о захтјеву за претходну процјену утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“.

Министарство заштите животне средине Републике Србије и Министарство екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе су у складу са одредбама ЕСПОО Конвенције, исказали намјеру учешћа у прекограничним консултацијама у поступку претходне процјене утицаја на животну средину за предметни пројекат. Одговор на достављену Нотификацију о предметном пројекту достављен је од Министарства заштите животне средине Републике Србије дана 31.10.2024. године и Министарства екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе дана 24.10.2024. године.

Након исказане намјере учешћа у прекограничним консултацијама Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију, је министарствима из претходног става упутило и захтјев за одређивање обима и садржаја Студије утицаја за предметни пројекат и утврђивање листе институција и надлежних органа који ће бити консултовани током фазе утврђивања обима и садржаја Студије утицаја на животну средину, а у складу са чланом 66. Закона о заштити животне средине (као и са ЕИА Директивом 2011/92/EU и њеним измјенама Директивом 2014/52/EU). За поступање по овом захтјеву је Републици Србији и Црној Гори остављен разуман рок до 15.01.2025. године. Поменути рок за поступање по овом захтјеву усаглашен је са Министарством екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе посредством Секретаријата Енергетске заједнице, након чега је захтјев прослијеђен Републици Србији са истим роком за поступање.

Министарство заштите животне средине Републике Србије, до дана доношења овог рјешења није доставило коментаре за одређивање обима и садржаја Студије утицаја за поменути пројекат.

Министарство екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе затражило је продужетак рока у трајању од два дана, након чега је дана 17.01.2025. године доставило обједињене коментаре и сугестије прибављене у процесу консултација јавности, заинтересоване јавности и органа и организација у Црној Гори. У складу са обједињеним коментарима и сугестијама из Црне Горе, овим рјешењем утврђена је обавеза израде посебног дијела Студије утицаја на животну средину, а Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију ће по покретању поступка процјене утицаја на животну средину за ХЕ „Бук Бијела“ поступити у складу са одредбама ЕСПОО Конвенције.

Министарство екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе је након спроведених консултација јавности, заинтересоване јавности, заинтересованих органа и организација у сврху одређивања обима и садржаја Студије утицаја за предметни пројекат доставило следеће коментаре и сугестије:

- Коментари Електропривреде Црне Горе: „Потребно је сагледати утицај ХЕ „Бук Бијела“ на постојеће ХЕ Пива у свим режимима рада, као и сагледати утицај ХЕ „Бук Бијела“ на потенцијалну ХЕ Крушево и ХЕ Комарница“.

- Коментари Завода за хидрометеорологију и сеизмологију (ЗХМС): „Потребно је поставити и снимити фиксне репере дуж Пиве, Таре и Дрине, који ће бити снимљени у истом координатном систему за цијели простор будуће акумулације.“
- Коментари Министарства просторног планирања, урбанизма и државне имовине: „Са становишта просторно-планске документације што се тиче обима и садржаја Студије, потребно је детаљније образложити прекогранични утицај. У документацији на достављеном линку у поглављу 10. Прекогранични утицај и 10.1 Утицај на територију Црне Горе недовољно је обрађен, и потребно је детаљније појашњење могућих утицаја за сваки од разматраних сценарија, а на основу нових података који су сакупљани од стране ЗХМС.“
- Коментари Парка природе „Пива“: „Студија утицаја на животну средину у вези са пројектом изградње ХЕ „Бук Бијела“ требало би да садржи: процјену утицаја на биодиверзитет и природне вриједности Парка природе „Пива“, процјену утицаја на туристичке активности у Парку (прије свега рафтинг на ријеци Тари), процјену да ли будућа акумулација захвата територију Парка и процјену стабилности терена - идентификовати могуће ризике од клизишта и земљотреса на територији Парка.“

Даље указујемо да будућа Студија о процјени утицаја на животну средину треба да садржи алтернативе односно варијантна рјешења и опис могућих утицаја пројекта на животну средину Црне Горе. Опис могућих алтернатива обухвата опис разумних алтернатива које се односе на нацрт пројекта, технологију, локацију, величину и обим, а које су релевантне за пројекат и његове посебне карактеристике, као и опис главних разлога за одабир алтернативе (алтернативног рјешења) укључујући и ефекте на животну средину. Поред описа могућих значајних утицаја на сегменте животне средине Црне Горе, Студија треба да садржи и опис мјера у циљу спречавања, смањења или отклањања значајног штетног утицаја на животну средину Црне Горе, као и програм праћења утицаја на животну средину - мониторинг. Коначно, указујемо на неопходност коришћења посљедње ажурираних података, односно посљедње доступних података.

Поред претходно наведених коментара и сугестија Министарства екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе, документацију из Црне Горе чинили су и коментари НВО Озон и Bank Watch, RERI као и коментари Националних паркова Црне Горе и Директората за заштиту природе при Министарству екологије, одрживог развоја и развоја сјевера - PDF формат и Excel табеле (Ендемска и заштићена флора ријеке Таре и Листа приоритетних врста птица). Цијенећи садржај ових коментара, као и сличност коментара из Црне Горе са коментарима Удружења „Ресурсни Аархус центар у БиХ“ и Фондације Атеље за друштвене промјене - АСТ из БиХ, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију је утврдило да је потребно извршити употпуну Података уз захтјев за претходну процјену утицаја. Образложење о начину на који су коментари разматрани од стране стручног тима „В&З-ЗАШТИТА“ д.о.о. Бања Лука у достављеној Допуни података, дати су у наставку текста:

- Коментари Еколошки покрет „Озон“:
 - Општи коментар 1: „Бук Бијела и остале планиране хидроелектране на Горњој Дрини и њеним притокама фрагментираће најважније преостало станиште угрожене рибље врсте младице (Hucho hucho), која се налази само у југоисточној Европи. Младице ће бити спријечене да слободно мигрирају до свог мријестилишта на притокама Дрине. Како ће брана бити превисока за рибље стазе и како би порибљавање могло нарушити генетски састав ове врсте, утицај - а посебно кумулативни утицај с другим бранама - није могуће ублажити, те Бук Бијела не смије бити реализована.“

Одговор на општи коментар 1: Тврдња да је младица само становник југоисточне Европе није тачна, и овим се жели пренагласити значај пројектног подручја за популацију младице. Изградњом ХЕ Бук Бијела младице из овог дијела ријеке Дрине неће бити спријечене да

мигрирају узводно у ријеку Тару, као и у ријеку Сутјеску. Овдје морамо да истакнемо да младице не предузимају овако велике миграције као што се то представља, јер нису лососи, нити је то врста која је сродна лососима (као што је то поточна пастрмка), а њена припадност породици *Salmonidae* може да пробуди асоцијацију на лососе. За стање популације младице у ријеци Дрини, у њеном горњем и средњем дијелу тока од кључне је важности ријека Ђехотина која се налази низводно од профила бране ХЕ Бук Бијела, али и ријека Лим. Стога је за очекивати да ће се популација ове врсте одржати и након изградње ХЕ Бук Бијела. Постоје разни типови рибљих преводница, а свакако у предметном документу се не наводи да само оне могу омогућити да се у потпуности поништи негативан утицај. Рибље преводнице у комбинацији са много ефектнијом мјером порибљавања би требале да смање или пониште ефекат фрагментације. Што се тиче порибљавања, нисмо упознати да је екстремно контраверзно, већ напротив да се ради о једној од најбољих конзервативних мјера када су рибе у питању. Такође, нарушавање генетског састава као термина нам није познато па претпостављамо да се можда мислило на генетску структуру популације риба. Усљед мале бројности ове врсте, што због њене биологије, што због риболовног притиска, али и криволова, она је увелико постала хомозиготна за већину истраживаних локуса, те правилним радом у мријестилишту може да се повећа степен хетерозиготности популације младице. Сходно томе, поново истичемо да ова мјера нити је контраверзна нити она изазива нарушавање генетске структуре (ако се под нарушавањем мисли на даље повећање хомозиготности, као и повећаног степена инбридинга). ХЕ Бук Бијела нема уопште толико погубан негативан ефекат како што се жели представити, а нарочито ако се зна да је једна од обавеза и изградња мријестилишта превасходно намијењеног младици. Како на простору југоисточне Европе (Балкана) не постоји мријестилиште са иоле значајнијом производњом млађи младице, планирано ће засигурно бити највећи конзервативни пројекат, али и напор икада учињен у правцу очувања и опоравка ове врсте не само на Балкану већ и шире.

- Општи коментар 2: „ХЕ Фоча представља компензацијски базен за ХЕ Бук Бијела. Стога, обе хидроелектране су дио истог пројекта и морају бити предмет истог поступка издавања дозволе. Питање је и да ли ХЕ Паунци има смисла без Бук Бијеле и Фоче? Ако не, онда и то треба бити дио овог истог пројекта и исте процјене. Који је план за ХЕ Сутјеску? Годинама се не спомиње у јавности, а на стр. 41 Података се наводи да је неопходно зауставити замуљивање акумулације Бук Бијела. Ако је то тачно, онда мора бити дио истог пројекта и предмет исте Студије утицаја.“

Одговор на општи коментар 2: Планирани интегрални вишенамјенски водопривредни систем ХЕС „Горња Дрина“ у свом саставу има интегралне вишенамјенске цјелине са хидроелектранама „Бук Бијела“, „Фоча“ и „Паунци“ у Републици Српској, које су узајамно усаглашене у кључним перформансама, што је јасно уочљиво из наведених техничких карактеристика датих у предметном документу. То практично омогућује засебну градњу и надоградњу било којег објекта без било каквих ограничења како у фази градње, тако и експлоатације, па је по логици и исходовање остале пратеће документације одвојено, што се процедурално практикује код сачињавања Студије утицаја и исходовања еколошких дозвола. Студијом утицаја која слиједи након спровођења поступка претходне процјене ова проблематика ће бити обрађена на одговарајући и детаљан начин. ХЕ Сутјеска није у плану да се гради, јер се не налази у саставу ХЕС „Горња Дрина“, што је веома значајно са аспекта утицаја на водени екосистем макроподручја акумулације ХЕ „Бук Бијела“.

- Општи коментар 3: „Дио Података о кумулативном утицају укључује ХЕ Пива, ХЕ Фоча и ХЕ Паунци, али не укључује сљедеће хидроелектране (с обзиром на важност притока за мријест, није допустиво занемарити ове хидроелектране): 3 ХЕ су у изградњи на Бистрици, ХЕ Сутјеска, ХЕ Крушево се спомиње у тексту на почетку, али нема даљих информација, ХЕ Ђехотина се планира у Црној Гори, али се не спомиње и ХЕ на Бјелави је планирана, али се не спомиње.“

Одговор на општи коментар 3: Упитна је основа да се анализира кумулативни утицај осталих ХЕ на притокама Дрине, које нису у саставу ХЕС „Горња Дрина“, посебно оних у другим државама (за које нема назнака везаних за активну израду било које врсте документације), али и за остале

вишенамјенске објекте који се граде према усклађеним параметрима на подручју притока у оквиру слива Горње Дрине. Обрађивачи ће се фокусирати на анализу утицаја у оквиру интегралног водoprивредног система ХЕС „Горња Дрина“ односно са фокусом на ХЕ „Бук Бијела“, која са осталим цјелинама овог система има усклађене кључне перформансе што омогућава складну одвојену градњу, али и накнадну доградњу осталих објеката ХЕ „Фоча“ и ХЕ „Паунци“, што ће се детаљније разрадити у Студији. Наведене хидроелектране, изузев ХЕ Сутјеска, су проточне хидроелектране без акумулационог простора и не утичу на хидролошки режим водотока на ушћу у ријеку Дрину. Од изградње ХЕ Сутјеске се одустало након спроведених геолошких истражних радова и проблема вододрживости у десном боку бране. ХЕС „Горња Дрина“ предвиђа изградњу 3 бране на потезу горњег тока Дрине до ентитетске границе: ХЕ „Бук Бијела“, ХЕ „Фоча“ и ХЕ „Паунци“. Сва ова три објекта су планирана са истим инсталисаним протицајем од 450 m³/s, тако да они представљају независне цјелине у смислу изградње, па се на основу Студија оправданости и најбољих економско-техничких показатеља носилац пројекта определио прво за изградњу ХЕ „Бук Бијеле“. Остале двије низводне хидроелектране, ХЕ „Фоча“ и ХЕ „Паунци“, ће се градити када се за то створе услови, као и други алтернативни капацитети у Републици Српској.

- Општи коментар 4: „Утицај вађења шљунка за пројекат мора бити укључен у Студију утицаја. Ако постоји потреба за додатним далеководом, такође мора бити укључен.“

Одговор на општи коментар 4: Утицај вађења шљунка биће укључен у потребном обиму и детаљности обраде у Студију утицаја.

- Општи коментар 5: „2021. године Свјетска банка је објавила стратегију с приједлогом да се ревидира пројекат Бук Бијела и да буде проточна електрана. Ни ову верзију не подржавамо јер би утицај на животну средину и локалне економске активности и даље био неподношљив. Поставља се питање зашто нису узети у обзир закључци и препоруке из Студије?“

Одговор на општи коментар 5: У претходној процјени разматра се усклађеност предметног пројекта са релевантним планским и стратешким документима који су усвојени од стране ентитета Републике Српске и БиХ. Документ који је наведен у претходној примједби не спада у планске и стратешке документе ентитета Републике Српске и БиХ, те као такав није обавезујући. Такође, по основу енергетске независности и потребних капацитета базне енергије и водoprивредних потреба, наведена примједба је у колизији са виталним интересима Републике Српске и БиХ.

- Општи коментар 6: „Студија утицаја мора укључити сва заштићена и планирана заштићена подручја. Акумулација Бук Бијела би била око 6 km од Националног парка Сутјеска и од локалитета номинираног као Емералд подручје комплекс Маглић-Волујак-Зеленгора (шифра локације: БА0000009). Пројекат би имао утицај на врсте које настањују ријеку Сутјеску, која ће бити дјелимично потопљена акумулацијом. Национални парк се спомиње у студији, али не и номинирано Емералд подручје.“

Одговор на општи коментар 6: Претходна процјена ће бити допуњена са подацима за предложено Емералд подручје Маглић-Волујак Зеленгора у тачки А.3.2., у дијелу текста под насловом „Заштићена подручја“. Констатација да ће пројекат имати утицај на врсте које настањују ријеку Сутјеску, која ће бити дјелимично потопљена не стоји. Наиме, утицај успора акумулације ХЕ Бук Бијела је 890 m по водном току Сутјеске. Како се може уочити из сателитског снимка предметног терена, тај утицај је у обухвату двије кривине и потез широке ријечне долине и ушћа главног тока Дрине. У протоку без акумулације (садашње стање) постоји утицај вода Дрине на Сутјеску због геоморфологије ријечних корита, посебно у условима средњих и великих вода. У условима великих вода Дрине тај утицај је значајно већи него наведени под успором акумулације. Тако да се не може констатовати да има значајног утицаја на живи ток ријеке Сутјеске, као и на присутне врсте у овој ријеци. Ова проблематика ће бити детаљније обрађена у Студији након спроведених теренских истраживања. Претходна процјена ће бити допуњена наведеним подацима у тачки Г.7.

- Општи коментар 7: „Парк Тара обухвата ријеку Тару у БиХ и штити младицу и пеша. Њихове популације ће бити озбиљно погођене изградњом, потапањем и миграцијским

барјерама од постројења низводно. Предложено подручје Натура 2000 Љубишња - кањон Таре (BA7200046) састоји се од дјела подручја које је већ заштићено као Парк Природе Тара. Међутим, степен заштите за Натура 2000 је строжији него за Парк Природе, што треба узети у обзир. Парк Природе се спомиње у Подацима, али не и предложено Натура 2000 подручје.“

Одговор на општи коментар 7: Претходна процјена ће бити допуњена са подацима за потенцијално Натура 2000 подручје Љубишња-кањон Таре у тачки А.3.2., у дијелу текста под насловом „Заштићена подручја“. Што се тиче фауне риба ријеке Таре, планирана акумулација Бук Бијела ће имати позитиван утицај на њих. Наиме, главна мријестилишна зона риба из овог дијела ријеке Дрине је управо Тара (некада је томе служила и Пива, али усљед изградње ХЕ Пива и дневних колебања водостаја на дијелу ријеке који је низводно од ове ХЕ, тај дио Пиве је неповољан по мријест). Дакле, рибе ће и даље моћи да мигрирају узводно од профила бране ка Тари. Постојање акумулације која ће бити акумулационо-проточног типа омогућиће увећање капацитета средине за рибе (већа запремина значи и више хране и више простора), а из проточне акумулације ће рибе (пастрмске врсте) моћи слободно да мигрирају узводно како би се мријестиле. Сама акумулација значи и да неће моћи тако лако да се изловљавају пастрмске врсте (што легално што илегално струјом и подводном пушком), па ће бити једна врста рефугијума који ће опет са друге стране омогућити да се у узводној Тари повећа бројност риба. Постојање природних или вјештачких језера у системима ријека сличног типа имају позитиван ефекат по рибу фауну узводних подручја што се може потврдити бројним примјерима. Дакле сама акумулација ће позитивно утицати на популације риба ријеке Таре.

- Општи коментар 8: „Јужни дио акумулације такође ће потапати дио предложеног подручја Натура 2000 Маглић-Волујак- Зеленгора (BA7300047), које је шире од Емералд подручја. Тиме би био обухваћен цијели ток ријеке Дрине унутар локалитета, чиме би се уништило готово цјелокупно станиште двију врста риба - младице (*Hucho hucho*) и пеша (*Cottus gobio*), као и већи дио станишта ријечног рака (*Austrosotamobius torrentium*). Предложено Натура 2000 подручје се не спомиње у Подацима. Научни подаци за предложена подручја Натура 2000 прикупљени су у склопу пројекта “Подршка спровођењу Директиве о становнишима и Директиве о птицама у Босни и Херцеговини”, који је завршен у јануару 2015. Приједлоге подручја Натура 2000 одобрила су релевантна министарства и одјел за просторно планирање Брчко Дистрикта, која су учествовала у заједничкој радној групи за пројекат. Као таква, локалитете треба третирати као званичне научне приједлоге којима је потребна заштита у складу с Бернском конвенцијом и ЕУ Директивом о стаништима. Дакле, БиХ има обавезу заштитити их од 2015. године. Сваки значајнији утицај на ова подручја онемогућио би њихову заштиту унутар мреже Емералд или Натура 2000.“

Одговор на општи коментар 8: „У Републици Српској не постоји официјелно регистрована кандидована или номинирана Натура 2000 подручја, с обзиром да БиХ није чланица ЕУ. Пројекат „Подршка имплементацији Директиве о птицама и стаништима у Босни и Херцеговини“ имао је за циљ идентификацију потенцијалних Натура 2000 подручја у БиХ са одговарајућим кодовима локација, површинама, присутним врстама и стаништима. Овим пројектом је предложена прва листа прелиминарних Натура 2000 подручја за Босну и Херцеговину, која нису званично призната нити имају планове заштите и управљања. Све радње и активности проистекле из наведеног пројекта правно дејство на територији Републике Српске имају тек након добијања сагласности Владе Републике Српске. Подручје Маглић-Волујак-Зеленгора се налази на листи потенцијалних Натура 2000 подручја која је дефинисана наведеном пројектом и није званично регистровано као кандидовано подручје за заштиту. Ово подручје се једноставно може сматрати „подручјем од интереса“. Као што је описано у методологији наведеног пројекта, потенцијална подручја Натура 2000 су дефинисана на основу експертске процјене, није спроведена теренска верификација врста и станишта. Такође, у самом пројекту се наводи да је ово први приједлог мреже и не треба и не може се сматрати коначним, док се не спроведу детаљнија теренска истраживања и анализом не утврди у којој мјери овај приједлог задовољава дефинисане критеријуме, те које недостатке треба поправити у будућности. Не постоји расположив

референтни материјал за подручје Маглић-Волујак-Зеленгора и ако подручје буде регистровано као кандидовано Натура 2000 подручје, спровешће се теренска истраживања, која ће бити усмјерена на конкретна угрожена станишта, те као резултат ових истраживања биће дефинисан и реалан обухват овог подручја. За разлику од потенцијалног Натура 2000 подручја Маглић-Волујак - Зеленгора које није званично регистровано као кандидовано подручје за заштиту и чији обухват не можемо сматрати коначним, не смије се занемарити чињеница, да је за реализацију пројекта ХЕ Бук Бијела извршена експропријација још 70-их година и да је сходно томе намјена површине земљишта која ће бити обухваћена акумулацијом, прецизно дефинисана деценијама у свим планским документима овог подручја. Претходна процјена ће бити допуњена са подацима о потенцијалном Натура 2000 подручју Маглић-Волујак-Зеленгора у тачки А.3.2. у дијелу текста под насловом „Заштићена подручја“ и по питању утицаја на ово подручје у тачки Г.7.

- Општи коментар 9: „У Црној Гори, крај акумулације налази се на границама Парка природе Пива, проглашеног 2015. године, и предложеног Натура 2000 подручја Пива (према Директиви о птицама). Акумулација је такође удаљена мање од 1 km од номинираног Емералд подручја Остатак кањона Пиве испод Хидроелектране (шифра локације: ME000000N). Национални парк, подручје UNESCO-ве баштине и номиновано Емералд подручје Дурмитор с кањоном ријеке Таре (шифра мјеста: ME0000002) налази се око 14 km од акумулације. Номиновано Емералд подручје „Valley of Ćehotina river“ (шифра локације: ME000000I) налази се на десној притоци ријеке Дрине испод Бук Бијеле и мало испод ХЕ Фоче. Пројекти ће утицати на сва ова подручја због слободног тока Таре и доњег дијела Пиве и Ђехотине, које су повезане с ријеком Дрином и имају прекограничне популације младице и других заштићених врста. Парк Природе Пива и Национални Парк Дурмитор се спомињу у Подацима, али не и предложена Натура 2000 подручја нити номинована Емералд подручја.“

Одговор на општи коментар 9: Студија утицаја на животну средину и Сепарати који се раде у наредним корацима, ће бити допуњени са поменутиим Емералд подручјима. Процјене утицаја на претходно наведена подручја ће бити дата у Студији утицаја на животну средину, у посебном дијелу Студије - Сепарату који се односи на прекогранични утицај пројекта на Црну Гору. Овдје морамо да напоменемо да су ствари у коментару постављене потпуно обрнуто у односу на реалност. Стање на ријеци Ђехотини има пресудан утицај на добро стање популације младице ријеке Дрине у овом сектору, никако обрнуто. Дакле, Ђехотина је најбоља младичарска ријека на Балкану и стање популација младице у овој ријеци утиче на то да се она очува и у Дрини, а не обрнуто. Како нити БиХ, нити Црна Гора нису чланице ЕУ, не можемо ни да причамо о Натура 2000 подручјима, јер се она проглашавају тек моментом уласка у ЕУ. Емералд подручја су само индикатори који би требали да послуже као оријентир за будућа детаљна теренска истраживања која ће дати приједлог стварних граница Емералд сајтова. Ово нас не ослобађа потребе да се са пажњом приступа било каквом просторном планирању у њиховој близини, али ће тек детаљна теренска истраживања и међусекторски преговори унутар влада дефинисати коначан број, позиције и границе. Уосталом и сама ЕУ позива на опрез приликом планирања у њиховој близини, али никако не захтијева искључивост која се прожима кроз коментар.

- Општи коментар 10: „Цијела претходна процјена је склона неоснованом оптимизму и доноси закључке о недостатку утицаја прије него што су теренска истраживања уопште урађена. Подсјећамо ауторе Студије утицаја о потреби примјене принципа предострожности.“

Одговор на општи коментар 10: „Претходна процјена је документ којим се даје прелиминарна процјена утицаја пројекта на животну средину на бази расположивих секундарних података. Студијом утицаја предметног пројекта на животну средину даће се квантификација и квалификација очекиваних утицаја пројекта на животну средину на бази допунских теренских истраживања која су у току.“

- Општи коментари 11: „Иако нису сва та подручја заштићена националним законодавством, Босна и Херцеговина и Црна Гора имају обавезу да их заштите према Бернској конвенцији. Према чланцима 1, 2, 3, 4, 6.б и 9. Бернске конвенције, ставовима

1-3 Резолуције бр. 1 (1989), Препоруци бр. 14 (1989), Препоруци бр. 16 (1989), Резолуцији бр. 3 (1996), Резолуцији бр. 4 (1996), чланцима 2. и 4. Резолуције бр. 5 (1998), Резолуцији бр. 6 (1998), ставу 1. Препоруке бр. 157 (2011.) и ставовима 1-2 Резолуције бр. 8 (2012.) и Календара provedбе Емералд мреже 2011.-2020. (2015.), који су сви усвојени од стране Сталног одбора Конвенције на темељу чланка 14., Босна и Херцеговина и Црна Гора дужни су:

1. Одређивати мреже подручја од посебног интереса за очување (ASCI) под називом „Emerald Network“ према објективним критеријумима утврђеним Препоруком бр. 16 (1989). Од 2015. године постоји довољно научних података да се два предложена Натура 2000 подручја у БиХ прогласе ASCI према критеријима 1а., б., ц., е. Препоруке бр. 16; 2. Кандидате за ASCI такође ће именовати владе у складу с националним законодавством или на други начин;
2. Именовати кандидате за ASCI у складу с националним законодавством или на други начин;
3. Осигурати предузимање свих одговарајућих и потребних административних мјера како би се осигурало очување станишта врста дивље флоре и фауне и угрожених природних станишта под заштитом у ASCI-јима (то су све врсте и природна станишта наведена у Резолуцијама 4 и 6 која се налазе у посебном ASCI). Држава ће у својим политикама планирања и развоја избјегавати или свести на најмању могућу мјеру свако погоршање ASCI-ја. Очување значи одржавање и обнављање или побољшање абиотичких и биотичких одлика станишта и, гдје је то примјерено, контролу активности које могу индиректно резултирати њиховим погоршањем;
4. У свјетлу горе наведених обвеза, БиХ и Црна Гора ће предузети потребне мјере заштите и очувања како би одржале еколошке карактеристике кандидата за Емералд подручја (ASCI);
5. Изузеци за предузимање одговарајућих и потребних мјера за заштиту ASCI (члан 9. Конвенције) могу се учинити и оправдати само под условом да не постоји друго задовољавајуће рјешење, да изузетак неће бити штетан за преживљавање дотичне популације те да постоји једна од сљедећих околности у вези са одлуком: да је у интересу јавног здравља и сигурности, сигурности ваздушног саобраћаја или других важнијих јавних интереса; да има за циљ спријечити озбиљне штете на усјевима, стоци, шумама, рибарству, води и другим облицима имовине; да се узима у обзир заштита флоре и фауне или за истраживање и образовање, репопулацију, реинтродукцију врста;
6. БиХ и Црна Гора такође ће идентификовати угрожене врсте на својим територијама које захтијевају планове опоравка те изградити и имплементирати такве планове;
7. БиХ и Црна Гора ће предузимати надзор над статусом очуваности врста и природних станишта у одређеним ASCI и обавјештавати Секретаријат Конвенције о свим важним промјенама које би могле негативно утицати на значајан начин на еколошки карактер означених ASCI или услове који оправдавају њихово одабирање.

С обзиром да би ХЕ Бук Бијела потопила дио предложеног подручја Натура 2000 Маглић-Волујак-Зеленгора (BA7300047) и да би највјероватније имала значајан утицај на Парк Природе Тара због утицаја на рибе, наша мишљење је да се мора извести Оцјена прихватљивости према члану 16. Закона о заштити природе Републике Српске. Врло смо изненађени да Завод у свом мишљењу није идентифицирао постојећа нити планирана заштићена природна подручја пројекта. Позивамо Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију да што прије донесе подзаконске акте те, поштујући начело предострожности, избјегава издавање дозвола за велике пројекте с вјеројатним утицајем на еколошку мрежу док се не успоставе одговарајуће процедуре.“

Одговор на општи коментар 11: По питању утицаја на потенцијално подручја Натура 2000 Маглић-Волујак-Зеленгора (BA7300047) и утицај на ихтиофауну ријеке Таре, већ су претходном тексту дати поједини одговори.

- Текст преузет из Података са стр. 15: „А. ОПИС ПРОЈЕКТА, (...) На потезу слива Горње Дрине узводно од Фоче у Републици Српској (БиХ) до границе са Црном Гором за сада

нема изграђених хидроенергетских објеката. Међутим, иако на том потезу нема изграђених хидроенергетских објеката, може се констатовати да се ради о већ поремећеним природним режимима ријеке Дрине, јер је у Црној Гори на ријеци Пиви 1976. године изграђена ХЕ „Пива“ (Мратиње), инсталисане снаге $P=342 \text{ MW}$, инсталисаног протока $Q_i=3 \times 80 \text{ m}^3/\text{s}=240 \text{ m}^3/\text{s}$ и укупне запремине акумулације $V_u=824 \times 10^6 \text{ m}^3$. Овај хидроенергетски објекат који се налази на територији Црне Горе и након 50 година експлоатације нема изграђен доњи компензацијски базен, те због тога има одређене, а понекад и значајне утицаје на тај потез воденог тока ријеке Дрине у Републици Српској и Федерацији БиХ до акумулације ХЕ „Вишеград“, посебно у периодима малих и средњих вода.“

Специфични коментар 1: „Треба мијењати режим постојеће ХЕ Пива у Црној Гори умјесто градње цијеле нове хидроелектране. Уз то, Црна Гора планира изградњу ХЕ Крушево низводно од ХЕ Пива, која би можда компензовала ХЕ Пива. Не подржавамо изградњу ХЕ Крушево, али треба узети у обзир да ХЕ Бук Бијела није нужно потребна за смањење утицаја ХЕ Пива. Такође, јасно је из дијела „Утицај на водни режим ријеке Дрине“ на стр. 148-149 да би Бук Бијела побољшала ситуацију само током периода мале воде, а не током нормалног функционисања ни велике воде, тако да ни Бук Бијела не „рјешава“ поменућу ситуацију.“

Одговор на специфични коментар 1: ХЕ Пива већ 50 година ради у режиму максимализације производње електричне енергије. По том основу узводни потези ријеке Дрине су под значајним утицајем осцилација нивоа и даље ће бити, а да се на њих не може утицати, јер је дата сагласност на коришћење овог ХЕ постројења, иако није изграђен доњи компензациони базен на територији Црне Горе. Са тог аспекта није могуће утицати или постићи било какав договор о режиму рада овог постројења, који се налази на територији друге државе. Позитиван утицај ХЕ „Бук Бијела“ у режиму маловођа отклања кључни негативни утицај режима рада ХЕ „Пива“. Како је јасно наведено утицај ХЕ Пива у условима малих и средњих вода се огледа у варијацијама нивоа вода од границе Црне Горе до акумулације ХЕ Вишеград, које могу да буду и до 1 m, у зависности колико агрегата ради на ХЕ Пива. То су постојећи утицаји и представљају већ значајно поремећено природно стање, а у условима великих вода 2010. године су била поплављена урбана подручја Фоче, Устиколине и Горажда, иако акумулација ХЕ Пива има значајне ретензионе капацитете уколико се обаве одговарајућа претпражњења. По том основу једино преостаје да се инсистира на изradi Планава управљања акумулацијом и ХЕ Пива и поштовања оперативног рада акумулације и ХЕ Пива у условима наиласка великих вода - односно благовремено претпражњење и припрема акумулације за ретензирање очекиваног поплавног таласа.

- Текст преузет из Података са стр. 15: „У оквиру слива Горње Дрине у Републици Српској и БиХ, ХЕ „Бук Бијела“ чини окосницу развоја Хидроенергетског система - ХЕС „Горња Дрина“. На основу пројектне документације (идејно рјешење из 2009. године и идејни пројекти из 2012. и 2013. године, те актуелизације идејног пројекта из 2021. године (Енергопројект - Хидроинжењеринг, Београд и Институт Јарослав Черни, Београд), уз ХЕ „Бук Бијела“ разматрана је изградња ХЕ „Фоча“, ХЕ „Паунци“ на ријеци Дрини и ХЕ „Сутјеска“ на ријеци Сутјесци.“

Специфични коментар 2: „Да ли ХЕ Бук Бијела има економског и техничког смисла без ХЕ Фоче и/или ХЕ Паунци? Ако не, онда су један пројекат и морају бити предмет истог поступка процјене утицаја.“

Одговор на специфични коментар 2: Одговор дат у тачки 4 - општи коментари. Међутим, како је наведено у тој тачки, поред техничке усаглашености по основу кључних перформанси и могућности одвојене градње и надоградње, то подразумејива и позитивну економску валоризацију на начин да се одвојено граде поједине цјелине или надограђују, а појединачно или збирно имају позитивне параметре економске валоризације. Међутим, градња вишенамјенских интегралних система се одређује према приоритетима како је наведено у одговору на општи коментар број 3.

- Текст преузет из Података са стр. 35: „Мјеродавне хидролошке подлоге за даље пројектовање су подаци из Регионалне хидролошке студије ХЕС Горња Дрина, израђене

2021. године. За дефинисање режима протока на профилима од интереса за овај пројекат коришћени су подаци са хидролошких станица Дузи (Комарница), Лонци (Комарница), Шћепан Поље (Пива), Шћепан Поље (Тара), Ђурђевица Тара (Тара), Требазје (Тара), Црна Пољана (Тара), Пљевља, Градац, Викоч и Фоча-Алада (Ђехотина), лгоцхе (Сутјеска), Оплазићи (Бистрица), Фоча мост (Дрина), Басташи (Дрина), Горажде (Дрина) и подаци са бране „Мратиње“ - ХЕ „Пива“. Регионална хидролошка студија Горње Дрине је поред опширних хидролошких анализа приказала детаљније и утицај рада ХЕ Пива на проток на профилу ХЕ Бук Бијела. За вриједности средњег годишњег протицаја коришћени су сви расположиви подаци у широј зони разматраног сектора ријеке Дрине, а усвојени период обраде је од 1947. до 2016. године.“

Специфични коментар 3: „Хидролошки услови се брзо мијењају посљедњих неколико година. Није јасно зашто се користе подаци само до 2016. године. Требало би укључити податке до 2023. године.“

Одговор на специфични коментар 3: Новије хидролошке подлоге са хидролошким обрадама ће бити укључене у Студију утицаја на животну средину, а у складу са расположивим подацима. У оквиру Студије ће бити израђен и линеарни тренд дотока будуће акумулације до 2045. год. за велике, средње и мале воде, као и начин прорачуна гарантованог минимума.

- Текст преузет из Података са стр. 41: „Друга значајна компонента биланса наноса будуће акумулације ХЕ „Бук Бијела“ је улаз наноса из слива ријеке Сутјеске. Међутим, у вези с овим проблемом треба истаћи да се на Сутјесци такође планира изградња бране и акумулације, у склопу ХЕ „Сутјеска“. Уколико би се овај објекат градио прије или истовремено са ХЕ „Бук Бијела“, тада би акумулација ХЕ „Бук Бијела“ у највећој мјери била заштићена од наноса из ријеке Сутјеске. У сваком случају, објекти за контролу наноса на овој ријечи се морају реализовати, јер ријека Сутјеска транспортује велике количине наноса, које би проузроковале интензивно засипање акумулација ХЕ „Бук Бијела“ и низводне акумулације ХЕ „Фоча“.“

Специфични коментар 4: „Треба бити јасно дефинисан план о томе да ли ће се градити ХЕ Сутјеска или не, јер се мора укључити у анализу утицаја комплекса Горње Дрине.“

Одговор на специфични коментар 4: Одговор је у контексту продукције наноса. Поставка противерозионих радова дата је у случају градње и неградње ХЕ Сутјеска. Уколико носилац пројекта промјени намјеру (ЕПРС) и одустане од изградње ХЕ „Сутјеска“, што је већ извјесно, било би неопходно (а то је и наглашено) реализовати мјере и техничке радове за контролу наноса, јер ријека Сутјеска транспортује велике количине наноса. Изградња ХЕ „Сутјеске“ и постојање још једне узводне акумулације од преградног профила будуће ХЕ „Бук Бијела“ (ХЕ Сутјеска) значајно би утицала на смањење уношења наноса, али и без ње, примјена мјера и биотехничких радова интегралног противерозионог уређења слива ријеке Сутјеске, имаће значајну улогу у смањењу уношења наноса у будућу акумулацију ХЕ „Бук Бијела“. Дакле, и у случају да се ради или не ради „ХЕ Сутјеска“ то подразумијева примјену мјера и биотехничких радова противерозионог уређења на притокама Сутјеске, јер те мјере и радови утичу на заштиту и продужење вијека трајања и саме будуће акумулације ХЕ „Сутјеска“, али и акумулације ХЕ „Бук Бијела“. С друге стране, примјена наведених мјера и радова, и без саме акумулације ХЕ „Сутјеска“, утицаће на смањење наноса који се транспортује до преградног профила будуће акумулације ХЕ „Бук Бијела“. Идејни пројекат заштите ХЕ „Бук Бијела“ од засипања наносом, Књига 2: Техничко решење, „Енергопројект“, Београд, 1987. године - У овом пројекту дат је преглед радова и мјера на задржавању наноса у сливу ријеке Сутјеске, а они обухватају: 7 преграда у ријечи Сутјесци, - 1 преграда у ријечи Клобучарици, - 1 преграда у притоци Јабушница, - 2 преграде у притоци Хрчавка, - 9 консолидационих појасева у притоци Хрчавка, - 7 консолидационих појасева у притоци Трескавац. Према овом Пројекту, наведне мјере би задржале 418 375 m³ наноса, чиме би се додатно смањио утицај на будућу акумулацију ХЕ „Бук Бијела“. Остала изворишта наноса за акумулацију Бук Бијела - мале притоке на сектору од Шћепан Поља до профила ХЕ „Бук Бијела“, могу имати само маргиналан утицај на засипање будуће акумулације ХЕ „Бук Бијела“.

- Текст преузет из Података са стр. 41: „А.3.2.8. Сеизмолошке карактеристике; Узимајући у обзир геоморфолошке и геолошке податке и параметре који утичу на сеизмичност, предметни дио сливног подручја горњег тока Дрине припада терену са различитим степеном максималне сеизмичности. У геолошком стубу третираног подручја заступљени су седименти млађег палеозоику (карбона и перма) који су настали у раздобљу од 360 до 300 милиона година пре данашњице, па су као тако стари били изложени различитим тектонским фазама и обликовањима (слика А.3.2.3). Осим тога, палеозојски и доњи тријасни комплекси су састављени од шкриљаца и пјескара у којима је брзина ширења уздужних сеизмичких таласа релативно мала, што утиче на повећан прираштај степена сеизмичности. Неповољно је што се ти комплекси налазе у близини будуће бране.“

Специфични коментар 5: „Очекујемо много детаљнију анализу о овоме у Студији утицаја. Сеизмичке карактеристике представљају кључни ризик за људе, а није јасно зашто се планира изградња ХЕ на локацији гдје може доћи до потреса.“

Одговор на специфични коментар 5: Сеизмолошке подлоге у анализираном документу (Претходна процјена утицаја на животну средину) на који су достављени специфични коментари обрађују пројектно - сливно подручје у Републици Српској. У Студији ће се детаљније обрадити сеизмика преградног профила.

- Текст преузет из Података са стр. 42: „Падавине; За подручје је карактеристичан модификовани маритимни плувио-метрички режим који одликује велика количина и учесталост падавина у зимском периоду, нарочито у касној јесени, уз споредни максимум у априлу или мају, те суво љето. У оквиру Студије из 2021. године, анализа падавинског режима на подручју Горње Дрине је урађена на основу свих доступних података, са 24 падавинске станице на територији Црне Горе и Републике Српске (БиХ), за период од скоро шест деценија (од 1958. до 2016. године).“

Специфични коментар 6: „Треба укључити и податке до 2023. у Студију утицаја.“

Одговор на специфични коментар 6: Претходна процјена утицаја на животну средину, тачка А.3.2.9. је допуњена са мјерењима до 2023. године, а у складу са расположивим подацима (Статистички годишњак, Републички завод за статистику Републике Српске (rzs.rs.ba) и Годишњак, Завод за хидрометеорологију и сеизмологију Црне Горе (meteo.co.me). У Студији, у оквиру климатских параметара, биће израђен линеарни тренд падавина на предметном подручју до 2045. године, а у складу са расположивим подацима.

- Текст преузет из Података са стр. 43: „Просјечне годишње суме падавина у овом периоду су биле од 800,8 до 1245,8 mm, што значи да у претходних пет година просјечна количина падавина није одступала од уобичајених, које су рачунате у Студији из 2021. године. Највеће мјесечне суме падавина су углавном забиљежене током новембра и децембра, а најмање током љетњих и јесењих месеци.“

Специфични коментар 7: „Годишњи просјек није нужно најважнији податак када је у питању производња из ХЕ. То што просјек није другачији не значи да не може доћи до проблема са сушом или високим водама у одређеним периодима године.“

Одговор на специфични коментар 7: У претходној процјени утицаја су биле приказане мјесечне суме падавине на мјерној станици Фоча, за период 2018.-2022. Тачка А.3.2.9. је допуњена са подацима о мјесечним сумама падавина до 2023. год., како за Фочу, тако и за друге мјерне станице од интереса за предметни пројекат, а у складу са расположивим подацима.

- Текст преузет из Података са стр. 43: „Снијег; У Студији из 2021. године, висина сњежног покривача обрађена је за 8 метеоролошких станица, на основу доступних података за период од 1970. до 2016. године. На посматраном подручју сњежни покривач је присутан у хладној половини године, на Жабљаку и дуже, док се на високим планинским врховима може задржати и током цијеле године. Просјечан број дана са сњежним покривачем у наведеном периоду кретао се од 44 дана на Тјентишту и у Фочи до 156 дана на Жабљаку. На територији општине Фоча, у периоду од 2018. до 2022. године, сњежни покривач био је присутан од 23 до 34 дана. У Подацима је дат и графички приказ

броја дана са снијегом и других метеоролошких показатеља карактеристичних за јесењи и зимски период (грмљавина, магла, мраз).“

Специфични коментар 8: „Иако је период анализе краћи, чини се да је број дана са снијегом у општини Фоча значајно мањи сада него што је био просјечан број дана између 1970. и 2016. године. Треба укључити податке и за остале локације у сливу Дрине до 2023. у Студију утицаја и узети их у обзир у економским анализама пројекта, јер није јасно да ли је пројект исплатив са смањеним бројем дана са снијегом у односу на претходне периоде.“

Одговор на специфични коментар 8: Претходна процјена утицаја, тачка А.3.2.9. Климатске карактеристике, допуњена је са резултатима мјерења до 2023. год., а у складу са расположивим подацима. Пројекат је економски исплатив, у анализи дотока у акумулацију рачунати су сви климатолошки параметри.

- Текст преузет из Података са стр. 44: „Температура; Температура ваздуха је један од основних климатолошких елемената. Њена директна функционална зависност је везана за географску ширину (биланс зрачења, односно, дужина осунчавања), географску дужину и надморску висину. У оквиру Студије из 2021. године урађена је анализа температурног режима за 9 метеоролошких станица, на основу расположивих података за период од 1961. до 2016. године. На основу података о средњим дневним температурама ваздуха одређене су просјечне годишње температуре ваздуха које су приказане графички, на слици која слиједи.“

Специфични коментар 9: „Треба укључити податке до 2023. обзиром на промјену температуре и утицај који ХЕ може имати на локалну климу, маглу итд.“

Одговор на специфични коментар 9: Претходна процјена утицаја на животну средину, тачка А.3.2.9. Климатске карактеристике, допуњена је са резултатима мјерења до 2023. год., а у складу са расположивим подацима. У Студији, у оквиру климатских параметара, сходно расположивим подацима, биће израђен линеарни тренд температуре ваздуха до 2045. године.

- Текст преузет из Података са стр. 45: „Релативна влажност ваздуха; Релативна влажност ваздуха представља степен засићености ваздуха воденом паром изражен у % и обрнуто је сразмјерна температури ваздуха. Сматра се да је ваздух веома сув ако је релативна влажност мања од 55 %, умјерено сув при релативној влажности од 55 % до 74 %, умјерено влажан при релативној влажности од 75 % до 90 % и веома влажан са више од 90 % водене паре. У Студији из 2021. су обрађени подаци на 9 станица на предметном подручју, за период од 1970. до 2016. године. Вриједности релативне влажности су биле равномјерно распоређене током године, а просјечне годишње вриједности се крећу од 77 до 83 %. Према подацима из Статистичког годишњака, сличне вриједности релативне влажности ваздуха су мјерене и у периоду од 2018. до 2022. године, када су се просјечне годишње вриједности кретале од 79 до 83 %.“

Специфични коментар 10: „Годишњи просјек није нужно најважнији податак сто се тиче влажности ваздуха. То што просјек није другачији не значи да не може доћи до високе влажности ваздуха у одређеним добима године.“

Одговор на специфични коментар 10: Поглавље о климатским карактеристикама, у дијелу који се односи на овај параметар - релативну влажност ваздуха, биће допуњено у Студији утицаја на животну средину, сходно расположивим подацима.

- Текст преузет из Података са стр. 49-50: „А.3.2.12. Заштићена подручја; Истим документом као потенцијално подручје Еколошке мреже издвојена су подручја: Љубишња-кањон Таре, на територији општине Фоча, у површини од 11.963,88 ha. Маглић-Волујак-Зеленгора, на територији општина Фоча, Гацко, Калиновик, у површини од 46.977,75 ha.“

Специфични коментар 10: „Овај дио није потпун. Пројект Бук Бијела би имао негативне утицаје на једно подручје UNESCO-ве баштине, два национална парка, два парка природе, четири номинирана подручја Емералд кандидата (према Бернској конвенцији) и четири потенцијална подручја Натура 2000 (према Директивама о птицама и стаништима). Треба додати сва заштићена и планирана заштићена подручја. Погледајте и коментар горе.“

Одговор на специфични коментар 10: Претходна процјена ће се у тачки А.3.2., у дијелу текста под насловом „Заштићена подручја“ допунити са траженим подацима о предложеном Емералд подручју Комплекс Маглић-Волујак-Зеленгора и потенцијалним Натура 2000 подручјима Маглић-Волујак -Зеленгора и Љубишња-кањон Таре. О утицају на ова подручја, као и постојећа заштићена подручја у Републици Српској, Претходна процјена ће се допунити у тачки Г.7. Не прихвата се дио примједбе који се односи на негативан утицај пројекта на наведена подручја. Студија о процјени утицаја ће дати одговор на питање да ли ће тог негативног утицаја бити и на који начин и којег интензитета, а након спроведених теренских истраживања. Да ли ће бити утицаја на UNESCO-ву баштину (НП „Дурмитор“), као и на поменуте паркове природе и потенцијална Емералд подручја цијениће се кроз Студију и кроз пратећи сепарат о прекограничном утицају, који ће да садржи и податке о свим подручјима у Црној Гори, а који се наводе у Општим коментарима.

- Текст преузет из Података са стр. 83: „Слика Б.1. Синтезна карта - Стратешки приоритети просторног развоја (извод из измјена и допуна Просторног плана Републике Српске до 2025. године)“

Специфични коментар 11: „Карта је нечитљива, треба укључити јаснију верзију или додати као прилог.“

Одговор на специфични коментар 11: Јаснија верзија карте ће бити дата у Студији утицаја.

- Текст преузет из Података са стр. 89-90: „ В.1.2. Вода; Површинске и подземне воде; У уводном дијелу који описује елементе животне средине на које би пројекат ХЕ „Бук Бијела“ могао утицати, битно је нагласити да се, због просторног положаја и анализе утицаја овог пројекта, наводи постојеће, већ значајно нарушено природно стање, односно већ поремећен природан режим вода ријеке Дрине (Пиве), а дјелимично и Таре, након изградње ХЕ „Пива“. У тачки А, која анализира стратешко - планску документацију, наведено је да су на потезу ријеке Дрине, од границе са Црном Гором до акумулације ХЕ „Вишеград“ од периода изградње ХЕ „Пива“ већ нарушени природни водни режими површинског тока ријеке Пиве низводно од изграђеног хидроенергетског постројења, ријеке Дрине и њених притока (ушћа са Дрином) у Републици Српској и Федерацији БиХ, те са веома мањим утицајем на ријеку Тару на микролокацији ушћа Пиве и Таре. Дакле, тренутно постоје и кључни су утицаји на површинске воде наведених водних токова, у периодима средњих вода, маловођа, али и у условима наилажења великих вода. Ти утицаји су углавном хидрауличног карактера и подразумевају нагло осциловање нивоа воде у Дрини, доминантно у Фочи - Република Српска, али и у Устиколини, те са нешто мањим утицајем у Горажду - Федерација БиХ. Разлог евидентних утицаја је изградња ХЕ „Пива“, али и то што низводно од ХЕ „Пива“ није изграђен планирани доњи компензацијски базен који би ублажио ове утицаје. Акумулацијом воде у акумулацији се дио воде из природног тока Пиве задржава, а са радом агрегата на ХЕ „Пива“, у зависности од нивоа акумулације и дотока у акумулацију, низводно се испушта количина воде настала радом једног, два или три агрегата, укупног инсталираног протицаја $Q_i=3 \times 80 \text{ m}^3/\text{s}=240 \text{ m}^3/\text{s}$, која у значајној мјери нарушава природни режим ријеке Дрине у Републици Српској и Федерацији БиХ.“

Специфични коментар 12: „Истина је да је изградња ХЕ Пива имала утицај на ријеци Дрини и да би било повољније за екосистем да ХЕ не постоји. Међутим, не смије се умањити значај и богатство Дрине како је и данас, поготово узводно од града Фоче, јер ријеке Тара и Сутјеска ублажавају утицај ХЕ Пиве. Као што пише на стр. 90, Дрина код Фоче и даље има добар статус што се тиче нутријената и органских материјала.“

Одговор на специфични коментар 12: Утицај ХЕ Пива имао је и даље има значајан утицај. Није споран значај и богатство ријеке Дрине узводно од града Фоче. Повољан утицај Таре и Сутјеске на квалитет воде ријеке Дрине биће и након изградње акумулације ХЕ Бук Бијела. Један профил није репрезентативан да прикаже статус квалитета - еколошки статус водотока Дрине од Фоче до границе са Црном Гором. Анализа квалитета воде дата је на профилу Фоча, међутим у оквиру Студије формира се „0“ стање на минимално 2 стална профила - постојећи у Фочи и узводно профил испод ушћа Таре и Пиве, и профил одмах испод преградног профила (Копилови) за

период грађења бране. Поред квалитета воде анализира се и квалитет седимента, што ће дати ширу слику везану за утицаје и процјену еколошког статуса Дрине (Пиве и Таре) из Црне Горе, али и на профилу Фоча, те ће исти послужити за упоређивање и допунске анализе, тренутно стање, грађење и експлоатацију са ХЕ Бук Бијелом.

- Текст преузет из Података са стр. 95-96: „В.4. ФЛОРА; У доњој табели су приказане угрожене врсте флоре у предметном подручју, а које су наведене у Студији утицаја на животну средину за ХЕ „Бук Бијела“ из јануара 2013. године.“

Специфични коментар 13: „Реално, подаци су још много старији и не показују постојећу ситуацију на терену. За потребе студије утицаја, треба извести нова теренска истраживања.“

Одговор на специфични коментар 13: Како су за потребе пређашње Студије била спроведена детаљна истраживања у том периоду, сматрамо да је то довољан ниво прецизности за овај документ. Свакако ће нова Студија о процјени утицаја на животну средину садржати вишесезонска истраживања биодиверзитета која су у току.

- Текст преузет из Података са стр. 96-126: „В.5. ФАУНА; (...) У сљедећим табелама је наведена фауна крупних, средњих и ситних сисара који се могу очекивати у блиској зони корита ријеке Дрине и степен заштите по Уредби о строго заштићеним и заштићеним врстама Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, бр. 65/20) и Уредби о црвеној листи врста флоре и фауне Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, бр. 124/12). Табела В.5.1. Очекиване врсте крупних сисара на предметном подручју (...); Табела В.5.2. Очекиване врсте ситних сисара на предметном подручју (...); Табела В.5.3. Очекиване врсте водоземаца на предметном подручју (...); Табела В.5.4. Очекиване врсте гмизаваца на предметном подручју (...) Табела В.5.5. Очекиване врсте птица на предметном подручју (...); Табела В.5.6. Врсте риба на предметном подручју (...); Табела В.5.7. Врсте фитобентос на предметном подручју (...) Макрозообентос.“

Специфични коментар 14: „За потребе Студије утицаја, треба извести нова теренска истраживања како бисмо били сигурни које врсте живе и мигрирају на подручјима погођеним пројектом.“

Одговор на специфични коментар 14: За потребе Студије утицаја су у току вишесезонска истраживања биодиверзитета пројектног подручја, која ће бити укључена у предстојећу Студију.

- Текст преузет из Података са стр. 138: „У раздобљу обављања радова, видре ће се привремено измјестити из подручја радова због присутности људи, буке током извођења радова и насталих промјена у станишту. Након завршетка радова, очекује се да ће се вратити, због чега се овај утицај не сматра значајним. Велике животиње и дивљач могу да користе ужи простор пројекта. Током извођења грађевинских радова, очекује се да ће се дивљач повући с пројектног подручја, а након престанка радова поново ће се вратити.“

Специфични коментар 15: „Ово се не чини реално, ни за видре ни за велике животиње. Видре требају обиље хране, што је обично повезано с високом квалитетом воде, као и одговарајућа станишта, попут обала ријека обраслих зеленилом, острва, тршћака и шума, које се користе за тражење хране, размножавање и одмор. Акумулације хидроелектрана углавном немају такве карактеристике. Такође, не спомиње се које су велике животиње у питању, али је тешко очекивати да ће се оне вратити на терен који је дјелимично потопљен и дјелимично очишћен од вегетације.“

Одговор на специфични коментар 15: Бројни су примјери да су се видре и велике животиње-дивљач (лисица, вук, медвед, срна, дивља свиња, јазавац) у потпуности вратили на подручја која су била предмет сличних пројеката. Овдје се не мисли да ће велике животиње/дивљач населити подручје које је потопљено, а самим тим очишћено од вегетације, већ на околне шумске и ливадске екосистеме који ће да се граниче са планираном акумулацијом. Да је то тако постоје бројни примјери са оближњег Пивског језера које је многоструко веће, а самим тим је и негативни утицај већи. Коментар за видру је такође неприхватљив. Видра је једна од најприлагодљивијих врста сисара која је зависна од водених екосистема. Није ријеткост да се ова врста може примјетити и у самим урбаним језгрима градова кроз које протичу ријеке, што

само указује на њену прилагодљивост. Веома је осјетљива на буку и узнемиравања и кад ти негативни утицаји престану она ће поново населити пројектно подручје. У суштини највећи утицај буке и вибрација ће бити на позицији изградње преградног профила, тако да ће на том простору и бити највећи негативни утицај. Такође, није прихватљив ни опис начина живота видре која је опортунистичка врста и насељава баш све типове водотокова (од планинских ријека преко језера па до низисјких ријека) која је и опортун предатор и храни се оним шта може да улови у њеној животној средини. Дакле на првом мјесту рибе, не мање значајне хранидбене ставке су јој змије, жабе, птице и мали сисари. Акумулација ће по самој својој екологији бити мјесто са већим изобиљем рибљег насеља, нарочито ципринидних врста, што за видру представља много бољи хранидбени ресурс који ће ловити са много мање утрошене енергије, дакле имаће повољнији однос уложене/добијене енергије по ухваћеном плијену, што свакако доводи до повећања бројности било које врсте па и видре.

- Текст преузет из Података са стр. 138: „Проточна акумулација ће бити адекватно станиште за крупне јединке пастрмских врста, првенствено поточне пастрмке и младике, и пружиће им повољне услове у смислу обијеља хране (повећана бројност шаранских врста које су плијен за све салмониде), али и смањеног ризика од криволова и риболова. Ове јединке ће за мријест користити узводне дијелове ријеке Таре, Пиве, али и Бјелаве, Сутјеске и Бистрице.“

Специфични коментар 16: „На Сутјесци се планира изградња хидроелектране, тако да није реално очекивати да ће се ти дијелови користити за мријест. Такође, на Бистрици су већ изграђене три хидроелектране, па ни тамо није реално да се користи за мријест. Ушће Бистрице у Дрину налази се између планираних брана за Бук Бијелу и Фочу, што значи да ће рибе које се налазе између тих двију хидроелектрана имати врло ограничене могућности за миграцију.“

Одговор на специфични коментар 16: У сваком случају и да нема планиране електране на Сутјесци, сам овај водоток је далеко мање значајан за мријест пастрмских врста од узводне Таре, тако да то не мијења процјену да ће доћи до увећања бројности јединки већих тјелесних димензија које ће за мријест користити узводну Тару и Сутјеску као и дио Сутјеске који ће остати слободан. Слично је и за Бистирцу. За дио Дрине који је планиран за изградњу ХЕ Бук Бијела, ријека Бистрица нема значајног утицаја када су у питању рибља насеља. Надаље сматрамо да ће у ријечи Бистрици остати, да тако кажемо слободан, довољан дио који обезбјеђује више него успјешан мријест. Ово тврдимо знајући да су хидроцентралне планиране високо узводно у кањонском дијелу.

- Текст преузет из Података са стр. 139: „Реализација предметног пројекта неће значајно негативно утицати на орнитофауну предметног подручја у погледу њеног ишчезавања. Могуће је само дјелимично повлачење неких врста, као што је воденкос *Cinclus cinclus*), који преферирају станишта брдских планинских ријека, а које су присутни на предметном подручју.“

Специфични коментар 17: „Воденкос (*Cinclus cinclus*) је строго заштићена врста према анексу 11 Бернске конвенције, и вјеројатно ишчезавање те врсте се не смије схватити олако. Потребно је извести теренска истраживања, процјену утицаја и оцјену прихватљивости, и тек онда донијети закључак о утицају пројекта на ову врсту.“

Одговор на специфични коментар 17: Свакако да се значај воденкоса као строго заштићене врсте не смије умањити, али исто тако не смије се умањити ни значај присутних повољних станишта за ову врсту у непосредном окружењу и након формирања акумулације ХЕ Бук Бијела у дужини од 11 km. Дужина тока ријеке Дрине од 11 km није пресудна за опстанак воденкоса на предметном подручју. Да би дошло до ишчезавања ове врсте потребно је да се униште сви водотоци у овој регији што свакако није случај. Хидрографска мрежа предметног подручја је изузетно развијена и исту представљају брзе планинске ријеке које одговарају као станишта за воденкоса. Непосредно уз планирану акумулацију присутне су ријека Сутјеска и Тара које у потпуности одговарају као станишта воденкоса. Стварањем предметне акумулације свакако неће бити угрожена нити једна појединачна адултна јединка која ће свој нови животни простор потражити на сличним одговарајућим стаништима у непосредној околини. Спречавање страдавања јувенилних јединки ће бити остварено кроз прописане мјере спречавања

негативног утицаја на ову врсту тако што ће се пуњење акумулације водом остваривати мимо периода гњезђења и одгоја младунаца. Вишесезонска истраживања биодиверзитета ће бити укључена у предстојећу Студију утицаја и даће јасну пројекцију утицаја на ову птичију врсту.

- Текст преузет из Података са стр. 140: „Врста која је начином живота везана уз ужу зону тока ријеке Дрине је видра. Акумулација неће значајно негативно утицати на популацију видре у овом подручју. Ова врста ће услове за опстанак налазити и у новонасталом језеру. Досадашњи случајеви на подручјима гдје су настале акумулације у горњим токовима наших ријека показали су да то није ограничавајући фактор који је довео до изразито негативног утицаја. Изградња бране неће значајно утицати на фрагментацију станишта видре. Брана ће потакнути видре на тражење алтернативних путева и обилажења бране.

Специфични коментар 18: „Поновно се чини да је оптимизам прекомјеран. Видре захтијевају обиље хране, што је обично повезано с високом квалитетом воде, као и одговарајућим стаништима, попут обала ријека обраслих зеленилом, отока, тршчака и шума, које користе за тражење хране, размножавање и одмор. Акумулације хидроелектрана обично немају те карактеристике, што може значајно утјецати на опстанак видри у том подручју.“

Одговор на специфични коментар 18: Погледати одговор на коментар који се односи на страну 138. У њему смо дали стручан осврт на биологију видре, њен начин живота и на њену екологију из које извлачимо закључак о не тако значајно негативном утицају пројекта на ову врсту (као и кумулативног утицаја свих планираних објеката). Такође, истичемо да на предметном подручју чак ни у малој заступљености нису присутни тршћаци, као ни отоке или ријечне аде, како се у коментару наводи као повољна станишта за видру.

- Текст преузет из Података са стр. 140: „Г.7. УТИЦАЈ НА ПРИРОДНО И КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКО НАСЉЕЂЕ; Према Стручном мишљењу Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске бр. 07/1.20,21,30/625-445/24 од 25.06.2024. године, утврђено је да се на простору који је предмет изградње ХЕ "Бук Бијела" не налазе заштићена природна добра, нити природна добра која су у поступку заштите или су планирана за заштиту.“

Специфични коментар 19: „Врло смо изненађени овим мишљењем, с обзиром на то да би ХЕ Бук Бијела потопила дио предложеног подручја Натура 2000 Маглић-Волујак-Зеленгора (БА7300047) и имала утицај на Парк Природе Тара због свог утицаја на рибљи фонд. Сматрамо да је неопходно извести Оцјену прихватљивости према члану 16. Закона о заштити природе Републике Српске.“

Одговор на специфични коментар 19: Стручно мишљење је званичан документ, званичне институције Републике Српске. Одговор на питање израде Оцјене прихватљивости дат је на страни 44 овог рјешења.

- Текст преузет из Података са стр. 142-143: „Г.9. УТИЦАЈ НА СТАНОВНИШТВО“

Специфични коментар 20: „Треба споменути утицај ХЕ Фоча и ХЕ Паунци, не само Бук Бијела. Такође, важно је нагласити утицај Бук Бијеле на рафтинг кампове уз Дрину. Иако су ти објекти „привремени“, постоје већ дуги низ година и значајно доприносе локалној економији. Овај допринос је препознат и у претходним процјенама. Није праведно истакнути њихов допринос локалној економији, а умањити или потпуно изоставити негативан утицај пројекта на њих.“

Одговор на специфични коментар 20: У тачки Г.9. описани су утицаји предметног пројекта на становништво, док су кумулативни утицаји на становништво ХЕ Бук Бијела, ХЕ Фоча и ХЕ Паунци описани у дијелу „Кумулативни утицаји“ тачка Г.12.6. Сходно томе, није потребно допуњавати документ по наведеном дијелу примједбе. Када су у питању рафтинг кампови, о њиховом значају за промоцију туризма у општини Фоча већ је описано у тачки А.3.2. у тексту под насловом „Туризам“. Тачно је да су они привремени објекти и да се налазе на земљишту за које је извршена експропријација за потребе изградње ХЕ Бук Бијеле још 70-их година. Такође, је тачно да ће дјелимично утицати на пет рафтинг кампова од званично 29 регистрованих кампова. Сама изградња ХЕ Бук Бијеле неће утицати на одвијање рафтинга, па самим тим ни на њихову дјелатност, јер је познато да се рафтинг одвија на ријечи Тари, а не на Дрини. Формирање акумулације даје могућност истим власницима рафтинг кампова да прошире своју понуду

туристима увођењем нових туристичких производа (нпр. сплаварење језером). Када је у питању директан допринос локалној економији од рафтинга па и осталих туристичких активности на подручју општине Фоча је веома скроман. Укупан број регистрованих ноћења у општини Фоча у периоду од 2018. до 2022. према подацима Републичког завода за статистику је следећи: 2018.год. - 17 031, 2019.год. - 18 821, 2020.год. - 8992, 2021.год. - 16 807 и 2022.год. - 22 819. Према Извјештају о раду за 2022. године ЈУ „Туристичке организације општине Фоча“, приход од борившне таксе у 2022. години износио је само 42 823,47 КМ. 80% прихода уплаћује се на рачун локалних туристичких организација, а 20% на рачун Туристичке организације Републике Српске. Сходно наведеном, Туристичка организација је имала приход од боравишних такси у наведеној години 34.258,7 КМ. Претходна процјена ће бити допуњена са наведеним подацима у А.3.2. у тексту под насловом „Туризам“.

- Текст преузет из Података са стр. 145-146: „Утицај на ријеку Тару; У суштини, сама акумулација ће допринијети очувању популација поточне пастрмке и младице јер ће у њој одрасли и већи примјерци младице и поточних пастрмки имати сигурност од криволоваца који сваке године с подводном пушком десеткују веће примјерке ових риба у ријеци Тари. Ове јединке ће, због мријеста, морати излазити узводно у ријеку Тару како би пронашле одговарајуће услове за мријест, чиме ће доприносити већој бројности поточне пастрмке и младице у овом дијелу ријеке Таре (повећаће се број риба које се мријесте у Тари). Ако се узме у обзир да ће се ово језеро порибљавати с ове двије врсте риба, то само указује на то да ће се на територији Црне Горе поправити стање с бројношћу ове двије проријеђене врсте, нарочито с младicom која је усљед криволова изузетно проријеђена у Тари.“

Специфични коментар 21: „Ово се чини врло спекулативним и није утемељено на доказима. Потребно је провести вишесезонски теренски рад како би се утврдило гдје младице живе и мријесте се. Попут већине салмонидних риба, младицама су потребна различита станишта како би се задовољиле промјенљиве потребе током различитих фаза њиховог животног циклуса, укључујући чиста шљунчана корита с умјерено брзом водом и интерстицијским шљунком богатим кисиком за развој личинки. Не може се претпоставити да ће таква станишта и даље бити доступна изнад бране осим ако се то не доказује радом на терену.“

Одговор на специфични коментар 21: Сама чињеница да у ријеци Тари постоји релативно бројна популација младице, које усљед тога што ова ријека оскудијева са притокама (прва узводна притока након ушћа са Пивом је Мојковачка Бистрица која је од граничне линије удаљена око 75 km), те младице за мријест користе прикладне дијелове ове ријеке, па је доказивање присуства погодних мјеста за мријест и развој ларви младице у потпуности непотребно. Да је ова сумња тачна, младица као врста не би насељавала комплетан ток ријеке Таре или би у ријеци Бистрици сваке године свједочили окупљању и мријесту свих одраслих младица низводно од ове притоке, а што свакако није случај.

- Текст преузет из Података са стр. 146: „У контексту прекограничних утицаја, можемо рећи да ће изградња ХЕ „Бук Бијела“ смањити негативан утицај који на територију Републике Српске (БиХ) врши Црна Гора усљед рада и постојања ХЕ „Пива“. Наиме, акумулација ХЕ „Бук Бијела“ ће ублажити колебања ријеке Дрине током љетњих мјесеци (али не само током љетњих мјесеци) на територији општине Фоча која су посљедица рада ХЕ „Пива“, тако што ће радити синхронно са ХЕ „Пива“ и функционисати као компензациони базен за ХЕ „Пива“. Акумулација ХЕ Бук Бијела ће због своје скромне запремине имати значајан - позитиван утицај у условима малих и средњих вода на низводне потезе када је у питању регулација протицаја са узводне ХЕ „Пива“. Утицај на трансформацију поплавних таласа низводно од ХЕ „Бук Бијела“ је ограничен, односно због скромне запремине акумулације и даље је условљен активном улогом акумулације ХЕ „Пива“.“

Специфични коментар 22: „Није изградња ХЕ „Бук Бијела“ једини начин како спријечити утицај ХЕ Пива. Као што је описано горе, може се преговарати са ЕПЦГ-ом да ХЕ Пива ради у другачијем режиму. Такође, Црна Гора планира изградњу ХЕ Крушево низводно од ХЕ Пива, што не подржавамо, али треба узети у обзир да није потребно изградити двије нове хидроелектране

да би се „ријешено“ проблем постојеће електране. Уз то, јасно је у дијелу „Утицај на водни режим ријеке Дрине“ на стр. 148-149 да би Бук Бијела побољшала ситуацију само током периода мале воде, а не током нормалног функционисања ни велике воде, тако да ни Бук Бијела не „рјешава“ ситуацију.“

Одговор на специфични коментар 22: Одговор као на специфични коментар са стр.15 Података на дио утицаја у постојећем раду ХЕ Пива. Међутим у предметном документу јасно је наведено у виду поуздане процјене да ће се са радом ХЕ „Бук Бијела“ постићи позитивни ефекти - умањење осцилација нивоа у условима малих вода, док у условима средњих вода - нормални услови рада нема значајних погоршања низводно од ХЕ Бук Бијела“, али да ће утицај у условима великих вода због скромне запремине бити значајно мањи од акумулације ХЕ Пива, што не значи да нема позитивног утицаја ХЕ „Бук Бијела“ у условима пропагације великих рачунских вода чешћих повратних периода појављивања. Утицај ХЕ „Бук Бијела“ у хидролошко-хидрауличким режимима након изградње је позитиван у односу на постојеће стање, али је највећи у условима малих вода због инсталације малог агрегата. Позитивних утицаја има у условима великих вода, али он није значајан као код узводне акумулације ХЕ Пива, док у условима средњих вода нема значајних погоршања - осциловања нивоа у урбаним подучјима Републике Српске и Федерације БиХ.

- Текст преузет из Података са стр. 150-151: „Пракса на сличним стаништима на којима је екосистем промијењен изградњом хидроакумулација, прије свега проточног типа, показала је да не долази до повећања температуре воде низводних подручја у мјери у којој би то био ограничавајући фактор за популације пастрмских врста, па и младице (у проточном типу акумулације нема дуготрајног задржавања воде, па самим тим не долази до промјене термичког режима низводног водотока). Потврда за претходно наведено је очување популације младице у дијеловима токова ријека низводно од акумулација Бочац, Пива, Вишеградско језеро, језеро Перућац и Потпећко језеро.“

Специфични коментар 23: „Овдје звучи као да је Бук Бијела једина планирана хидроелектрана на овом подручју. Међутим, систем Горња Дрина се састоји од четири хидроелектране, Црна Гора планира ХЕ Крушево, ФБиХ планира ХЕ Устиколена, а на Бистрици су већ изграђене три хидроелектране. Разумијемо да постоји посебан дио Студије за кумулативне утицаје, али није увјерљиво не анализирати барем утицај система Горња Дрина, а не само Бук Бијелу. Сви примјери који се спомињу као „доказ“ су бране изграђене прије него што су процјене утицаја на животну средину постале уобичајене. Чак и ако постоје одређене популације младице, тешко је рећи да ли су постојале значајне негативне промјене након изградње брана. Чињеница је да је врста данас угрожена, па се не може бити задовољан постојећом ситуацијом.“

Одговор на специфични коментар 23: У дијелу који се бави кумулативним утицајем је обрађена тематика на коју се односи овај коментар. Такође овај коментар указује да нешто није доказ. Чињенице које су наведене у тексту документа на који је упућен коментар су непобитне, а то што су се популације младице одржале низводно од поменутих брана и акумулација бесмислено је доводити у везу са тиме да ли се тада постојао поступак процјене утицаја на животну средину или није. Шта више, сама чињеница да тада није постојао поступак процјене утицаја, а самим тим ни прописане мјере за смањење негативних утицаја, те да су се популације младица ипак одржале, говори у прилог томе да ће се слично догодити и у овом случају и да ће ситуација бити још боља јер ће се примјенити прописане мјере.

- Текст преузет из Података са стр. 151: „Оно што је потребно регулисати јесте начин рада током периода мријеста, а нарочито током периода инкубације икре, како би се избегла већа дневна варијација водостаја која би могла условити остајање оплодних јајашаца на сувом услед наглог опадања водостаја, чиме би дошло до неуспешног мријеста (пропадања јајашаца током инкубације). Пракса на сличним системима је показала да је ово могуће у великој мери избећи уколико се правилно дефинишу начини рада електране за овај критични период (април - мај).“

Специфични коментар 24: „Мјере ублажавања морају бити реалне за околности у нашој земљи. Иако се надамо да ће у будућности бити другачије, чињеница је да електропривреде тренутно неће поштовати еколошке услове који су у сукобу с циљем производње што више електричне

енергије. Док инспекција не буде у стању наметнути одвраћајуће, учинковите и размјерне новчане казне, не може се ослањати на такве мјере.“

Одговор на специфични коментар 24: Како се ради о стручном документу, сматрамо да нема мјеста за дневно политичке или политиканске коментаре који се односе на друштвени контекст. Коментар нема суштинске везе са овим документом, а контекст назван чињеницом је сасвим јасно претпоставка.

- Текст преузет из Података са стр. 151: „Како у дијелу тока ријеке Дрине низводно од бране ХЕ „Бук Бијела“ неће долазити до промјена срединских услова ријечног екосистема које би могле изазвати било какве значајније промјене фауне макробентоса, не очекују се значајније негативне посљедице по популацију ове врсте. Оно до чега ће доћи јесте фрагментација популације липљена усљед изградње бране, али ће се овај утицај умањити или потпуно поништити пројектовањем адекватних рибљих преводница.“

Специфични коментар 25: „Није истина да неће бити промјена срединских услова ријешног екосистема, јер се планира изградити и ХЕ Фоча и ХЕ Паунци. Није могуће да ће рибља преводница функционисати на тако високој брани.“

Одговор на специфични коментар 25: У овом дијелу Претходне процјене не разматра се кумулативни утицај, већ у сљедећем поглављу, а сам коментар указује да документ није сагледаван као цјелина већ фрагментисано. Одговор на дио коментара који се односи на рибље преводнице је дат у одговору на коментар за стр. 150.

- Текст преузет из Података са стр. 151: „Пастрмка је еколошки гледано најпластичнија салмонидна врста која насељава све типове ријечних станишта и прилагођава се било каквом извору хране. Њена бројност природно је нешто мања у средњим и доњим дијеловима токова кршких ријека, тако да је њена популација бројнија узводно од Фоче него у низводном дијелу. Иако је веома еколошки пластична, одржавање популације ове врсте зависи од присуства одговарајућег супстрата за мријест. Што се тиче ријеке Дрине, у дијелу низводно од Бук Бијеле спорадично постоје станишта која су одговарајућа за мријест ове врсте, чија популација увелико зависи од мријеста у притокама (Сутјеска, Бјелава, Бистрица, Ђехотина, Тара, Пива). Из овога је јасно да и ова врста предузима мријесне миграције, али је далеко мање зависна од саме ријеке Дрине.“

Специфични коментар 26: „Овај дио се чини преоптимистичним и доноси закључке прије него што су уопште урађена теренска истраживања. Оно што се може већ рећи је да нема смисла тврдити да салмониди више зависе о притокама (Сутјеска, Бјелава, Бистрица, Ђехотина, Тара, Пива) него о Дрини, јер без Дрине не могу мигрирати када је то потребно. Осим тога, све поменуте притоке су угрожене хидроелектранама, и неискрено је игнорисати ту чињеницу.“

Одговор на специфични коментар 26: У овом дијелу Претходне процјене не разматра се кумулативни утицај, већ у сљедећем поглављу, а сам коментар указује да документ није сагледаван као цјелина већ фрагментисано.

- Текст преузет из Података са стр. 151: „Како у дијелу тока ријеке Дрине низводно од бране ХЕ „Бук Бијела“, у односу на тренутно стање, неће доћи до промјена услова средине ријечног екосистема који могу изазвати било какве значајније промјене у режиму протока, али и измене ријечног дна (било у смислу значајних промјена физике самог ријечног тока, било у замућивању ријечног дна), јасно је да на дијелу тока низводно од ХЕ „Бук Бијела“ неће доћи до значајних негативних утицаја по популацију пастрмке. Ако овом додамо очуваност побројаних притока, онда је тим јасније да ће популације пастрмке остати релативно непромијењене.“

Специфични коментар 27: „Није истина да неће бити промјена услова средине ријечног екосистема, јер се планира изградити и ХЕ Фоча и ХЕ Паунци.“

Одговор на специфични коментар 27: Коментар се понавља, одговор на наведено дат је у претходном тексту овог рјешења.

- Текст преузет из Података са стр. 151-152: „Оно до чега ће изградња ХЕ „Бук Бијела“ довести јесте фрагментација популација на оне узводно од бране и оне низводно од

бране. Овај утицај ће се умањити или потпуно поништити пројектовањем адекватних рибљих преводница, као и изградњом и стављањем у функцију пројектованог мријестилишта за производњу одговарајуће рибље млађи пастрмке којом ће се порибљавати читав сектор Горње Дрине. Што се тиче саме акумулације ХЕ „Бук Бијела“, пастрмке ће се веома лако навикнути на њу, а за мријест ће користити узводне дијелове токова ријека Таре и Пиве, па ће ова акумулација утицати на очување и пораст бројности ове врсте узводно од бране.“

Специфични коментар 28: „Није могуће да ће рибља преводница функционисати на тако високој брани. Такође, порибљивање је екстремно контроверзно због нарушавања генетског састава рибље популације.“

Одговор на специфични коментар 28: Постоје разни типови рибљих преводница, а свакако није речено да само оне омогућавају да се у потпуности поништи негативан утицај. Рибља преводница у комбинацији са много ефектнијом мјером порибљивања би требало да смање или пониште ефекат фрагментације. Што се тиче порибљивања, нисмо упознати да је екстремно контроверзно, већ напротив да се ради о једној од најбољих конзервативних мјера када су рибе у питању. Такође, нарушавање генетског састава као термин нам није познат, па претпостављамо да се овдје можда мислило на генетску структуру популације риба. Мријест у мријестилишту се планира на начин да дође до највећег могућег раздвајања генских алела у ситуацији да сваки мужијак оплоди сваку женку, што се у природи не догађа. Такође, мријест се планира на начин да се инбридинг у потпуности избјегне што опет није случај са природном средином. Из овога слиједи да ће произведена млађ поточне пастрмке која је намијењена порибљивању имати много већи коефицијент хетерозиготности, те самим тим ће допринијети одржавању разноврсније генетске структуре природних популација. Стога морамо поновити да порибљивање нити је контроверзно нити оно изазива нарушавање генетске структуре (ако се под нарушавањем мисли на даље повећање хомозиготности као и повећаног степена инбридинга).

○ Текст преузет из Података са стр. 152-163: „Стр. 152-163 Г.12. КУМУЛАТИВНИ УТИЦАЈИ“

Специфични коментар 29: „У овом дијелу недостаје неколико важних хидроелектрана чији утицај се не смије занемарити, с обзиром на кључну улогу притока Дрине за мријест салмонида: Три хидроелектране су у изградњи на Бистрици, али се не спомињу; ХЕ Сутјеска такође није поменуто; ХЕ Крушево се спомиње у уводу, али нема даљих информација; ХЕ Ђехотина се планира у Црној Гори, али се не спомиње и ХЕ на Бјелави је планирана, али се такође не спомиње.“

Одговор на специфични коментар 29: Одговор у вези анализе кумулативних утицаја са предложеним хидроелектранама, дат је у одговору бр. 3 у оквиру општих коментара, као и осталим одговорима које се односе на ихтофауну.

○ Текст преузет из Података са стр. 157: „Класичан приступ одређивању интензитета ерозионих процеса и прорачуну продукције наноса заснива се на категоризацији ерозије (у пет категорија, према методи Гавриловића). У конкретном случају акумулација ХЕ „Бук Бијела“ и ХЕ „Фоча“, с обзиром на велику заступљеност шума, према поменутој методи се добија да у овим сливовима преовладава слаба ерозија. Међутим, као што је истакнуто, на посматраном подручју су веома развијени процеси флувијалне ерозије, који се манифестују одронима, разарањем обала, еродирањем и покретањем моћних плавина насталих дуготрајним таложењем наноса. Овај вид ерозије забиљежен је како у главном кориту, тако и у притокама вишег реда. То значи да је флувијална ерозија основни фактор продукције наноса, а такав случај није обухваћен поменутом емпиријском методологијом прорачуна продукције наноса. Просјечан годишњи улаз наноса у акумулацију ХЕ „Бук Бијела“ износио би 1.400.000 m³. Из ове акумулације излази 980.000 m³ суспендованог наноса. Просјечан годишњи улаз наноса у акумулацију ХЕ „Фоча“ износио би 1.180.000 m³ (980.000 m³ из акумулације „Бук Бијела“ и 200.000 m³ из притока).“

Специфични коментар 30: „Да ли су ове бројке са или без изградње ХЕ Сутјеска?“

Одговор на специфични коментар 30: Количине наноса које су дате, односе се на количине наноса које подразумевају тренутно стање у сливу, укључујући постојеће објекте у припадајућем сливу ријеке Дрине до профила будуће ХЕ „Бук Бијела“ и њихов утицај на транспорт наноса. Дакле, то су количине без утицаја потенцијалне акумулације ХЕ „Сутјеска“, јер она не постоји и њен утицај не може бити укључен у рецентно билансирање наноса до предметног профила. Тек са њеном изградњом дошло би до промјена у билансу наноса, и то у правцу смањења количина наноса које би долазиле до будуће акумулације ХЕ „Бук Бијела“. Значајну улогу у смањењу количина наноса које долазе до преградног профила ХЕ „Бук Бијела“ имају и планирани систем мјера и биотехничких радова противерозионе заштите, јер ће све те мјере и радови омогућити заштиту будуће акумулације ХЕ „Бук Бијела“ од наноса, а посебно вученог наноса који доспијева из слива ријеке Сутјеске. То је управо онај сценарио који ће се проводити, јер градње ХЕ Сутјеска неће бити.

- Текст преузет из Података са стр. 160: „Утицај на фауну; (...) Појачање новонасталих акумулација неће у значајној мјери кумулативно негативно утицати на популацију видре овог подручја. Ова врста ће услове за опстанак налазити и у новонасталим језерима, као и у оним дијеловима матичне ријеке која ће остати непромијењеног тока (патос живог тока ријеке Дрине између акумулације ХЕ „Паунци“ и бране ХЕ „Фоча“ у дужини од 3,06 km). У новонасталим акумулацијама доћи ће до повећања популација бијеле рибе у односу на првобитно станиште ријеке Дрине. Потенцијално, ово може значити већи извор хране за оне јединке видре које услове за живот пронађу на микролокацијама хидроакумулационих језера.“

Специфични коментар 31: „Видре требају обиље хране, што је обично повезано с високом квалитетом воде, као и одговарајућа станишта попут обала ријека обраслих зеленилом, острва, тршчака и шума. Ове површине користе се за тражење хране, размножавање и одмор. Акумулације ХЕ углавном немају такве карактеристике, а 3,06 km не представља довољно простора за одрживу популацију видри.“

Одговор на специфични коментар 31: Видре без проблема користе акумулације као и сва друга језера за лов и исхрану. Шта више језера, па и вјештачка, обично пружају видрама обиље бијеле рибе, те оне имају позитиван утицај на популације ове врсте. У претходном тексту већ смо дали одговор на коментар који се односи на страну 138.

- Текст преузет из Података са стр. 160: „Кумулативни утицај свих хидроакумулација на орнитофауну неће бити такав да ће имати изражен негативан ефекат на домаће врсте птица. Природа будућих језерских станишта омогућити ће повећање одређених врста птица и њихових популација, нарочито оних које су већ присутне, али ће у новонасталим екосистемима имати боље услове живота, јер су везане за веће површине стајаћих вода. У првом реду, то су наше птице стакаре из реда Цициониформес, посебно сива чапља (*Ardea cinerea*). Могуће је да дође до дјелимичног повлачења неких врста, попут воденог коса (*Cinclus cinclus*), које преферирају станишта брдских планинских ријека, а које су присутне на овом подручју. Кумулативни утицај на гмизавце неће имати негативан карактер, с обзиром на присуство станишта у околини акумулација, која ће омогућити њихов опстанак.“

Специфични коментар 32: „Поновно, овај дио је преоптимистичан у вези с могућностима за мријест на Тари, Пиви и Сутјесци. Планиране су додатне хидроелектране на Пиви и Сутјесци, а за Тару није јасно да ли постоје одговарајући услови за мријест, с обзиром на кањон и релативно брзи ток. Неопходно је извести теренско истраживање, процјену утицаја и оцјену прихватљивости, и тек онда донијети закључке о утицајима.“

Одговор на специфични коментар 32: Одговор на овај коментар је већ дат у претходним одговорима. Видјети одговоре на коментаре који се односе на фауну риба из претходног поглавља.

- Текст преузет из Података са стр. 160: „(...) На том дијелу водотока популације пастрмки ће изгубити своја мријестилишта, што ће довести до значајног пада бројности ових врста (осим у ХЕ Бук Бијела, јер ће се ове врсте за мријест успешно користити узводним токовима Сутјеске, Таре и Пиве). Доћи ће до јасне фрагментације популација ових врста,

с тим што ће једино у слободном дијелу ријеке Дрине, у простору између акумулација ХЕ Фоча и ХЕ Паунци, као и у бочним притокама, постојати услови за мријест. Овај утицај ће се умањити или потпуно поништити пројектовањем адекватних рибљих преводница, као и изградњом и стављањем у функцију пројектованог мријестилишта за производњу одговарајуће рибље млађи пастрмке и младице којом ће се порибљавати читав сектор Горње Дрине.“

Специфични коментар 33: „Поново, овај дио је преоптимистичан у вези с могућностима за мријест на Тари, Пиви и Сутјесци. Планиране су додатне хидроелектране на Пиви и Сутјесци, а за Тару није јасно да ли постоје одговарајући услови за мријест, с обзиром на кањон и релативно брзи ток. Неопходно је извести теренско истраживање, процјену утицаја и оцјену прихватљивости, и тек онда донијети закључке о утицајима. Такође, није реално очекивати да ће рибља преводница функционисати на тако високој брани. А порибљавање је екстремно контроверзно због нарушавања генетског састава рибље популације.“

Одговор на специфични коментар 33: Постоје разни типови рибљих преводница, а свакако није речено да ће само оне омогућити да се у потпуности поништи негативан утицај. Рибља преводница у комбинацији са много ефектнијом мјером порибљавања би требало да смање или пониште ефекат фрагментације. Што се тиче порибљавања, нисмо упознати да је екстремно контроверзно већ напротив да се ради о једној најбољих конзервативних мјера. Постоји релативно бројна популација младице које усљед тога што ова ријека оскудијева са притокама (прва узводна притока након ушћа са Пивом је Мојковачка Бистрица која је од граничне линије удаљена око 75 km), те младице за мријест користе прикладне дијелове ове ријеке па је доказивање присуства погодних мјеста за мријест и развој ларви младице у потпуности непотребно. Да је ова сумња тачна младица као врста не би насељавала комплетан ток ријеке Таре или би у ријеци Бистрици сваке године свједочили окупљању и мријесту свих одраслих младица низводно од ове притоке, а што свакако није случај.

- Текст преузет из Података са стр. 162: „Акумулације посматраних електрана су вишенамјенске које омогућавају годишњу регулацију протока, па тако поред хидроенергетских функција представљају и активну заштиту од поплава, што ће имати позитиван кумулативни утицај са аспекта безбиједности становништва и материјалних добара од поплава. Вишенамјенске функције акумулација имају позитиван утицај на развој туризма, спорт и рекреацију.“

Специфични коментар 34: „Управо у овим Подацима се наводи да ХЕ Бук Бијела неће имати позитиван утицај током високе воде јер акумулација није довољно велика. Такође, рекреација на ријеци Дрини већ постоји, а претварање живе ријеке у умјетну акумулацију ће уништити оно што већ постоји. Шансе да ће се развити нови видови туризма су врло ниске.“

Одговор на специфични коментар 34: Исто као одговор на специфични коментар за стр.15 није јасно које рекреативне активности већ постоје на ријеци Дрини, када је познато да се рафтинг, као основна рекреативна активност одвија на ријеци Тари, а не на ријеци Дрини. Изградња акумулације неће утицати на одвијање рафтинга на ријеци Тари, већ ће имати позитиван утицај на даљи развој туризма, увођењем нових туристичких производа. Констатација да су шансе за развој нових видова туризма као врло ниске је неутемељена и превише песимистична.

- Текст преузет из Података са стр. 163: „Посебно су значајне накнаде од концесије за коришћење електроенергетског објекта, које се плаћају током више од 100 година експлоатације хидроенергетског објекта. Општина Фоча, према Одлуци о степену развијености јединица локалне самоуправе у Републици Српској за 2024. годину („Службени гласник Републике Српске“ број 93/23), спада у средње развијене општине. То значи да ће, према Закону о концесијама („Службени гласник Републике Српске“, бр. 59/13, 16/18, 70/20 и 111/21), 70% концесионе накнаде припадати буџету Општине Фоча, а та средства се могу користити за локални развој.“

Специфични коментар 35: „Колика би конкретно била концесиона накнада годишње?“

Одговор на специфични коментар 35: Према члану 30б Закона о концесијама, концесиона накнада износи 0,0055 KM по произведеном киловат сату (kWh) електричне енергије. Просјечна

годишња производња електричне енергије из предметног хидроенергетског постројења износи 354,31 GWh, што значи да је висина годишње концесионе накнаде 1.948.705,00 KM.

- Текст преузет из Података са стр. 172: „Д.7.2. Фаза експлоатације Мјере - ихтиофауна - мријестилиште, порибљавање и остали живи свијет у Дрини и притокама; Изградити и ставити у функцију објект мријестилишта који би производио рибљу млад поточне пастрмке и младице као вид компензације због губитка (потопљања плодишта и растилишта) али и губитка ријечног континуитета односно фрагментације популација ове двије пастрмске врсте. Сваке године вршити порибљавање акумулације ХЕ „Бук Бијела“, ријека Сутјеске, Бјелаве и Бистрице као и низводних дијелова ријеке Дрине (низводно од ХЕ „Бук Бијела“); Главним пројектом предвидјети техничко рјешење које ће осигурати ријечни континуитет за ријечне организме и омогућити низводне и узводне миграције.“

Специфични коментар 36: „Обзиром на планиране хидроелектране на Сутјесци, Бјелави, као и на то да су хидроелектране на Бистрици у изградњи, није реално очекивати да ће такве мјере заиста функционисати. Уз то, порибљивање је екстремно контроверзно због могућег нарушавања генетског састава рибље популације. Такође, није могуће да ће рибља преводница ефикасно радити на тако високој брани.“

Одговор на специфични коментар 36: Постоје разни типови рибљих преводница, а свакако није речено да ће само оне омогућити да се у потпуности поништи негативан утицај. Она у комбинацији са много ефектнијом мјером порибљивања би требале да смање или пониште ефекат фрагментације. Што се тиче порибљивања, нисмо упознати да је екстремно контроверзно, већ напротив да се ради о једној од најбољих конзервативних мјера када су рибе у питању. Такође нарушавања генетског састава као термин нам није познат па претпостављамо да се овдје можда мислило на генетску структуру популације риба. Мријест у мријестилишту се планира на начин да дође до највећег могућег раздвајања генских алела у ситуацији да сваки мужијак оплоди сваку женку, што се у природи не догађа. Такође мријест се планира на начин да се инбридинг у потпуности избјегне, што опет није слушај са природном средином. Из овога слиједи да ће произведена млађ поточне пастрмке која је намијењена порибљивању имати много већи коефицијент хетерозиготности, те самим тим ће допринијети одржавању разноврсније генетичке структуре природних популација. Стога морамо поновити да порибљивање нити је контроверзно нити оно изазива нарушавања генетске структуре (ако се под нарушавањем мисли на даље повећање хомозиготности као и повећаног степена инбридинга).

- Текст преузет из Података са стр. 176-180: „КРАТАК ПРЕГЛЕД ОПЦИЈА КОЈЕ ЈЕ НОСИЛАЦ ПРОЈЕКТА РАЗМАТРАО И НАВОЂЕЊА РАЗЛОГА ЗА ОДАБРАНО РЈЕШЕЊЕ, С ОБЗИРОМ НА УТИЦАЈЕ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ“

Специфични коментар 37: „Овај дио је користан за разумијевање повијести пројекта, али треба описати алтернативне начине производње електричне енергије, не само хидроелектране. ЕРС, као власник ХЕ на Дрини, је електропривреда која се може бавити било којим видом производње електричне енергије - а обзиром на осјетљивост хидроелектрана на климатске промјене и њихову штетност за ријечне екосистеме, потребно је разматрати алтернативе попут соларних и вјетроелектрана на локацијама гдје неће изазвати проблеме за природу и локално становништво.“

Одговор на специфични коментар 37: Наведени алтернативни извори енергије, због своје непоузданости (производња зависи од временских прилика) не могу да замијене базне изворе енергије, већ могу само утицати на њихову одрживост. Претходна процјена утицаја на животну средину, поглавље Ђ., допуњено је са текстом о разлозима за одабрано рјешење. (Опширнији одговор на питање из овог става дат је у Општем одговору 1 на примједбе и сугестије Архус центра).

- Примједбе и сугестије „Регулаторни институт за обновљиву енергију и животну средину“, Подгорица, Црна Гора:

- „Носилац пројекта у Захтјеву није адекватно анализирао прекограничне утицаје на животну средину, односно биодиверзитет и заштићена подручја и она чија је заштита планирана.

Подносилац указује да носилац пројекта није у потпуности анализирао и утврдио могуће прекограничне утицаје на животну средину, као и да није прописао адекватне мјере за њихово отклањање у складу са ЕСПОО Конвенцијом. Наиме, резервоар Бук Бијеле је планиран да се налази на 6 km од комплекса Маглић-Волујак-Зеленгора и водопада Скакавац, који се налази на листи предложених Емералд подручја, односно подручја од посебне важности за заштиту природе, које су дужне успоставити земље Бернске конвенције међу којима је и Босна и Херцеговина. Овај податак се не налази у захтјеву. Поред тога, у погледу прекограничних утицаја на Црну Гору, завршетак акумулације се налази на границама Парка природе Пива, проглашеног 2015. године, и предложеног Натура 2000 подручја Пиве (у складу са Директивом 2009/147/ЕС о заштити дивљих птица). Акумулација је такође удаљена мање од 1km номинованог кандидата Емералд подручја „остатак кањона Пиве испод хидроелектране“. Такође, национални парк, подручје које се налази под заштитом UNESCO-а и на листи предложених Емералд подручја Дурмитор са кањоном ријеке Таре се налази на око 14 km од акумулације. Поред тога, предложени кандидат за Емералд локалитет „Долина ријеке Ђехотине“ налази се на десној притоци Дрине испод Бук Бијеле и нешто испод фочанског постројења. Пројекат ће утицати на сва ова подручја између Таре, доњег дијела Пиве, Ђехотине и Дрине, које имају прекограничне популације дунавског лососа и других заштићених врста. У захтјеву се спомиње Парк природе Пива и Национални парк Дурмитор, али не и предложено подручје Натура 2000, нити номинована Емералд подручја.

Подносилац наводи да је неопходно да држава БиХ и Црна Гора идентификују угрожене врсте на својим територијама које захтјевају планове опоравка, као и да израде и имплементирају те планове, и предузму надзор над статусом очувања врста и природних станишта.

- Носилац пројекта у Захтјеву није адекватно анализирао прекограничне утицаје на воде Закон о водама Црне Горе („Службени лист РЦГ“, број 27/7 и „Службени лист ЦГ“, бр. 32/11, 47/11, 48/15, 52/16, 2/17, 80/17, 55/16 и 84/18) у члану 157. став 1. прописано је да „Потребе и интереси Црне Горе у области управљања прекограничним водним ресурсима на сливовима утврђених овим законом остварује се одговарајућом међународном сарадњом“, а у ставу 3. истог члана да „У оквиру међународне сарадње Министарство је надлежно за припрему заједничког плана управљања међународним водним подручјем из члана 24а став 1. овог закона“. У дијелу Г.1. УТИЦАЈ НА ВОДЕ, Г.1.2. Фаза експлоатације, на стр.129 захтјева се наводи следеће: Уважавајући поставке актуелизоване пројектне документације из 2021. године, не очекују се утицаји на потезе водених токова Таре и Пиве односно „репа акумулације“, на Црну Гору. Ипак наведену констатацију је потребно приказати и доказати додатним анализама, како би се јасно сагледао утицај, уколико постоји.“ Међутим приликом позивања на додатне анализе у Захтјеву се не спомиње заједнички план чија садржина је дефинисана чланом 24. наведеног закона, и којег треба узети у разматрање приликом одређивања прекограничног утицаја овог пројекта на воде.

- У захтјеву није адекватно анализиран утицај отпада на воде и на настанак отпада Закон о управљању отпадом („Службени гласник Републике Српске“, бр. 111/13, 106/15, 2/18, 16/18, 70/20, 63/21 и 65/21) у члану 62а прописано је да: „Власник грађевинског отпада управља грађевинским отпадом на начин да обезбједи висок степен заштите људског здравља и заштите животне средине.“ У дијелу захтјева Г.1. УТИЦАЈ НА ВОДЕ, Г.1. Фаза изградње, на стр. 128, који описује утицај на воде у фази изградње хидроелектране, наводи се да због привременог депоновања материјала може доћи до замућења воде водотока. Међутим, дио захтјева Г.5. УТИЦАЈ НА НАСТАНАК ОТПАДА, Г.5.1. Фаза изградње на стр. 134 који описује утицај на настанак отпада каже да „раздвајањем отпада на лицу мјеста вјероватно ће се неке врсте отпада моћи искористити као грађевински материјал“. На основу овог закључује се да је планирано да се грађевински отпад одваја на мјесту настанка. Подносилац сматра да је неопходно да опис утицаја буде досљедан и усаглашен, односно да се прецизира да ли ће се отпад од грађења одлагати уз водоток или ће се разврставати на мјесту настанка. Такође, у захтјеву се наводи

да ће 95 % грађевинског отпада који ће се генерисати бити инертан. Чланови 28. и 29. Закона о управљању отпадом прописују да је неопходно да овлашћена стручна организација сачини извјештај о испитивању отпада којим се врши карактеризација отпада како би се могле урадити мјере и активности за управљање тим отпадом у циљу смањења утицаја на животну средину. Даље у захтјеву се налази списак врсте отпада који треба да се генерише у току изградње ХЕ „Бук Бијела“, од чега је неколико врста класификовано као опасан отпад. У члану 62а Закон о управљању отпадом се наводи да је строго забрањено мјешање опасног грађевинског отпада са другим неопасним отпадом. Дјелује да извјештај о испитивању отпада није сачињен јер се тврдње и процјене у овом дијелу захтјева не позива на њега, те се у захтјеву на основу претпоставке одређују утицаји отпада на животну средину, као и утицаји на настанак отпада.

- У захтјеву нису анализирани сви кумулативни утицаји хидроелектране на ријеци Дрини. Подносиоци указују на то да носилац пројекта није адекватно и потпуно анализирао цјелокупни кумулативни утицај постројења на Дрини, а без чега није могуће правилно процијенити утицаје пројекта на животну средину. Дио захтјева о кумулативним утицајима не обухвата постројења на притокама Дрине: три постројења у изградњи на Бистрици, Сутјеска (44 MV, могуће планирано као дио комплекса Горње Дрине), Крушево (Црна Гора, планирано низводно од Пиве), Бехотина (Црна Гора) и мала хидроелектрана Бјелаве (планирано).

- Нејасно постављена локација акумулације

У А.2. Опис техничког ријешења захтјева, представљена је планирана акумулација, гдје је описано да избором преградног профила бране ХЕ „Бук Бијела“, дефинисана је низводна граница акумулације „Бук Бијела“, а која се може изразити и стационажном ријечног тока km 334+550. Природна кота ријечног дна на преградном профилу је 400,0 mnm, а кота нормалног успора акумулације 434,0 mnm. Акумулација се пружа, у дужини од 11,5 km, максималне дубине акумулације на преградном профилу 34 m, узводно до Шћепан Поља, састава Пиве и Таре. Овако постављеним рјешењем, нејасан је број објеката и пратеће инфраструктуре који може бити потенцијално угрожен реализацијом акумулације која је планирана узводно од преградног профила. Такође, на графичком прилогу бр.2 Прегледна карта - подручје Пројекта ХЕ „Бук Бијела“, планирана акумулација се узводно пружа до саме границе са Црном Гором, што указује на сумњу приказивања будуће површине акумулације само на територији Босне и Херцеговине (Републике Српске).“

- Примједбе и сугестије Националних паркова Црне Горе, односно дипломираног биолога Тамаре Брајовић:
- „У циљу добијања јасне слике и адекватне процјене утицаја реализације планираног пројекта на животну средину, првенствено је важно обезбиједити податке „нултог“ стања простора обухвата будућег пројекта ХЕ. Узимајући у обзир да се планирана локација пројекта налази на удаљености од непуних 12 km од границе Црне Горе, који већим дијелом простора није насељен и представља нетакнути и неурбанизовани дио простора (близина НП Дурмитор). С тим у вези, а у циљу сагледавања позиционираниости планиране бране, те оцјењивања величине утицаја неопходно је будућом Студијом дати преглед карте и графику. На основу наведеног, напомињемо да дијелом Података којим се даје опис локације неопходно је дати податке „нултог“ стања свих сегмената животне средине простора обухвата, али и простора на територији Црне Горе, за које се процјењује да потенцијално може бити под негативним утицајем функционисања предметног пројекта. То је посебно важно са аспекта обезбјеђивања података о квалитету воде, ваздуха, земљишта и постојећег биодиверзитета. Без адекватног приказа „нултог“ стања није могуће очекивати адекватну процјену негативних утицаја и у складу са тим дефинисати мјере заштите и будући мониторинг.
- Такође, истим дијелом будуће Студије, а у дијелу који се односи на релативну заступљеност, доступност, квалитет и регенеративне капацитете природних ресурса (укључујући тло, земљиште, воду и биодиверзитет) простора будуће трасе, те њихових апсорпционих капацитета, неопходно је на основу карактеристика наведених

природних ресурса („нулто“ стање) дати јасно и конкретно образложење. Наиме, неопходно је јасно дефинисати вриједност регенеративних и апсорпционих капацитета природних ресурса, са посебним освртом на оне који ће бити значајно изложени притиску са могућношћу трајног губљења одређених станишта, током реализације и функционисања будућих пројеката.

- У дијелу Података у којем се разматрају алтернативна рјешења, а полазећи од тога да планиране активности неопходне за реализацију и функционисање предметног пројекта, могу потенцијално имати значајан индиректан утицај на биодиверзитет и станишта на простору Црне Горе (посебно на вриједност НП-а Дурмитор), неопходно је кроз процес разматрања алтернатива дати јасан приказ могућих утицаја сваке појединачно. Наиме, у циљу интегралног приступа и чињенице да предметни пројекат може у већој или мањој мјери тангирати шири простор, па самим тим и простор на територији Црне горе (близина НП Дурмитор), треба имати на уму да разлози избора најповољнијег рјешења морају бити наслоњени на критеријуме и ограничења заштите животне средине, односно заштите вриједног биодиверзитета. Користимо прилику да напоменемо, да између осталог, управо претходно одређене вриједности регенеративних и апсорпцијских капацитета у великој мјери могу помоћи у одабиру адекватног пројектног рјешења са аспекта животне средине и минимизирања или потпуног уклањања могућности негативног утицаја на простор Црне Горе.
- Важно је напоменути, да у дијелу утицаја на климу, потребно је узети у обзир Националну стратегију у области климатских промјена, те размотрити отпорност на климатске промјене и образложити наводе минималног утицаја планиране хидроелектране на климу, што спада у важне аспекте разматрања у припреми и реализацији једног оваквог пројекта. Поменуто је значајно и у дијелу очувања стања вриједних станишта биљних и животињских врста простора обухвата и ширег окружења, који подразумијевају и простор Црне Горе, посебно вриједних станишта Националног парка Дурмитор.
- У дијелу мониторинга стања сегмената животне средине, неопходно је Студијом дати јасно дефинисан начин вршења и динамике спровођења мониторинга стања вриједних станишта биљних и животињских врста свих сегмената животне средине, а у складу са посебним прописима.
- На крају, а у складу са претходним, а узимајући у обзир одлуку Комитета за свјетску баштину број WHC/23/45.COM/7B.Add.2, са засиједања одржаног у Ријаду 2023. године, у складу са којом смо и ми извјештавали о стању очуваности свјетског добра Национални план Дурмитор, неопходно је поступити по сљедећем:
 - Држава чланица Босна и Херцеговина да потврди статус пројекта ХЕ „Бук Бијела“ и да осигура да се потенцијални утицаји пројекта на ОУВ добро процијене кроз ажурирану процјену утицаја на животну средину (EIA), у блиској консултацији са државом чланицом Црном Гором.

Сходно наведеном напомињемо да налази неопходне Студије утицаја реализације претходног пројекта на простор НП-а Дурмитор, као UNESCO сајта, која треба бити уређења по јасно дефинисаним критеријумима, морају бити представљени у Студији. Наведено је неопходно како би се адекватно разматрала алтернативна рјешења, те дефинисале адекватне мјере заштите.“

- Сугестије за израду Студије утицаја на животну средину са становишта управљача НП Дурмитор:
 - „Неопходно је прије почетка израде EIA Студије израдити Нулту студију биодиверзитета, у цијелогодишњем аспекту, кањона ријеке Таре и околног подручја на који би изградња ХЕ Бук Бијела могла имати утицаја.
 - На захтјев Министарства екологије, одрживог развоја и развоја сјевера, Агенција за заштиту животне средине је израдила Нацрт ревизије студије заштите за НП Дурмитор којом су предложене нове границе и зонација НП Дурмитор. Препорука је да се ова

Студија ревизије затражи од Агенције за заштиту животне средине, те да се узме у озир приликом израде EIA Студије.

- За потребе израде Просторног Плана до 2040. године, у оквиру GEF-MEPPU пројекта „Интергрисање биодиверзитета у сектору политике и праксе и јачање заштите критичних тачака биодиверзитета у Црној Гори“, утврђена је опсежна стручна анализа до сада расположивих просторних података о дистрибуцији врста и станишта од конзервационог значаја у Црној Гори. Преклапањем ових просторних података, идентификована су подручја која треба да буду предмет посебних мјера приликом просторног планирања. Интерактивна мапа конзервационо најзначајнијих подручја које карактерише присуство великог броја врста и станишта одличне и добре репрезентативности, као и мапе и информације о подручјима са међународним статусом заштите у Црној Гори налази се на сајту <https://biodiversitymontenegro.me/>.
- У оквиру планирања потенцијалног подручја Натура 2000 извршено је мапирање Натура 2000 станишта и врста за подручје НП Дурмитор. Подаци и мапе су у посједу Агенције за заштиту животне средине те исте могу послужити приликом израде EIA Студије.
- У претходном периоду Агенција за заштиту животне средине је израдила и Црвене листе: птица, водоземаца и гмизаваца, као и дневних лептира, а у припреми су црвене листе: биљака, сисара и одоната.
- У прилогу достављамо БАЗУ ендемских и национално и/или међународно заштићених биљних таксона евидентираних за подручје ријеке Таре (кањон Таре). Напомињемо да 84 таксона, колико их је наведено у БАЗИ, није коначан број, већ број литературних и теренских података који се тренутно налазе у БАЗИ података, коју редовно допуњава и ажурира Стручна служба ЈПНПЦГ. Са сигурношћу се може рећи да су у кањону Таре присутни и други заштићени биљни таксони, попут орхидеја (*Anacamptis mario*, *Epipactis helleborine*, *Neottia nidus-avis*, *Sephalanthera rubra* и др.- све орхидеје су на националној листи и на CITES листи заштите), висибоба - *Galanthus nivalis* (HD Ann.V, CITES Ann.II, App.V), али и још неке ендемске врсте за које тренутно немамо податке.
- Посебну пажњу треба посветити истраживањима шумских екосистема, а нарочито четинарских и процијенити утицај микроклиматских промјена на ове екосистеме.
- У кањону Таре посебно су осјетљиве три салмонидне врсте риба и то: липљен, младица и поточара које би успоравањем дијела тока узводно од језера условило квалитативне и квантитативне промјене главних еколошких фактора, што ће утицати на ове три врсте. Нарочиту пажњу треба посветити младици (*Hucho hucho*) која је на IUCN листи угрожености означена као EN.
- Неопходно је извршити детаљна истраживања водених бескичмењака, као и оних који живе у кањону ријеке Таре, дневни лептири, тврдокрилци, солике муве, гастроподе и др.
- Кањон ријеке Таре је важно станиште заштићених врста сисара: видре, слијепих мишева, дивокозе, вука и медвједа.
- У прилогу достављамо листу приоритетних врста птица у кањону ријеке Таре са њиховим статусом заштите. Напомињемо да 45 врста, колико их је наведено у листи није коначан број птица које насељавају кањон ријеке Таре, већ да се ради о приоритетним врстама које је ЈПНПЦГ препознало у оквиру свог програма мониторинга.
- Неопходно је извршити детаљно истраживање гљива, водоземаца и гмизаваца кањона ријеке Таре.
- Посебну пажњу треба посветити утицајима пројекта ХЕ „Бук Бијела“ на климу, хидрологију, сеизмологију, геологију, као и на привредне активности локалног становништва.“

Министарство је у току управног поступка поступило у складу са законском обавезом прибављања мишљења која су сагледана на начин да су разматрана и анализирана те чине саставни дио овог рјешења. Напријед наведена мишљења ће бити уважена приликом израде

Студије утицаја на животну средину, као и коментари и сугестије који су достављени након спроведених консултација јавности, заинтересоване јавности, заинтересованих органа и организација у прекограничном контексту, а у сврху одређивања обима и садржаја Студије утицаја за предметни пројекат према одредбама ЕСПОО Конвенције. Сходно наведеном, предметна мишљења биће обавезујућа у поступку израде Студије утицаја на животну средину, која мора бити израђена у складу са истима, како је то утврђено у диспозитиву овог рјешења.

За вријеме трајања јавног увида, Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске су достављени коментари и примједбе на захтјев за претходну процјену утицаја на животну средину за предметни пројекат од стране: Фондације Атеље за друштвене промјене - АЦТ, Удружења „Ресурсни Архус центар у БиХ“.

Фондација Атеље за друштвене промјене - АЦТ доставила је следеће коментаре, број 24/10-565:

- „ПРЕТХОДНО ПИТАЊЕ: Сматрамо да нису испуњени услови за вођене поступка претходне процјене утицаја на животну средину за пројекат ХЕ „Бук Бијела“ на подручју општине Фоча због постојања претходног питања. Наиме Уставни суд БиХ је у предмету број У 16/20 од 16.07.2021. године закључио да постоји спор у вези са одлуком о концесији у погледу концесионог добра и надлежности за закључивање уговора о концесији за ХЕ „Бук Бијела“ које је донијела Република Српска. Према Закону о концесијама БиХ, овај спор је требала ријешити Комисија за концесије БиХ у својству Заједничке комисије за концесије што се до данас није десило. С обзиром да се предметни, још увијек неријешени спор тиче статуса концесионог добра, надлежности за њихово доношење, те додијеле концесије на концесионом добру које је државна имовина, поступак је нужио прекинути у складу са чланом 132. Закона о општем управном поступку: „Ако орган наиђе на питање без чијег се рјешења не може ријешити сама управна ствар, а то питање чини самосталну правну цјелину за чије је рјешавање надлежан суд или неки други орган, (претходно питање), он може под условима из овог закона сам расправити то питање или поступак прекинути док надлежни орган то питање не ријешити. О прекиду поступка доноси се закључак, против којег је допуштена посебна жалба.“, све док Комисија за концесије БиХ не ријешити спорна питања између ентитета. Опреза ради, у наставку достављамо и друге коментаре и сугестије.“

Одговор на констатацију о претходном питању дао је носилац пројекта: У свом поступању, Уставни суд се води сопственим правилима, дефинисаним самим Уставом БиХ и Законом о Уставном суду. У питању је *sui generis* поступак у ком смислу нема мјеста примјени Закона о општем управном поступку, како цитиране одредбе, тако ни наведеног прописа у цјелини, те самим тим не постоји ни могућност за примјеном цитираног члана ЗоУП. Конкретно, на својој 122. Пленарној сједници од 16.07.2021. године, Уставни суд је „одлучујући о захтјеву 24 члана Представничког дома Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине за рјешавање спора између Босне и Херцеговине и Републике Српске, донио дјелимичну одлуку о допуштивости и меритуму и наложио Комисији за концесије Босне и Херцеговине да у својству заједничке комисије за концесије, најкасније у року од три мјесеца од дана достављања ове одлуке, ријешити спорна питања између Босне и Херцеговине и Републике Српске, настала у вези с додјелом концесија.“ У том смислу, Уставни суд је наложио Комисији за концесије БиХ да расправи спорна питања а не да ревидира поступак или да води нови за додјелу концесије, а будући да Комисија за концесије Босне и Херцеговине у својству Заједничке комисије за концесије није извршила дјелимичну одлуку Уставног суда Босне и Херцеговине број У 16/20 од 16. јула 2021. године, даљи ток предмета је, усљед не поступања по одлуци суда, добио други правац и тренутно се, исто по захтјеву Уставног суда разматрају разлози због којих комисија није успјела да се формира у траженом формату. Истовремено са захтјевом Уставном суду да ријешити спорна питања, поднесен је и захтјев за одређивање привремене мјере, у вези са којим приједлогом поступајући суд није нашао да је иста оправдана или потребна, те до данашњег дана није усвојио и такву мјеру одредио.

Услови и начин спровођења претходне процјене утицаја на животну средину дефинисани су Законом о заштити животне средине Републике Српске и релевантним подзаконским актима. С тим у вези, а у складу са чланом 64. ст. 2. наведеног закона, у поступку претходне процјене утицаја на животну средину се израђују и цијене Подаци уз захтјев за претходну процјену утицаја. Одредбом наведеног члана јасно је прописано шта Подаци уз захтјев за претходну процјену утицаја морају да садрже, те је с тим у вези јасно да Уговор о концесији не чини прилог Података уз захтјев за претходну процјену. На основу наведеног јасно је да се статус Уговора о концесији не може сматрати претходним питањем за ову управну ствар.

Међутим, цијенећи статус предметног пројекта, нема дилеме да један од најважнијих предуслова за реализацију овог пројекта представљају и прецизирана концесиона права. Према статусу пројекта и периоду од када датира план да се изгради ХЕ „Бук Бијела“, чињеница је да носилац пројекта посједује пуноважно издат валидан и важећи документ о концесији. Према доступним информацијама, коначан и правноснажан акт о концесији, није био предмет оспоравања у поступку у којем је донесен, нити је поводом њега вођен спор, а што би евентуално представљало претходно питање у поступку претходне процјене утицаја. Сходно наведеним чињеницама, од посебног значаја је да је Уговор о концесији саставни дио документације која се предаје у оквиру захтјева за издавање еколошке дозволе, а која активност тек слиједи. Чињеница на коју указују Федерално министарство околиша и туризма, Фондација Атеље за друштвене промјене - АЦТ и Удружење „Ресурсни Архус центар у БиХ“, да се пред Уставним судом БиХ води поступак за рјешавање евентуално спорних питања у вези са додјелом предметне концесије, а који поступак треба да спроведе Комисија за концесије БиХ у својству Заједничке комисије у смислу Закона о концесијама, не имплицира нити указује на то да постоје разлози или основе због којих би требало обуставити или застати са поступком претходну процјене утицаја, тим прије што ни сам Уставни суд није, у складу са својим правилима рада, одредио привремену или било коју другу мјеру која би утицала на динамику реализације редовних пројектних активности и законских процедура у вези са исходавањем потребних дозвола и сагласности.

- „УКЉУЧИВАЊЕ ЗАИНТЕРЕСОВАНЕ ЈАВНОСТИ: Чланом 2. Архуске конвенције прописано је да „Јавност које се предмет тиче означава јавност која је под утицајем или ће вјероватно бити под утицајем, или има интереса у одлучивању по питању животне средине; у сврху ове дефиниције, невладине организације које промовишу заштиту животне средине и испуњавање евентуалних захтјева по националном закону сматрати ће се да имају интерес.“ У складу са наведеним, као и чланом 6. став 2 Архуске конвенције законска обавеза Министарства је била да путем јавне обавијести или појединачно обавијести заинтересовану јавност о поступку и могућности учешћа. У овом случају примаран фокус стављамо на све рафтинг центре и грађане Фоче који су под утицајем или ће вјероватно бити под утицајем пројекта. Обавјештење на интернет страници није ефикасно средство за обавјештавање ових лица с обзиром да они ту регуларно не добијају информације, због чега их треба на адекватан начин информисати како би се благовремено укључили у поступак одлучивања. У том контексту истичемо да на службеној интернет страници Општине Фоча није објављена вијест о поступку јавног увида за претходну процјену утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијека“, због чега је јасно да заинтересована јавност није на адекватан и учинковит начин обавјештена о поступку, чиме се такође крши члан 6. став 2. Архуске конвенције. Напомињемо да је информација о спровођењу поступка претходне процјене утицаја на животну средину „*conditio sine qua non*“ за учешће у поступку одлучивања, те да је због тога нужно на адекватан начин обавијестити заинтересовану јавност у општини Фоча, те продужити рок за јавни увид како би се могли доставити коментари, односно како би се могло остварити право на одлучивање о конкретним активностима.“

Одговор на коментар о укључивању заинтересоване јавности: Наведене примједбе се односе на процедурална питања поступка претходне процјене утицаја на животну средину и у

надлежности су Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију. Сходно томе, на наведене примједбе носилац предметног пројекта није у могућности дати одговор.

- УТИЦАЈ НА ЗАШТИЂЕНА ПОДРУЧЈА И РАФТИНГ АКТИВНОСТИ: Процјену утицаја на животну средину нужно је спровести у складу са Одлуком број 45 COM 7B.93 Одбора за свјетску баштину UNESCO (<https://whc.unesco.org/en/decisions/8244/>), што подразумијева процјену утицаја пројекта изградње ХЕ „Бук Бијела“ на Дурмитор и на ријеку Тару у блиској сарадњи са државом Црном Гором. С обзиром да је Тара заштићено подручје потребно је најдетаљније описати утицаје на режим и квалитет воде. Такође је потребно процијенити утицаје на обављене активности рафтинга, као и посљедичне социјалне утицаје. Студија треба одговорити на питање да ли ће изградњом планираних ХЕ доћи до такве промјене режима квалитета воде који ће онемогућити наставак рада рафтиинг центара.“

Одговор на коментар о утицају на заштићена подручја и рафтинг активности: Сходно члану 79. Закона о заштити животне средине у посебном дијелу Студије о могућим прекограничним утицајима пројекта на државу Црну Гору, детаљно ће се обрадити и утицај пројекта на Национални парк Дурмитор и ријеку Тару. Према члану 66. став 2. Закона о заштити животне средине, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију ће у свом рјешењу о потреби спровођења процјене утицаја пројекта и прибављања Студије о процјени утицаја на животну средину дефинисати обим и садржај студије утицаја пројекта на животну средину на основу ког ће се извршити процјена утицаја пројекта на животну средину. Уколико рјешењем надлежног министарства за предметни пројекат буде дефинисана обавеза процјене утицаја пројекта на обављање активности рафтинга, као и посљедичне социјалне утицаје, у Студији о процјени утицаја на животну детаљно ће се анализирати наведени утицаји.

Удружење „Ресурсни Архус центар у БиХ“ је у својим коментарима, број 02-516/24 у великој мјери поновило садржај коментара Еколошког покрета „Озон“ (члан Мреже Архус центра) који су већ наведени у претходном тексту и на које је дат одговор у Допуни Података уз захтјев за претходну процјену, због чега се у наставку наводе само коментари који нису претходно наведени и на које није дат одговор, како слиједи:

Општи коментар 1: „Производња хидроенергије у Босни и Херцеговини постаје све осјетљивија на флукуације падавина узроковане климатским промјенама. Иако постојећа постројења још увијек могу донекле доприносити уравнотежењу вјетра и сунца, све је неизвјесније у којој се мјери на њих можемо ослањати. Подаци Међународне агенције за енергетику (*IEA International Energy Agency*) показују да је производња из ХЕ у Босни и Херцеговини значајно осциловала у посљедњих 15 година, а просјечна производња се смањила између 2010. и 2022. У таквим околностима нема смисла трошити стотине милиона еура на изградњу нових хидроелектрана; потребни су нам различити извори енергије попут соларних и вјетроелектрана - на локацијама гдје неће бити значајан утицај на природу, уз искрене консултације с локалним становништвом.“

Одговор на општи коментар 1: Наведени коментар је потребно посматрати у ширем контексту, са крајњим циљем балансирања производње из вјетроелектрана и соларних електрана са базно произведеном електричном енергијом. Базна производња из термоелектрана и хидроелектрана са акумулацијама, за сада тај задатак успјешно обавља, али већ се појављују потешкоће, након наглог испада вјетроелектрана и соларних електрана. Развој хидроелектрана треба посматрати као развој интегралних водопривредних система који имају вишенамјенску функцију, односно треба да остваре економске циљеве - производњу електричне енергије, водопривредне циљеве, социјалне циљеве, циљеве заштите животне средине, рекреативне, туристичке и остале циљеве у сложеној циљној структури. Поставља се кључно питање, каква је тренутна могућност балансирања у условима неповољних климатских услова (посебно јесењи и зимски период: магла, облачно вријеме и без вјетра) када је изграђеност могућих и планираних вишенамјенских водопривредних система (Водопривредна основа БиХ, ЈП Водопривреда БиХ, Сарајево - 1993. године) тек на око 30%. Слична је ситуација и са земљама у окружењу, док је проценат изграђености обновљивих извора енергије из хидроелектрана у ЕУ 75-95 %. У таквој

ситуацији због високог степена изграђености вишенамјенских система са ХЕ, неке од земаља ЕУ одобравају градњу реверзибилних ХЕ, које имају значајно веће билансне утицаје на водне токове. Уколико поступимо на начин како предлагете и зауставимо градњу интегралних – вишенамјенских водопривредних система и ХЕ у склопу тих система, онда трајно остајемо на садашњем нивоу изграђености тих система. Према агенди ЕУ о смањењу нискоемисионих гасова у обавези смо да постепено гасимо највеће загађиваче - термоелектране, а у исто вријеме, често стихијски развијамо зелену енергију из соларних и вјетроелектрана. Већ сада како наводите долазимо у апсурдну ситуацију да у зимским и јесењим условима, иако посједујемо релативно велику инсталисаност капацитета за производњу зелене енергије, немамо довољне количине енергије за привреду и домаћинства (у кључним вишемјесечним периодима када је потрошња енергије навјећа), па је увозимо. Каква ће бити ситуација када се почну гасити термоелектране, ко ће преузети улогу произвођача базне енергије. Поред наведеног, поставља се друго стратешко и суштинско питање, каква нам је перспектива опстанка у БиХ са садашњим степеном изграђености вишенамјенских система која је кључна у условима климатских промјена, а то су хидролошки сценарији : мале воде - суше, велике воде - поплаве, али и коришћење вода за водоснабдијевање и наводњавање - водопривредне потребе? Веома скромна и очигледно је, да неконтролисана изградња вјетро и соларних електрана не рјешава проблем, већ само усклађен развој свих обновљивих извора, укључујући и развој интегралних вишенамјенских водопривредних система са ХЕ у оквиру тих система, вјетроелектрана и соларних електрана пружа могућности одрживе борбе са климатским промјенама. Уколико се не ради на томе, следи нам сценарио значајног утрошка више милијарди на куповину - увоз, посебно скупих обновљивих извора енергије и економска и политичка зависност ентитета и БиХ, али дефицити резерви воде могу бити пресудни за опстанак. Одговор је јасан, градити интегралне вишенамјенске водопривредне системе поштујући вишенамјенску улогу, заштиту животне средине и учешће јавности, што се односи и на ХЕ „Бук Бијела“. У супротном економска и енергетска зависност ће имати несагледиве неповољне посљедице по Републику Српску, Федерацију БиХ, односно БиХ у цјелини.

Општи коментар 2: „Све док се питање концесије Бук Бијела не оконча на Уставном суду БиХ, није јасно да ли је концесија легална или не. Стога нема смисла да фирма у власништву ентитета троши још јавног новца на припрему пројекта који се можда неће моћи реализовати. У најмању руку, Република Српска мора причекати док се проблем не ријеша прије него што крене с издавањем дозвола.“

Одговор на општи коментар 2: Не постоје ни правни нити било који други основи да се легалност концесије за ХЕ „Бук Бијела“ доводи у питање, нити постоји основ да се застане са било којим поступком у вези са реализацијом пројекта који је у току, из разлога што је:

- Концесија је издата од стране надлежног тијела (Влада Републике Српске) под условима и на начин дефинисан релевантним законским и подзаконским актима.
- Предметна концесија није оспоравана ни у једној фази њеног издавања, што значи да није било изјављене жалбе нити било ког другог правног средства у фази издавања, нити је против акта о концесији односно органа који ју је издао вођен управни спор. Ово говори да је акт о додјели концесије коначан и правноснажан и као такав има пуно правно дејство, у ком смислу се исти апсолутно може користити у даљем правном промету и на бази њега могу исходovati потребне дозволе и сагласности.

Општи коментар 3: „Треба спровести анализу о томе да ли је оправдан изузетак (у складу с чланом 37. Закона о водама („Службени гласник Републике Српске“ бр. 50/06, 92/09, 121/12 и 74/17) у односу на циљеве заштите животне средине из члана 35. Закона о водама. Такође, потребно је ажурирати и ревидирати План управљања водама ОРС Саве 2017-2021 прије него што се покрене поступак издавања дозволе за ХЕ Бук Бијела и друге ХЕ у сливу Саве.“

Одговор на општи коментар 3: Члан 37. Закона о водама предвиђа изузетак од циљева заштите животне средине који су наведени у члану 35. закона путем Плана за управљање ријечним сливом, гдје се каже да је изузетак неопходан из разлога модификација физичких карактеристика водног тијела површинских вода. У складу са Законом о водама и члана 4. ОДВ, дозвољена је примјена изузетака у односу на циљеве заштите животне средине у свим

случајевима када се из оправданих разлога добар еколошки статус/потенцијал не може остварити за одређено водно тијело површинских вода. Основни захтјеви везани за изузетке су специфициковани у члану 4. став (4), (5) и (7) ОДВ на сљедећи начин:

- Члан 4. (4) спецификује услове који морају бити испуњени, ако одговарајуће мјере за достизање циљева заштите животне средине неће бити имплементирани у првом планском циклусу, него у наредним. За Републику Српску ово значи да се циљеви заштите животне средине не могу достићи у пуној мјери до 2021. године, него тек до 2039.;
- Члан 4. (5) захтијева да надлежне институције испуне услове побројане у овом члану, ако се морају успоставити „мање стриктни“ циљеви заштите животне средине;
- Члан 4. (7) образлаже да се у случају будућих инфраструктурних пројеката (БИП), који могу допринијети погоршању статуса водних тијела, могу примјенити посебни изузеци уколико су предузете одговарајуће мјере, које су дефинисане у оквиру овог члана.

Одредбе члана 4. ОДВ транспоноване су у Закону о заштити вода Републике Српске кроз чланове од 35. до 39., а изузеци су третирани у члановима од 37. до 39. Наведене могућности изузетака покушале су се сагледати на бази експертних процјена и за потребе израде Плана управљања обласним рјечним сливом ријеке Саве Републике Српске. На жалост, пуна примјена члана 4. ОДВ се није могла спровести усљед недостатка адекватних улазних података за спровођење тражене анализе. Процес анализе изузетака, које прописује члан 4. ОДВ, подразумијева транспарентно објашњење (засновано на технички јасним аргументима), зашто се одређене мјере морају „продолжити“, тј. да се могу имплементирати: тек након првог циклуса и уз продужење рокова или кроз примјену мање стриктних циљева заштите животне средине. Наиме, да би се избјегле потенцијално значајне грешке у доношењу одлука базираних на веома неизвјесним улазним подацима, наредни плански циклус треба искористити за прикупљање неопходних података и спровођење детаљнијих анализа, како би се у наредном Плану управљања ове анализе могле адекватно искористити за доношење коначних одлука у погледу формирања појединих изузетака од циљева заштите животне средине. Код изградње хидроенергетских објеката са већим акумулацијама и мањим дотоцима у акумулације у већини случајева долази до промјене квалитативних карактеристика вода и то нарочито у акумулацијама у погледу температурног режима, режима раствореног кисеоника, степена трофичности и слично. Тако изазвани негативни утицаји се веома често преносе и на водна тијела низводно од хидроенергетских објеката. У случају ХЕ Бук Бијела, због релативно мале корисне запремине акумулације и значајних измјена воде (значајних дотока Пива, Тара и Сутјеска) у акумулацију до тих промјена неће доћи или ће бити веома мале. Поменути инфраструктурни пројекат у Плану управљања водама 2018-2021, наведен је као кандидат за изузетке по члану 4. (7) ОДВ. Планом је предвиђено, да се током првог циклуса (2016 - 2021) прикупе неопходни подаци, како би се за потребе наредног плана управљања могла адекватно дефинисати листа изузетака за сваки пројекат понаособ. У Републици Српској План управљања није ажуриран у складу са Законом о водама. Донесен је План за ажурирање Плана за плански период 2022-2027. Јавна установа „Воде Српске“ је током 2019. године, доставила Информацију (број: 12/8.04.1-6309/19 од 26.09.2019. године) кључним учесницима да је приступљено ажурирању Плана управљања Обласним рјечним сливом (дистриктом) ријеке Саве и Требишњице Републике Српске за период 2018-2021. Обавјештења о почетку припреме за прво ажурирање Плана управљања су објављена у дневном листу Републике Српске „Глас Српске“, број 15.065, година LXXVII, од четвртка 26.09.2019. године, страна 20.“

Као што је већ наведено коментари Удружења „Ресурсни Архус центар у БиХ“ у великој мјери истог садржаја као и коментари Еколошког покрета „Озон“ (члан Мреже Архус центра) који су већ наведени у претходном тексту, у овом дијелу наводимо само оне специфичне коментаре који нису претходно наведени.

Текст преузет из Података са стр. 13-14: „С обзиром да важење еколошке дозволе за ХЕ „Бук Бијела“ још траје, у складу са чланом 96. Закона о заштити животне средине, носилац пројекта је обавијестио надлежно министарство о усвојеним промјенама техничког рјешења.

Након достављања Стручног мишљења о могућим утицајима предложених промјена на животну средину и мјере и услове утврђене еколошком дозволом, надлежно министарство је носиоцу пројекта доставило обавијест да су планиране промјене значајне у смислу члана 96. став 6. Закона о заштити животне средине, те се исте не могу обухватити мјерама и условима дефинисаним у еколошкој дозволи бр. 15.04-96-79/19 од 18.12.2019. године, због чега је носилац пројекта, према члану 96. став 6. и 7. Закона о заштити животне средине, дужан поднијети нови захтјев за издавање еколошке дозволе, што подразумијева и спровођење поступка процјене утицаја на животну средину у складу са чланом 63. истог закона.“

Специфични коментар 1: „Слажемо се да су измјене у пројекту значајне, али није прихватљиво да се не објави одлука о томе. У овом случају јавност је информисана кроз захтјев за претходну процјену утицаја, али ако надлежно тијело одлучи да промјене нису значајне, јавност није обавјештена и право на приступ правди је ускраћено. Република Српска мора увести измјене у законодавство како би одлука о томе да ли су промјене значајне у пројекту била у форми рјешења које се објављује на веб страници Министарства.“

Одговор на специфични коментар 1: Уважавајући да се поменута сугестија не односи на претходну процјену утицаја предметног пројекта на животну средину, већ на недостатке постојеће законске регулативе, иста није предмет разматрања овог управног поступка.

Текст преузет из Података са стр. 23: „Елаборатом техничког рјешења прикључка ХЕ Бук Бијела на преносну мрежу биће дефинисани, начин прикључења и напонски ниво на који ће бити прикључена опрема, као и параметри електро-машинске опреме.“

Специфични коментар 2: „Ако је потребна изградња новог далековода, утицај на животну средину мора бити укључен у Студију утицаја, јер без тога ХЕ Бук Бијела не може функционисати.“

Одговор на специфични коментар 2: Изграђена електроенергетска инфраструктура на локалитету преградног профила ХЕ „Бук Бијела“ је од великог значаја за реализацију овог пројекта, како са економског аспекта, тако и са аспекта елиминисања утицаја на животну средину који може имати додатна изградња инфраструктуре за прихват произведене електричне енергије. У тачкама А.1. Опис физичких карактеристика пројекта и А.3.1. Микролокација наводи се да су на локалитету преградног профила изграђени далеководи ДВ 400 kV ХЕ Бук Бијела -ТС Сарајево 20 и ДВ 220 kV ХЕ Пива-ХЕ Бук Бијела. Веза ХЕ „Бук Бијела“ са електроенергетским/преносним системом БиХ, као и пласман произведене електричне енергије, предвиђени су на постојећем 220 kV напонском нивоу, преко прикључног разводног постројења које је смјештено у непосредној близини постојећих ДВ 400 kV и 220 kV. Овај хидроенергетски објекат има немјерљив значај за сигурно снабдијевање општине Фоча електричном енергијом, која у постојећем стању има само једносмјерно напајање електричном енергијом. У Студији ће се дати детаљније образложење ове проблематике.

Текст преузет из Података са стр. 82: „Измјене и допуне Просторног плана Републике Српске до 2025. године; У измјенама и допунама Просторног плана Републике Српске, у тачки 3. „Просторна димензија економског развоја - еколошка ограничења и социјалне потребе“, у дијелу „Циљеви и концепт развоја енергетике“ наводи се за хидроенергетику, између осталог, израда пројектне документације за пројекте хидроелектрана чија се изградња планира до 2020. године (ХЕ Бук Бијела, РХЕ Бук Бијела, ХЕ Фоча, ХЕ Паунци, ХЕ Бочац II и ХЕ Сутјеска). У дијелу „Циљеви и концепт развоја енергетске инфраструктуре“, у поднаслову „Хидроенергетска инфраструктура“ истиче се значај пројеката ХЕС Горња Дрина (ХЕ Бук Бијела, ХЕ Фоча, ХЕ Сутјеска и ХЕ Паунци), укупне инсталиране снаге 225 MW. У доњој табели наведене су планиране веће хидроелектране и хидроенергетски системи на ријеци Дрини, предвиђени измјенама и допунама Просторног плана Републике Српске до 2025. године.“

Специфични коментар 3: „Чак ако Просторни план Републике Српске до 2025. године формално вриједи још годину дана, јасно је да списак планираних ХЕ не одговара реалности и треба га ревидирати.“

Одговор на специфични коментар 3: Овај коментар није релевантан за предметни поступак.

Текст преузет из Података са стр. 83-85: „Стратегија развоја енергетике Републике Српске до 2035. године“

Специфични коментар 4: „Чак ако Стратегија још формално вриједи, толико је уопштено написана и застарјела да није увјерљива као основа за било који пројект. Коначан нацрт интегрисаног енергетског и климатског плана (NECP) треба споменути, који, иако није усвојен, је много реалнији у будућим плановима.“

Одговор на специфични коментар 4: Стратегија развоја енергетике Републике Српске до 2035. године је усвојен стратешки документ Републике Српске и као такав се примјењује до 2035. Као што је у коментару наведено Интегрисани енергетски и климатски план (NECP) је у форми нацрта и као такав се не примјењује док се не усвоји. Овај план ће бити разматран у Студији, ако се усвоји до израде нацрта Студије.

Текст преузет из Података са стр. 85-86: „Стратегија интегралног управљања водама до 2024.“

Специфични коментар 5: „Чак ако Стратегија формално вриједи још два мјесеца, јасно је да списак планираних ХЕ, укупно улагање и специфичне инвестиције (ЕУР/КВ) не одговарају реалности и треба ревидирати.“

Одговор на специфични коментар 5: Стратегија интегралног управљања водама се примјењује до истека 2024., због чега је и наведена у предметном документу. Међутим, наведено запажање је тачно. Потребно је актуелизовати параметре специфичних инвестиција ХЕ у Стратегији интегралног управљања водама за наредни период од 10 година, јер су процјене рађене у 2013 години. За израду Стратегије надлежно је Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, а документ усваја Народна Скупштина Републике Српске, тако да се ова сугестија не односи на предметни поступак претходне процјене.

Текст преузет из Података са стр. 148-149: „Г.11. УТИЦАЈИ НА ТЕРИТОРИЈУ ДРУГОГ ЕНТИТЕТА - ФЕДЕРАЦИЈУ БИХ; Утицај на водни режим ријеке Дрине.“

Специфични коментар 6: „Ту је јасно да Бук Бијела побољшава ситуацију са воденим осцилацијама само током периода мале воде, а не током нормалне или високе воде. У том контексту, каква је овдје улога и утицај ХЕ Фоча, која је иначе описана као компензацијски базен за Бук Бијелу?“

Одговор на специфични коментар 6: Одговор као у општем коментару рб.2 (на коментаре Еколошког покрета „Озон“) и одговорима на специфичне коментаре на стр. 15 и 146. Не може бити услован само позитиван утицај у хидролошким режимима вода. Уколико нема негативног утицаја у режиму наиласка средњих вода то значи да је стање без утицаја у односу на постојеће стање. Овај дио - анализе ће се обрадити у Студији провођењем хидрауличког комплексног прорачуна.

Текст преузет из Података са стр. 150: „Имајући у виду удаљеност преградног профила ХЕ „Бук Бијела“ од границе Федерације БиХ (ваздушна удаљеност 16,066 m, дужина тока 21 km), као и присуство погодних притока за мријест ове рибе у овом ријечном сектору, али и дијелова Дрине на којима се природно мријести, не очекује се да ће изградња ХЕ имати значајан негативан утицај по низводни дио популације младице.“

Специфични коментар 7: „Треба укључити и информацију о утицају ХЕ Фоча и ХЕ Паунци, који би били низводно од Бук Бијеле. Ако су сви дио истог хидро система (поготово ХЕ Фоча, која је према јавно доступним информацијама саставни дио пројекта Бук Бијела), то нису кумулативни утицаји, него суштински утицаји пројекта.“

Одговор на специфични коментар 7: Одговор као у општем коментару рб.2 и специфичним коментарима који се односе на тему овог коментара.

Размотривши захтјев, Податке достављене уз захтјев за претходну процјену утицаја на животну средину, као и употпуњене Податке и благовремено достављена мишљења Министарства здравља и социјалне заштите, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарства енергетике и рударства, Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа, Општине Фоча, Федералног министарства околиша и туризма, Министарства екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе, те основане примједбе и коментаре заинтересоване јавности, а на основу одредби чл. 64. 65. и 66. Закона о заштити животне средине и члана 2. Правилника о пројектима за које се спроводи процјена

утицаја на животну средину и критеријумима за одлучивање о потреби спровођења и обиму процјене утицаја на животну средину, Министарство је одлучило као у диспозитиву рјешења и упутило носиоца предметног пројекта на спровођење процјене утицаја на животну средину и израду Студије утицаја на животну средину.

У складу са одлуком из диспозитива, Студија утицаја на животну средину, израђује се у складу са одредбама Упутства о садржају Студије утицаја на животну средину. Поред основних елемената прописаних истим, Студија утицаја на животну средину треба да садржи опис могућих утицаја на животну средину и поједине њене елементе, у току и након реализације пројекта, у редовним и ванредним околностима, посебно опис могућег кумулативног утицаја, који ће реализација предметног пројекта имати, како са већ изграђеним, тако и са планираним хидроелектранама у Горњем току Дрине, с обзиром на очекивану зону утицаја и саму природу предметног пројекта. Студијом утицаја на животну средину мора се дати приказ и оцјена постојећег стања животне средине на предметно као и резултати индикативних мјерења којим ће се утврдити квалитет површинских вода (еколошки статус), квалитет ваздуха, ниво буке и вибрација, процјену ерозије и квалитет земљишта, проток ријеке Дрине, на шта указује и достављено мишљење ЈЗУ „Институт за јавно здравство Републике Српске“. Потребно је такође, с обзиром на природу пројекта, односно формирање акумулационог језера, у Студији утицаја прецизирати његов комплетан обухват, те посебну пажњу посветити утицају водних осцилација и то у свим режимима вода (ниске, средње и високе), као и квалитету вода, пронос наноса и билансу вода, на шта указује и мишљење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде.

Размотривши Податке, као и Податке употпуњене у складу са пристиглим примједбама јавности и заинтересоване јавности, као и прибављеним коментарима и сугестијама за израду обима и садржаја Студије утицаја у прекограничним консултацијама, носилац пројекта је дужан да у сврху приказа и оцјене постојећег стања животне средине на предметној локацији уз уважавање одредби Упутства о садржају Студије утицаја на животну средину, спроведе, прибави и укључи у Студију утицаја на животну средину сљедеће активности: спровести теренска истраживања утицаја акумулације у свим режимима вода на ток ријеке Сутјеске и на врсте које је настањују, спровести хидраулички комплексни прорачун, прибавити новију хидролошку подлогу са хидролошким обрадама, детаљније обрадити сеизмику преградног профила, израдити линеарни тренд падавина и температуре ваздуха на предметном подручју до 2045. године у складу са расположивим подацима, ажурирати податке о климатским карактеристикама предметног подручја, ажурирати податке о мјесечним сумама падавина у складу са расположивим подацима, ажурирати податке о релативној влажности ваздуха у складу са расположивим подацима, обрадити утицај на предложена Емералд подручја и потенцијална Натура 2000 подручја наведена у коментарима заинтересоване јавности и заинтересованих органа из Црне Горе, као и постојећа заштићена подручја Републике Српске након спроведених теренских истраживања, спровести анализе квалитета воде у оквиру индикативних мјерења и то на минимално два стална профила, и то постојећи у Фочи и узводно профил испод ушћа Таре и Пиве, као и профил одмах испод преградног профила (Копилови) за период грађења бране, спровести вишесезонско истраживање биодиверзитета пројектног подручја, укључујући и заштићену врсту воденкоса и детаљно обрадити утицај пројекта на Национални парк Дурмитор и ријеку Тару.

Према мишљењу ЈЗУ „Институт за јавно здравство Републике Српске“, за предметни пројекат предлаже се израда Плана управљања отпадом, сходно члану 22. Закона о управљању отпадом. Међутим, с обзиром да се ради о пројекту из члана 2. Правилника о пројектима за које се спроводи процјена утицаја на животну средину и критеријумима за одлучивање о потреби спровођења и обиму процјене утицаја на животну средину, који се након спровођења поступка процјене утицаја упућује на израду еколошке дозволе, Министарство је закључило да ће се у складу са одредбама члана 85. став 3. тачка з) Закона о заштити животне средине, План управљања отпадом израдити и доставити у склопу Доказа уз захтјев за издавање еколошке

дозволе, те га није неопходно прилагати уз захтјев за спровођење поступка претходне процјене утицаја и поступка процјене утицаја.

Приликом описа мјера које ће носилац пројекта предузети за спречавање, смањивање, ублажавање или санацију штетних утицаја предметног пројекта на животну средину, у изради Студије утицаја на животну средину, Министарство је одлучило да исте морају бити усклађене са мишљењима достављеним од стране свих надлежних органа у поступку претходне процјене утицаја на животну средину, како је то утврђено у диспозитиву овог рјешења .

Уважавајући чињеницу наведену у употпуњеним Подацима, да је ХЕ „Бук Бијела“ од границе са Федерацијом БиХ на удаљености од 16,066 km, те природу пројекта као акумулационе хидроелектране, те сам ријечни ток на којем ће иста бити изграђена, који протиче и кроз Републику Српску и кроз Федерацију БиХ, Студија утицаја мора да садржи и опис могућих утицаја на животну средину другог ентитета, у складу са одредбом члана 68. став 4. Закона о заштити животне средине.

Надаље, имајући у виду чињеницу да је ријеч о пројекту утврђеном Конвенцијом о процјени околишних утицаја у прекограничном контексту (ЕСПОО Конвенција) сходно одредбама члана 79. Закона о заштити животне средине, овим рјешењем утврђена је обавеза израде посебног дијела Студије утицаја на животну средину у складу са чланом 68. истог закона, који ће се односити на могући утицај пројекта на животну средину друге државе, као и да садржи одговоре на коментаре и сугестије пристигле у процесу прекограничних консултација спроведених са циљем одређивања обима и садржаја Студије утицаја на животну средину.

Размотривши примједбу произашлу из пркограничних консултација са Црном Гором, а достављеном од Еколошког покрета „Озон“, као и од Удружења „Ресурсни Архус центар“, да је неопходно прибавити Оцјену прихватљивости према члану 16. Закона о заштити природе Републике Српске у односу на предложено подручје Натура 2000 Маглић-Волујак-Зеленгора и на ихтиофауну ријеке Таре, Министарство је утврдило да одредба члана 16. Закона о заштити природе прописује израду Оцјене прихватљивости за еколошку мрежу. Оцјена прихватљивости представља поступак којим се процјењује да ли постоји вјероватноћа да спровођење докумената просторног уређења, пројеката, секторских стратегија, основа, планова, радова и активности, који сами или у комбинацији са другим плановима, основама, програмима, пројектима, радовима и активностима, могу имати значајан утицај на циљеве очувања и цјеловитост еколошке мреже. Имајући у виду да Еколошка мрежа Републике Српске још није успостављена, као и да је подручје Натура 2000 поменуто у овом ставу тек у виду приједлога, израда Оцјене прихватљивости није обавезујућа према Закону о заштити природе, али ће се кроз процјену утицаја на животну средину на одговарајући начин утврдити и описати природне карактеристике подручја и процијенити утицаји на животну средину у односу на биолошку разноврсност, са посебном пажњом усмјереном на врсте и станишта заштићена у складу са посебним прописима, геолошку и пејзажну разноврсност.

У вези са наводом пристиглим у поступку прекограничних консултација са Црном Гором, а у вези са обједињавањем захтјева за процјену утицаја ХЕ „Бук Бијела“ са ХЕ „Фоча“ и ХЕ „Паунци“, Министарство образлаже како слиједи: Уважавајући одредбе члана 82. Закона о заштити животне средине, еколошка дозвола може да обухвати два или више постројења којима управља једно одговорно лице на истој локацији, међутим с обзиром да се у предметном пројекту ради о истом носиоцу пројекта, али о различитим локацијама поменутих пројеката, свака од претходно поменутих хидроелектрана подлијеже спровођењу засебних управних поступака, при чему се њихов међусобни утицај на животну средину описује кроз кумулативни утицај пројекта на животну средину.

У Студији утицаја на животну средину неопходно је јасно дефинисати регенеративне и апсорпционе капацитете природних ресурса, са посебним освртом на оне који ће бити значајно

изложени трајном притиску са могућношћу трајног губљења одређених станишта током изградње и током рада предметног пројекта, као и на адекватан начин размотрити алтернативна рјешења уз приказ могућих утицаја који та рјешења могу имати на биодиверзитет и станишта у Црној Гори, како су сугерисали Национални паркови Црне Горе. Међутим, што се динамике спровођења мониторинга станишта, флоре и фауне, као и свих елемената животне средине тиче, услове за праћење емисија уз одређивање методологије и учесталости мјерења дефинисане су у складу са одредбама члана 90. став 2. тачка г) Закона о заштити животне средине, као и подзаконским актима на које се односи одређена емисија, док се праћење станишта, као и флоре и фауне обрађује у склопу приказа и оцјене постојећег стања животне средине која би могла бити изложена значајним утицајима пројекта и податке о њеном постојећем оптерећењу у складу са одредбама Упутства о садржају Студије утицаја на животну средину.

Такође, у вези са наводима Федералног министарства околиша и туризма БиХ, као и Фондације Атељеа за друштвене промјене - АЦТ, који се односе на спор о концесији при Уставном суду БиХ, у погледу концесионог добра и надлежности за његово доношење, које је донијела Република Српска, Министарство је исте разморило и дало образложење како слиједи. Наиме, како је прописано одредбама члана 64. Закона о заштити животне средине, поступак претходне процјене покреће се захтјевом који носилац пројекта подноси Министарству. Уз захтјев се прилажу Подаци који морају бити усклађени са чланом 64. став 2. истог закона из чега се може закључити да концесија није предуслов спровођења поступка претходне процјене.

Према наводима Федералног министарства околиша и туризма који се односе на примјену прописа Федерације БиХ, конкретно Правилник о начину и одређивању еколошки прихватљивог протока, с обзиром на низводни утицај реализације предметног пројекта на Федерацију БиХ, ово министарство констатује да Република Српска има своје прописе који регулишу област вода, на основу који се врши прорачун за еколошки прихватљив проток, те поменути пропис Федерације БиХ није обавезујући за Републику Српску.

Надаље, према наводима Фондације Атеље за друштвене промјене - АЦТ, а у вези укључивања заинтересоване јавности у предметни поступак, Министарство је исте размотрило и даје образложење како слиједи. У складу са одредбама члана 65. став 3. и 4. Закона о заштити животне средине, у току спровођења поступка претходне процјене, Министарство на својој интернет страници обавјештава јавност и заинтересовану јавност, објављивањем информације о предметном поступку у трајању од 15 дана. Законски прописи се доносе у складу са Правилима за израду закона и других прописа Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 24/14), Пословником о раду Народне скупштине Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 123/18), Пословником о раду Владе Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 66/20) и Смјерницама за консултације у изради прописа и других општих аката („Службени гласник Републике Српске“, број 86/22). Такође, у вези са наводом, да на званичној интернет страници Општине Фоча није објављена вијест о поступку јавног увида, Министарство је исте размотрило и образложило како слиједи. Јавни увид у јединици локалне самоуправе гдје се реализује пројекат у поступку претходне процјене није предвиђен Законом о заштити животне средине. Према одредбама члана 70. Закона о заштити животне средине, јавни увид и јавна расправа у јединици локалне самоуправе у којој се налази локација датог пројекта спроводe се у поступку одобравања Студије утицаја на животну средину, што представља сљедећу фазу предметног пројекта, а не фазу претходне процјене у којој се предметни пројекат тренутно налази. Међутим, јединица локалне самоуправе у којој се пројекат реализује, у поступку претходне процјене доставља своје мишљење у складу са одредбом члана 65. став 1. тачка а) Закона о заштити животне средине, при чему иста има слободу избора да ли ће у овој фази објавити Податке на јавни увид, али наведени корак није обавезујуће.

У складу са чланом 67. Закона о заштити животне средине, Студија утицаја на животну средину мора бити припремљена од стране овлашћеног правног лица за израду Студије утицаја и иста мора бити и у складу са Упутством о садржају Студије утицаја на животну средину. Поред садржаја утврђеног напријед наведеним прописом, Студија мора садржавати и посебан дио у којем ће се уважити пристигла мишљења у складу са чланом 65. Закона о заштити животне средине са образложењем на који начин су мишљења и примједбе узети у обзир приликом израде Студије.

У складу са чланом 66. став 1. тачка а) и став 4. Закона о заштити животне средине рјешење којим се утврђује обавеза спровођења процјене утицаја пројекта и прибављање Студије утицаја на животну средину важи двије године од дана његовог доношења.

У складу са чланом 66. став 7. Закона о заштити животне средине ово рјешење Министарство доставља носиоцу пројекта и свим странкама које су узеле активно учешће у предметном поступку: Министарству здравља и социјалне заштите, Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарству енергетике и рударства, Републичком заводу за заштиту културно-историјског и природног наслеђа, Општини Фоча, Федералном министарству околиша и туризма, Министарству екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе, Министарству заштите животне средине Републике Србије посредством Министарства спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине, као и Удружењу „Ресурсни Архус центар у БиХ“ и Фондацији Атеље за друштвене промјене. Рјешење се поставља на интернет страници Министарства у периоду од 30 дана.

У складу са Законом о административним таксама, а по тарифном броју 68. („Службени гласник Републике Српске“ бр. 100/11, 103/11 и 67/13) уз захтјев је приложен доказ да је уплаћен износ од 50,00 КМ за издавање рјешења о претходној процјени утицаја на животну средину.

Ово рјешење је коначно у управном поступку и против истог није дозвољена жалба. Против овог рјешења може се покренути управни спор код Окружног суда у Бања Луци, тужбом која се подноси у року од 30 дана од дана достављања рјешења. Тужба се предаје у потребном броју примјерка таксирана са износом од 100,00 КМ судске таксе непосредно суду или му се шаље поштом препоручено. Уз тужбу се доставља ово рјешење у оригиналу, овјереном препису или овјереној фотокопији.

Достављено:

1. „ХЕСГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. Фоча, Немањина 19, Фоча,
2. Министарству здравља и социјалне заштите Републике Српске,
3. Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске,
4. Министарство енергетике и рударства Републике Српске,
5. Републичком заводу за заштиту културно-историјског и природног наслеђа,
6. Одјељењу за просторно уређење и стамбено- комуналне послове, општине Фоча,
7. Федерално министарству околиша и туризма, Хамдије Чемерлића 2, 71 000 Сарајево,
8. Министарству заштите животне средине Републике Србије, путем Министарства спољне трговине и економских односа БиХ,
9. Министарству екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе, путем Министарства спољне трговине и економских односа БиХ,
10. Удружење „Ресурсни Архус центар у БиХ“, Бахчета Мутевелића 39, 71 000 Сарајево,
11. Фондацији Атеље за друштвене промјене - АЦТ, Штросмајерова 4, 71 000 Сарајево,
12. Евиденција,
13. а/а.

Прилог бр. 1.2

Локацијски услови бр. 15.02-364-160/12: четврта измјена од 21.10.2025. године, трећа измјена од 01.09.2025. године, друга измјена од 09.10.2024. године, измјена локацијских услова од 22.06.2012. године и локацијски услови од 16.05.2012. године за Пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“, општина Фоча, инсталисане снаге 118,10 MW, издати од стране Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске

РЕПУБЛИКА СРПСКА
Министарство за просторно уређење,
грађевинарство и екологију
Бања Лука, Трг Републике Српске 1

Број: 15.02-364-160/12
Датум: 21.10.2025. године

Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске, Бања Лука, рјешавајући по захтјеву инвеститора „ХЕС Гоња Дрина“ д.о.о. Фоча, за измјену локацијских услова за изградњу хидроелектране „Бук Бијела“, на ријеци Дрини, на територији општине Фоча, на основу члана 60. став 2. тачка г) Закона о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске“, број 40/13, 106/15, 3/16 и 84/19), издаје

**ЧЕТВРТУ ИЗМЈЕНУ ЛОКАЦИЈСКИХ УСЛОВА
за извођење радова на изградњи хидроелектране „Бук Бијела“,
на ријеци Дрини, на територији општине Фоча**

I Измјеном локацијских услова мијења се тачка II локацијских услова, број: 15.02-364-160/12 од 16.05.2012. године, 22.06.2012. године, 09.10.2024. године и од 01.09.2025. године, тако да се иза подтачке 40. додају подтачке, које гласе:

41. Измјена и допуна стручног мишљења и урбанистичко-техничких услова за изградњу ХЕ „Бук Бијела“, израђена од стране Института за грађевинарство д.о.о. Бања Лука, Пословна јединица „ИГ“ Требиње, под бројем 1177/25 од октобра 2025. године, овјерена од стране овог Министарства под бројем: 15.02-364-160/12 од 21.10.2025. године,
42. Мишљење, Одјелјење за просторно уређење и стамбено-комуналне послове Општине Фоча, број: 06-36-1-148/25 од 15.10.2025. године, којим је општина Фоча сагласна са наводима из достављених УТУ, уз услов да се планирани режим рада хидроелектране усклади са минимално потребним нивоом воде за кориснике низводно (каналizacionи систем, туризам, наводњавање и сл.),

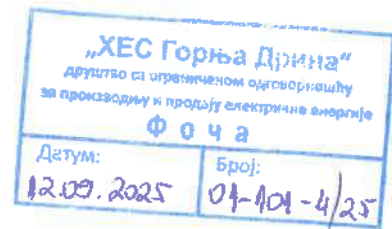
II Остале тачке локацијских услова, број: 15.02-364-160/12 од 16.05.2012. године, од 22.06.2012. године, 09.10.2024. године и од 01.09.2025. године, остају непромијењене.

Доставити:

1. „ХЕС ГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. Фоча
Немањина 19, 73 300 Фоча
3. Општина Фоча, Одјелјења за просторно уређење и стамбено-комуналне послове
4. Републичка урбанистичко-грађевинска инспекција
5. Евиденција
6. а/а

РЕПУБЛИКА СРПСКА
Министарство за просторно уређење,
грађевинарство и екологију
Бања Лука, Трг Републике Српске 1

Број: 15.02-364-160/12
Датум: 01.09.2025. године

Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске, Бања Лука, рјешавајући по захтјеву инвеститора „ХЕС Гоња Дрина“ д.о.о. Фоча, за измјену локацијских услова за изградњу хидроелектране „Бук Бијела“, на ријечи Дрини, на територији општине Фоча, на основу члана 60. став 2. тачка г) Закона о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске“, број 40/13, 106/15, 3/16 и 84/19), издаје

ТРЕЋУ ИЗМЈЕНУ ЛОКАЦИЈСКИХ УСЛОВА
за извођење радова на изградњи хидроелектране „Бук Бијела“,
на ријечи Дрини, на територији општине Фоча

I Измјеном локацијских услова мијења се тачка II локацијских услова, број: 15.02-364-160/12 од 16.05.2012. године, 22.06.2012. године и од 09.10.2024. године, тако да се иза подтачке 35. додају подтачке, које гласе:

36. Измјена и допуна стручног мишљења и урбанистичко-техничких услова за изградњу ХЕ „Бук Бијела“, израђени од стране Института за грађевинарство д.о.о. Бања Лука, Пословна јединица „ИГ“ Требиње, под бројем 583/24 од јула 2024. године, овјерена од стране овог Министарства под бројем: 15.02-364-160/12 од 01.09.2025. године,
37. Увјерење, Одјељење за просторно уређење и стамбено-комуналне послове Општине Фоча, број: 06-36-1-115/25 од 24.06.2025. године, којим је општина Фоча сагласна са наводима из достављених УТУ, уз услов да се планирани режим рада хидроелектране усклади са минимално потребним нивоом воде за кориснике низводно (канализациони систем, туризам, наводњавање и сл.),
38. Рјешење, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију, број: 15.4.1-96-137/24 од 03.03.2025. године, по којем је носилац пројекта „ХЕС ГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. Фоча дужан покренути поступак процјене утицаја на животну средину и и израдити Студију утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „БУК БИЈЕЛА“, Општина Фоча, инсталисане снаге 118,10 MW,
39. Захтјев за анексирање Уговора о концесији за изградњу и коришћење хидроелектране „Бук Бијела“ на ријечи Дрина, Општина Фоча, „ХЕС Горња Дрина“ д.о.о. Фоча, број: 01-60-1/25 од 14.04.2025. године,
40. Одговор на захтјев, ЈУ „Воде Српске“ Бијељина, број: 01/5-4-5835-1/25 од 04.08.2025. године, којим се обавјештава „ХЕС Гоња Дрина“ д.о.о. Фоча да су водне смјернице већ садржане у Измијењеним и допуњеним локацијским условима од 09.10.2024. године ранијим Актом, ЈУ „Воде Српске“, број: 01/5-4-4176-1/24 од 04.06.2024. године.

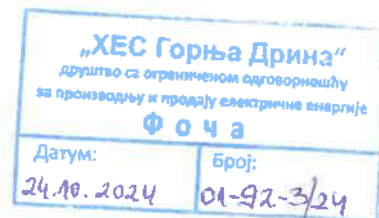
II Остале тачке локацијских услова, број: 15.02-364-160/12 од 16.05.2012. године, од 22.06.2012. године и од 09.10.2024. године, остају непромијењене.

Доставити:

1. „ХЕС ГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. Фоча
Немањина 19, 73 300 Фоча
3. Општина Фоча, Одјељења за просторно уређење и
стамбено-комуналне послове
4. Републичка урбанистичко-грађевинска инспекција
5. Евиденција
6. а/а

РЕПУБЛИКА СРПСКА
Министарство за просторно уређење,
грађевинарство и екологију
Бања Лука, Трг Републике Српске 1

Број: 15.02-364-160/12
Датум: 09.10.2024. године

Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске, Бања Лука, рјешавајући по захтјеву инвеститора „ХЕС Гоња Дрина“ д.о.о. Фоча, за измјену локацијских услова за изградњу хидроелектране „Бук Бијела“, на ријечи Дрини, на територији општине Фоча, на основу члана 60. став 2. тачка г) Закона о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске“, број 40/13, 106/15, 3/16 и 84/19), издаје

ДРУГУ ИЗМЈЕНУ ЛОКАЦИЈСКИХ УСЛОВА
за извођење радова на изградњи хидроелектране „Бук Бијела“,
на ријечи Дрини, на територији општине Фоча,

I Измјеном локацијских услова мијења се тачка II локацијских услова, број: 15.02-364-160/12 од 16.05.2012. године и 22.06.2012. године, тако да се иза подтачке 18. додају подтачке, које гласе:

19. Измјена и допуна стручног мишљења и урбанистичко-техничких услова за изградњу ХЕ „Бук Бијела“, израђени од стране Института за грађевинарство д.о.о. Бања Лука, Пословна јединица „ИГ“ Требиње, под бројем 1198/24 од септембра 2024. године, овјерена од стране овог Министарства под бројем: 15.02-364-160/12 од 09.10.2024. године,
20. Идејно рјешење стамбеног и привредног насеља, „ХЕС Горња Дрина“ д.о.о. Фоча,
21. Мишљење Одјелења за просторно уређење и стамбено-комуналне послове Општине Фоча, број: 06-36-1-159/24 од 11.09.2024. године (које је дато на Стручно мишљење и УТУ, број: 583/24 из јула 2024. године, а којим су обухваћени и објекти за потребе ХЕ „Бук Бијела“ – стамбено насеље и привредно градилиште из Стручног мишљења и УТУ, број: 1198/24 из септембра 2024. године),
22. Уговор о концесији за изградњу и коришћење ХЕ „Бук Бијела“ на ријечи Дрини, Општина Фоча, од јуна 2016. године,
23. Анекс Уговора о концесији за изградњу и коришћење ХЕ „Бук Бијела“ на ријечи Дрини, Општина Фоча, од фебруара 2020. године,
24. Копија катастарског плана, Републичка управа за геодетске и имовинско-правне послове, од 24.04.2024. године,
25. Посједовни лист, Републичка управа за геодетске и имовинско-правне послове, ПЈ Фоча, број: 58 од 24.04.2024. године, број: 57 и 64 од 08.04.2024. године,
26. Земљишнокњижни извадак, Републичка управа за геодетске и имовинско-правне послове, ПЈ Фоча, ЗК уложак 24 од 08.04.2024. године,
27. Закључак о издавању водних смјерница, ЈУ „Воде Српске, број: 01/5-4-4176-1/24 од 04.06.2024. године,

28. Начелна сагласност, „Мтел“ а.д. Бања Лука, ИЈ Фоча, број: 1-05-32370/24 од 06.06.2024. године,
29. Обавјештење, ЈП „Путеви Републике Српске“, број: 01-03-3А-2824/24 од 14.06.2024. године,
30. Начелна сагласност, ПВиК „Извор“ а.д. Фоча, број: 02-1018 од 26.06.2024. године,
31. Сагласност на Измјену и допуну Стручног мишљења и УТУ, број: 02-3719/24 од 19.06.2024. године,
32. Захтјев за сагласност, одговор, Електропренос БиХ, број: 02-10473-2/2024 од 24.06.2024. године,
33. Стручно мишљење, Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске, број: 07/1.20,21,30/625-445/24 од 25.06.2024. године,
34. Мишљење, Министарство унутрашњих послова, број: 06/1-1-215-1981/24 од 02.10.2024. године,
35. Захтјев за мишљењем (од Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде), „ХЕС Горња Дрина“ д.о.о. Фоча, број: 01-120-3/24 од 08.10.2024. године.

II Остале тачке локацијских услова, број: 15.02-364-160/12 од 16.05.2012. године и 22.06.2012. године, остају непромијењене.

МИНИСТАР

Бојан Випотник

Доставити:

1. „ХЕС ГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. Фоча
Немањина 19, 73 300 Фоча
3. Општина Фоча, Одјељења за просторно уређење и стамбено-комуналне послове
4. Републичка урбанистичко-грађевинска инспекција
5. Евиденција
6. а/а

25.06.
BAABO
HELLO

РЕПУБЛИКА СРПСКА
Министарство за просторно уређење,
грађевинарство и екологију

Бања Лука, Трг Републике Српске бр. 1

Број: 15.02-364-160/12

Датум: 22.06.2012. године

Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске, Бања Лука, рјешавајући по захтјеву инвеститора Мјешовити Холдинг „Електропривреда Републике Српске“, Матично предузеће а.д. Требиње, за измјену локацијских услова за изградњу хидроелектране „Бук Бијела“, на ријечи Дрини, на територији општине Фоча, на основу члана 50. став 2. тачка д. и члана 89. Закона о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске“, број 55/10), издаје

ИЗМЈЕНУ ЛОКАЦИЈСКИХ УСЛОВА

за извођење радова на изградњи хидроелектране „Бук Бијела“, на ријечи Дрини, на територији општине Фоча,

I Измјеном локацијских услова мијења се у тачки II подтачка 2. локацијских услова број: 15.02-364-160/12 од 16.05.2012. године, тако да иста гласи:

„Стручно мишљење и урбанистичко-технички услови за изградњу хидроелектране „Бук Бијела“, израђени од стране Института за грађевинарство д.о.о. Бања Лука, Пословни центар „ИГ“ Требиње, под бројем 172/12 од 15.06.2012. године, овјерено од стране овог Министарства под бројем: 15.02-364-160/12 од 22.06.2012. године, којим се мијења, односно смањује инсталисана снага хидроелектране тако да сада износи 93,52 MW“.

II Остале тачке локацијских услова број: 15.02-364-160/12 од 16.05.2012. године, остају у истовјетном тексту.

Доставити:

1. Мјешовити Холдинг
„Електропривреда Републике Српске“
Матично предузеће а.д. Требиње
3. Општина Фоча
Одјелења за просторно уређење и
стамбено-комуналне послове
4. Републичка урбанистичко-
-грађевинска инспекција
5. Евиденција
6. а/а

РЕПУБЛИКА СРПСКА
Министарство за просторно уређење,
грађевинарство и екологију

Бања Лука, Трг Републике Српске бр. 1

Број: 15.02-364-160/12

Датум: 16.05.2012. године

Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске, Бања Лука, рјешавајући по захтјеву инвеститора Мјешовити Холдинг „Електропривреда Републике Српске“, Матично предузеће а.д. Требиње, за издавање локацијских услова за изградњу хидроелектране „Бук Бијела“ инсталисане снаге 114,64 MW и просјечне годишње производње 370 GWh електричне енергије, на ријеци Дрини, на територији општине Фоча, на основу члана 50. став 2. тачка д. Закона о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске“, број 55/10) и Рјешења Владе Републике Српске број: 04/1-012-2-1483/10, издаје

ЛОКАЦИЈСКЕ УСЛОВЕ

за изградњу хидроелектране „Бук Бијела“ инсталисане снаге 114,64 MW, на ријеци Дрини, на територији општине Фоча,

I Локација предвиђена за изградњу хидроелектране „Бук Бијела“ инсталисане снаге 114,64 MW, на ријеци Дрини, на територији општине Фоча, утврђена је планом парцелације који је садржан у Стручном мишљењу и урбанистичко-техничким условима који су саставни дио локацијских услова.

II Саставни дио локацијских услова, којих је инвеститор дужан да се придржава приликом израде техничке документације за предметни објекат, су:

1. Извод из Просторног плана Републике Српске до 2015. године,
2. Стручно мишљење и урбанистичко-технички услови за изградњу хидроелектране „Бук Бијела“, израђени од стране Института за грађевинарство д.о.о. Бања Лука, Пословни центар „ИГ“ Требиње, број: 175/11 од 09.06.2011. год., овјерено од стране овог Министарства под бројем: 15.02-364-160/12 од 16.05.2012. године, а којих је инвеститор дужан да се придржава приликом израде техничке документације, односно главног пројекта за предметни објекат,

3. Мишљење Одјељења за просторно уређење и стамбено-комуналне послове Општине Фоча, број: 02-014-сл од 10.05.2012. год., о давању негативног мишљења јер није испоштован Закључак Скупштине Општине Фоча који је донесен на сједници одржаној дана 20.10.2011. године („Службени гласник општине Фоча“ бр, 9/011),

4. Неовјерена фотокопија Рјешења Владе Републике Српске којим се утврђује јавни интерес за изградњу ХЕ „Бук Бијела“, инсталисане снаге 114,64 MW и просјечне годишње производње 370 GWh електричне енергије и којим је у тачки 2. прописано да ће се концесија за додатна истраживања, изградњу и коришћење хидроенергетских објеката додијелити након избора стратешког партнера, непосредно привредном друштву заједнички основаном

од стране стратешког партнера, МХ ЕРС МП а.д. Требиње, зависног друштва МХ ЕРС МП а.д. и евентуално трећег лица (концесионо друштво), донесено на 183. сједници одржаној 22.07.2010. год., број рјешења: 04/1-012-2-1483/10,

5. Неовјерена фотокопија Одлуке о условима, критеријумима и начину избора стратешког партнера за пројекат хидроенергетски систем Горња Дрина којом се утврђују услови, критеријуми и начин избора стратешког партнера ради додјеле концесије за истраживање, изградњу и коришћење хидроелектрана на Горњем сливу ријеке Дрине заједничком привредном друштву, основаном од стране стратешког партнера, МХ ЕРС МП а.д. Требиње, зависног друштва МХ ЕРС МП а.д. и евентуално трећег лица (концесионо друштво), број: 04/1-012-2-827/11, донесена на 12. сједници Владе, одржаној 20.04.2011. године,

6. Неовјерена фотокопија Акта Министарства индустрије, енергетике и рударства, којим се позивају сви заинтересовани кандидати да доставе писма о заинтересованости за учешће у Пројекту хидроенергетски систем Горња Дрина, број: 05.01/31-706/11 од 24.06.2011. год.,

7. Копија катастарског плана Републичке управе за геодетске и имовинско-правне послове, ПЈ Фоча, број број 4; 6 од 23.01.2012. год.,

8. Рјешење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, број: 12.06.332-148/12 од 22.03.2012. године, којим се даје позитивно мишљење на урбанистичко-техничке услове за изградњу ХЕ „Бук Бијела“,

9. Рјешење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, број: 12.03.3.330-756/12 од 22.03.2012. године, којим се даје позитивно мишљење на урбанистичко-техничке услове за изградњу ХЕ „Бук Бијела“,

10. Рјешење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, број: 12.07.337-50/12 од 09.04.2012. године, којим се дају водопривредне смјернице – услови за израду пројектне документације, за ХЕ „Бук Бијела“,

11. Закључак Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, број: 12.07.337-50-1/12 од 11.04.2012. године, којим се исправља рјешење број: 12.07.337-50/12 од 09.04.2012. године,

12. Рјешење Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске о обавези спровођења процјене утицаја на животну средину и прибављања студије о утицају на животну средину за пројекат ХЕ „Бук Бијела“, број: 15-96-9/11 од 28.03.2011. године,

13. Сагласност на локацију, МХЕРС Требиње, ЗП Електродистрибуција а.д. Пале, број: 32-СЛ/12 од 03.03.2012. год.,

14. Начелна сагласност за прикључење ХЕ „Бук Бијела“, ЕЛЕКТРОПРЕНОС БИХ, број: 01-1282/12 од 12.03.2012. год.,

15. Начелна сагласност Телекома Српске, Телекомуникације РС, АД Бања Лука, ИЈ Фоча, број: 1-05/09-8-430/12 од 01.03.2012. године,

16. Смјернице ЈП „ПУТЕВИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ“, број: 03-345-1267-11/12 од 03.04.2012. год.,

17. Акт Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа, којим се даје сагласност за издавање локацијских услова за изградњу ХЕ „Бук Бијела“, број: 07/1.30/625-123/12 од 13.03.2012. год. и

18. Начелна сагласност Министарства унутрашњих послова РС, Инспекторат за експлозивне материје и послове заштите од пожара, број: Д/П-5-215-103/12 од 27.02.2012. год.

III Локацијски услови представљају основ за израду техничке документације.

IV Инвеститор је дужан техничку документацију израдити у складу са: овим локацијским условима; Стручним мишљењем и урбанистичко-техничким условима; сагласностима, мишљењима и смјерницама за израду техничке документације, у складу са посебним прописима, који произилазе из урбанистичко-техничких услова и које је инвеститор дужан прибавити прије израде техничке документације; сагласностима и другим доказима прибављеним у поступку издавања локацијских услова; Законом о уређењу простора и грађењу; Правилником о садржају и контроли техничке документације („Службени гласник Републике Српске“, број 8/11); другим прописима донесеним на основу Закона и посебним прописима.

V Локацијски услови се издају у складу са доказима прибављеним у поступку издавања локацијских услова.

Републичка административна такса, плаћена је према Закону о административним таксама и накнадама („Службени гласник Републике Српске“, бр. 8/09), тарифни број 1 и број 75, у износу од 22,00 КМ.

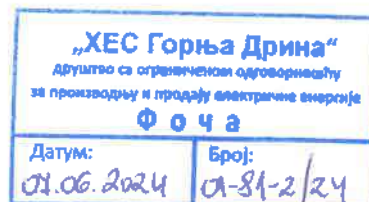

Доставити:

1. Мјешовити Холдинг
„Електропривреда Републике Српске“
Матично предузеће а.д. Требиње
3. Општина Фоча
Одјељења за просторно уређење и
стамбено-комуналне послове
4. Републичка урбанистичко-
-грађевинска инспекција
5. Евиденција
6. а/а

Прилог бр. 1.3

Закључак о издавању водних смијерница издат од стране ЈУ „Воде Српске“ Бијељина,
број: 01/5-4-4176-1/24 од 04.06.2024. године

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ЈАВНА УСТАНОВА „ВОДЕ СРПСКЕ“ БИЈЕЉИНА

Милоша Обилића 51, 76300 Бијељина | Централa: 055/201-784 | Факс: 055/211-517
Е-пошта: bijeljina@voders.org | www.voders.org

Број: 01/5 - 4 – 4176 - 1/24

Датум: 04. 06. 2024. год.

Јавна установа „Воде Српске“ Бијељина, рјешавајући по захтјеву инвеститора „ХЕС Горња Дрина“ д. о. о. из Фоче, Немањина 19., у поступку издавања водних смјерница за израду пројектне документације за изградњу ХЕ „Бук Бијела“ на сливу ријеке Дрине, општина Фоча, на основу чланова 125. став 1. и 137. Закона о водама („Службени гласник Републике Српске“ број: 50/06, 92/09, 121/12 и 74/17), чланова 111., 208. и 209. Закона о општем управном поступку („Службени гласник Републике Српске“ број: 13/02, 87/07, 50/10 и 66/18) и чланова 17. и 19. Статута, доноси

ЗАКЉУЧАК
О ИЗДАВАЊУ ВОДНИХ СМЈЕРНИЦА

- Инвеститору „ХЕС Горња Дрина“ д. о. о. из Фоче, ЈИБ 4404348440002, издају се водне смјернице за израду пројектне документације за *изградњу ХЕ „Бук Бијела“ на сливу ријеке Дрине*, на земљишту које је дефинисано Струним мишљењем и Урбанистичко – техничким условима израђеним од стране „Института за грађевинарство ИГ“ д. о. о., ПЈ Требиње од Мај 2024. год., општина Фоча.
- Водне смјернице престају да важе истеком 1 (једне) године од дана издавања, уколико се не поднесе захтјев за издавање водне сагласности.
- Пројектна документација треба да садржи испуњење слиједећих водних услова:
 - Да се изградња предметног објекта, пројектује у оквиру земљишта односно парцела за које је инвеститор ријешио имовинско - правне односе, у складу са чл. 129. Закона о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске“ број: 40/13, 106/15 и 3/16).;
 - Да се израда техничке документације изврши у складу са чл. 100 – 102, претходно наведеног „Закона“, која је услов за издавање грађевинске дозволе од надлежног републичког или општинског органа за просторно уређење и урбанизам, у складу са чл. 128. истог „Закона“;
 - Да се техничка документација изради у складу са урбанистичко - техничким условима и издатим локацијским условима надлежних служби, првенствено водећи рачуна о постојећем стању корита, покоса и обале водотока, на подручју локалитета на којем ће се изводити радови.;
 - Да се вишенамјенска рјешења ускладе са техничким концептом оптималног енергетског искоришћења, која могу да обухвате:
 - изградњу објеката ХЕ у пуном просторном, еколошком и естетском складу са окружењем,
 - уређење простора у окружењу предметног водотока,
 - путеве који се стављају на располагање становништву и посјетиоцима,
 - наводњавање и снабдјевање водом,
 - друге привредне објекте, објекте од значаја за развој туризма и спортско - рекреативне објекте.;
 - Да се у изради наредне фазе пројектне документације, на основу расположивих хидролошких података на појединим потезима ријеке Дрине, изврши усаглашавање „великих вода“ предметног водотока, у складу са регионалним хидролошким анализама, те се на основу претходног изврши димензионисање евакуационих органа.;

- 3.6. Да се објекти димензионишу тако да у сваком тренутку обезбјеђују еколошки прихватљиви проток (ЕПП), а који ће се до доношења подзаконског акта утврдити на основу хидролошких особина водног тијела за карактеристичне сезоне, као минимални средњи мјесечни проток деведесетпетпостотне обезбјеђености, на основу члана 65. Закона о водама („Службени гласник РС“ број: 50/06, 92/09, 121/12 и 74/17).;
- 3.7. Да се пројектном документацијом ријеша питање одржавања нормалне коте успора, односно пропуштања количине воде путем предвиђене машинске опреме и објеката (турбине, уставе и др.), када је проток већи од инсталисаног, а мањи од граничног поплавног протока.;
- 3.8. Да се израдом пројектне документације посебно води рачуна о режиму отицања воде на начин да се на читавом утицајном сектору водотока не смије погоршати стање плављења у односу на постојеће стање, ако то није у директној супротности са стањем заштите природних вриједности.;
- 3.9. Да се узводно и низводно на лијевој и десној обали од преградног мјеста – прорачуна дужина осигурања обала од ерозије и предложи тип заштите обала у акумулацији.;
- 3.10. Да се у циљу очувања рибљег фонда, пројектују и димензионирају „рибље стазе“ које би требале омогућити миграцију рибљих врста, које имају станиште узводно и низводно од планираних објеката, са пројектним рјешењем које ће онемогућити евентуални „улаз“ рибљих врста у доводни систем хидроелектране.;
- 3.11. Да се објекти и уређаји за кориштење водних снага, планирају, пројектују и граде на начин који:
- омогућава враћање воде истог квалитета послје искоришћене енергије у водоток или друге површинске воде,
 - не умањује постојећи обим и не спречава кориштење воде за водоснабјевање, наводнавање и друге намјене,
 - не умањује степен заштите и не отежава спровођење мјера заштите од штетног дејства вода,
 - не погоршава услове санитарне заштите и не утиче негативно на еколошки статус вода и стање животне средине.;
- 3.12. Да се пројектним рјешењима води рачуна о режиму отицања вода на сљедећи начин:
- на читавом утицајном сектору водотока не смије се погоршати стање плављења у односу на садашње стање, ако то није у директној супротности са стањем заштите природне вриједности,
 - водопривредним и другим мјерама уредити ушће притока у реципијент и несметан протицај високих вода притока и ресецијента,
 - у случају да се захватом стварају могућности за задржавање вода у залеђини, неопходно је техничким мјерама предвидјети њихово отицање,
 - анализирати утицај на ниво и отицање подземних вода.;
- 3.13. Да се ријеша питање снабјевања објекта питком водом.;
- 3.14. Да се санитарне и друге отпадне воде из претходно наведеног објекта депонују и пречишћавају у складу са Правилником о третману и одводњи отпадних вода за подручја градова и насеља гдје нема градске канализације („Службени гласник Републике Српске“ број: 68/01).;
- 3.15. Да се у машинском дијелу објекта или изван њега, одреди мјесто одлагања разних уља и масти за потребе функционисања пројектоване машинске опреме, као и мјесто одлагања већ кориштених наведених мазива, у циљу заштите околине и природне средине.;
- 3.16. Да се у изради пројектне документације – главног пројекта, користе најсавременије методе, водећи рачуна о минимализираном негативном утицају на природну средину и постојеће инфраструктурне и друге објекте.;
- 3.17. Да се главни пројекат за изградњу ХЕ „Бук Бијела“, ревидује од стране квалификоване научне институције или стручне организације која обавља дјелатност из области вода, прије него што се затражи водна сагласност на пројектну документацију.;
- 3.18. Да се прибаве и остале законима прописане сагласности за изградњу ХЕ.

Образложење

Инвеститор „ХЕС Горња Дрина“ д. о. о. из Фоче, поднио је захтјев за издавање водних смјерница број: 01/5 - 4 – 4176/24 од 03. 06. 2024. год. за израду пројектне документације за изградњу ХЕ „Бук Бијела“ на сливу ријеке Дрине, на земљишту које је дефинисано Струним мишљењем и Урбанистичко – техничким условима израђеним од стране „Института за грађевинарство ИГ“ д. о. о., ПЈ Требиње од Мај 2024. год., општина Фоча.

Уз захтјев је достављена сљедећа документација:

- Рјешење о регистрацији издато од Окружног привредног суда у Требињу, број: 062 – 0 – Рег – 22 -000 303 од 30. 11. 2022. год.;
- Водна сагласност издата од Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде РС Бања Лука, број: 12. 07. 337 – 50/12 од 09. 04. 2012. год.;
- Закључак о исправци рјешења издат од Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде РС Бања Лука, број: 12. 07. 337 – 50 - 1/12 од 11. 04. 2012. год.;
- Локацијски услови издати од Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС Бања Лука, број: 15. 02 – 364 - 160/12 од 16. 05. 2012. год.;
- Измјена локацијски услови издати од Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС Бања Лука, број: 15. 02 – 364 - 160/12 од 22. 06. 2012. год.;
- Уговор о концесији за изградњу и коришћење Хидроелектране „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, општина Фоча, Бања Лука, Јуни 2016. год.;
- Анекс I уговора о концесији за изградњу и коришћење Хидроелектране „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, општина Фоча, Бања Лука, Фебруар 2020. год.;
- Измјена и допуна Струног мишљења и Урбанистичко – техничких услова, израђеним од стране „Института за грађевинарство ИГ“ д. о. о., ПЈ Требиње од Мај 2024. год.;
- Студија Хидроенергетског система у саставу Хидроенергетског система „ХЕС Горња Дрина“, Књига 1 „Регионална Хидролошка студија слива Горње Дрине“, Београд, Јул 2021. год.;
- Студија Хидроенергетског система у саставу Хидроенергетског система „ХЕС Горња Дрина“, Књига 3 „Анализа варијантних техничких рјешења ХЕ „Бук Бијела“, Београд, Јул 2021. год.;

На основу увида у достављену документацију констатовано је сљедеће:

- Предметна локација на коме је планирана изградња ХЕ Бук Бијела налази се на територији општине Фоча, на подручју Горње Дрине у источном дијелу Републике Српске. Планирана хидроелектрана је удаљена од Фоче 11,5 km, на 334 + 550 km од ушћа Дрине у Саву. Непосредно поред преградног мјеста бране, лијевом обалом Дрине пролази магистрални пут Фоча – Гацко - Требиње, а десном обалом магистрални пут Фоча - Никшић. Ријека Дрина је десна и највећа притока ријеке Саве и припада Црноморском сливу. Настаје спајањем ријека Таре и Пиве, код Шћепан Поља. Сливно подручје обухвата југозападни и западни дио Републике Србије, сјеверни дио Републике Црне Горе и источни дио Републике Српске, а заузима површину од 19 570 km². Дужина тока Дрине, заједно са Таром је око 500 km, а саме Дрине око 341 km, а просјечна ширина је око 100 km. Просјечан протицај Дрине код Шћепан поља је око 150 m³/s, а на ушћу у Саву око 400 m³/s. До сад је на сливу ријеке Дрине изграђено 9 хидроелектрана (ХЕ Увац, ХЕ Кокин Брод, ХЕ Бистрица, ХЕ Потпећ, ХЕ Пива, ХЕ Вишеград, ХЕ Бајина Башта, РХЕ Бајина Башта и ХЕ Зворник) које имају укупну инсталисану снагу од 1935 MW и просјечну годишњу производњу од око 6350 GWh. Слив ријеке Дрине представља најзначајнији неискоришћени хидро-потенцијал на Балкану.;
- Потребно је истаћи да се у региону Горње Дрине налази и Национални парк „Сутјеска“. Разматрана варијантна рјешења лоцирања брана и акумулација налазе се изван садашњих граница Националног парка „Сутјеска“. У зони будућег проширења Националног парка „Сутјеска“ би се налазио дио акумулације „Сутјеска“ (десна обала Сутјеске) и дио акумулације „Бук Бијеле“ узводно од ушћа Сутјеске у Дрину.;
- Важан аспект инжењерско - геолошких испитивања терена у подручју Горње Дрине је утврђивање стабилности падина, да би се одредиле мјере заштите акумулација. У више наврата, за поједине зоне вршена је процјена стабилности падина, степена дезинтеграције стјенских маса, активности савремених геолошких појава и њиховог утицаја на запуњавање акумулација.;
- Оцијењено је да структурни елементи унутар посматраног простора и дебљина падинског покривача, представљају неповољан фактор. Терен има значајне предиспозиције за формирање већих клизишта и запуњавање акумулационих простора.;
- Са хидрогеолошког аспекта простор Горње Дрине је изузетно повољан за формирање акумулација, због изражене вододрживости. Интервенције у побољшању природних карактеристика стјенских маса, потребне су у зонама преградних профила, прије свега услед постојања површинског, деградираниог слоја стијена, као и због појава локалних расједних зона са повећаном водопрпусношћу. То се може ријешити извођењем ињекционих завјеса испод и у боковима брана.;
- За дефинисање рачунских великих вода у Регионалној хидролошкој студији Горње Дрине из 2021.год., коришћени су подаци из периода 1947 - 2016. година. Такође овом хидролошком анализом обухваћене су и

велике „праисторијске“ воде из 1896. године што је и препорука Ревизионе Комисије Идејног Пројекта хидроелектрана ХЕ Фоча и ХЕ Бук Бијела из 2012.године. Овом анализом су се одредиле рачунске велике воде на свим профилима хидроенергетских објеката који се планирају и пројектују и самим тим дефинисали улазни параметри за димензионисање евакуационих органа по јединственој методологији.;

- У оквиру предметне Студије овај критеријум за димензионисање евакуационих објеката током експлоатације подразумијева да се при КНУ може пропустити велика вода који одговара горњој граници интервала повјерења 90 % повратног периода 1. 000 година ($Q 0, 1 \text{ GGIP } 90 \% = 5546 \text{ m}^3/\text{s}$) при свим отвореним уставама. Критеријум који се односи на 10. 000 годишњу воду и провјеру сигурности бране од преливања подразумијева да се може пропустити мјеродавна велика вода при потпуно отвореним уставама без преливања бране.;
- За потребе димензионисања објеката за евакуацију вода током експлоатације према критеријумима у Студији 2021 мјеродавној за даље пројектовање, неопходно је било у оквиру хидролошких анализа одредити 1. 000 - годишњу велику воду која одговара горњој граници интервала повјерења 90 % и највероватнији рачунски проток 10. 000 - годишње воде. Такође, за потребе димензионисања објеката за евакуацију вода током грађења неопходно је било дефинисати велику воду повратног периода 20 година.; $Q 10\ 000 \text{ год} - 6641 \text{ m}^3/\text{s}$, $Q 1\ 000 \text{ год} - 5546 \text{ m}^3/\text{s}$, $Q 20 \text{ год} - 2078 \text{ m}^3/\text{s}$
- Кроз предметно подручје пролази цјевовод питке воде, који је грађен за потребе објеката хидросистема, тако да ће се исти користити за потребе прикључења планираних објеката.;
- На предметном подручју планирана је изградња комплекса за производњу електричне енергије - хидроелектране „Бук Бијела“, што подразумијева изградњу бране, машинске зграде, акумулационог базена, евакуационог дијела, те изградњу стамбених објеката за потребе радника и особља и привредног градилишта са објектима за потребе постројења.;
- Предметна хидроелектрана представља акумулационо прибранско постројење које се састоји од:
 - гравитационих бетонских блокова;
 - евакуационог дијела;
 - машинске зграде.

Ширина бране у круни је промјенљива 9,85 - 15,50 м. Њеном изградњом се формира акумулација са котом нормалног успора 434, 00 м. н. м. и укупном запремином 15, 70 мил. m^3 .

Инсталисана снага постројења према актуелизованог студији из 2021. износи 118, 103 MW (Коначне податке о инсталисаној снази хидроелектране ХЕ Бук Бијела могуће је добити тек након израде главног пројекта, а према расположивим информацијама, очекује се да иста може да износи до 120 MW).;

- Кота нормалног успора је лимитирана међудржавном границом између Републике Српске и Црне Горе и одређена је да својим успором не ремети природни режим течења на граничном профилу „Шћепан Поље“ при протицајима ријеком Пивом који одговарају инсталисаном протицају ХЕ „Пиве“ и средњем вишегодишњем протоку на ријеци Тари. Детаљним хидрауличким прорачунима дефинисана је кота нормалног успора акумулације „Бук Бијела“ на 434, 00 м. н. м.;
- На горњем току ријеке Дрине, на стационажи 334 + 550, предвиђа се изградња гравитационе бетонске бране са котом круне 436, 10 м. н. м. Хидроелектрана представља акумулационо прибранско постројење које се састоји од:
 - гравитационих бетонских блокова;
 - евакуационог дијела;
 - машинске зграде.
- Ширина бране у круни је промјенљива 9, 85 - 15, 50 м. Њеном изградњом се формира акумулација са котом нормалног успора 434, 00 м. н. м. и укупном запремином 15, 70 мил. m^3 .;
- Усвојена је гравитационо - бетонска брана са преливним и непреливним дијелом. Кота круне бране је на 436, 10 м. н. м., дужина у круни је 197, 60 м, а ширина 9, 85 - 15, 50 м.;
- Непреливни дио на лијевој обали је укупне дужине 61, 50 м, а на десној 33, 45 м. Непреливне ламеле имају вертикално узводно лице, а низводно је у нагибу 1 : 0, 8. Вододрживост преградног профила се обезбјеђује извођењем ињекционе завјесе из галерије у тијелу бране димензија 2, 50 x 3, 25 дужине 234 м. Преливни дио се састоји од два преливна поља по 13, 60 x 20, 10 м, између којих се налази стуб, ширине 5, 00 м. Кота круне прелива је на коти 416, 00 м. н. м. Низводно од прелива је брзоток са раздијелним зидом. Дубински испуст је правоугаоног пресека димензија 8, 5 x 9, 3 м.;
- Укупна осцилација нивоа у акумулацији је 13, 50 м. Током времена акумулација се засипа тако да се кота минималног радног нивоа стално помјера на горе. Кота доње воде се мијења у зависности од протицаја кроз турбине.;
- Машинска зграда је лоцирана у кориту ријеке, у лијевој половини корита и обале. Проточни тракт паралелан је с лијевог обалом. Обухвата турбински простор, генераторски простор, команду електране и помоћни простор.

Опремљена је са три агрегата са Каплан турбинама. Два су агрегата већа, привидне снаге по 57 MVA, док један служи за експлоатацију потребног водопривредног минимума и има привидну снагу 15 MVA.;

- Трансформатори (2 x 63 MVA + 1 x 15 MVA) смјештени су у оквиру зграде разводног постројења 110 kV.;
- Разводно постројење 220 kV са 6 поља лоцирано је у засебној згради уз приступни пут за електрану, са изводима за далеководе 220 kV, који се налазе уз зграду разводног постројења. Разводно постројење 110 kV садржи 12 поља. Разводно постројење 10 kV остварује везу електране са постојећом ТС Бук Бијела 35/10 kV, што представља резервни извор напајања сопствене потрошње.;
- Укупна ширина слапишта прелива се састоји од ширине оба преливна поља од по 13,6 m, и једног стуба од 5 m, што чини укупно 32, 20 m. н. м. Укупна ширина темељног испуста (дубинског испуста) је 12, 50 m. Кота слапишта прелива је 392, 00 m. н. м., а слапишта темељног испуста (дубинског испуста) 390, 50 m. н. м. Усвојена дужина слапишта прелива је 100 m, а слапишта темељног испуста 90 m. Слапишна плоча је од армираног бетона дебљине 2 m. И са узводне и са низводне стране, плоча има армирано бетонски зуб у који је смјештена дренажна галерија димензија 1, 5 m x 2, 20 m. Због статичке погодности, плоча је подељена дилатационим спојницама и дјелимично анкерована за стијену. Слапишна плоча прелива је одвојена од слапишне плоче темељног испуста (дубинског испуста) вертикалним раздјелним зидом. Са десне стране, слапиште прелива је ограничено подужним обалним зидом. Због стабилности, зид има проширење у темељној стопи, ка спољној страни. Са лијеве стране слапишта темељног испуста (дубинског испуста), предвиђен је раздјелни зид који одваја слапиште од одводне ваде.;
- Дренажа је предвиђена испод слапишне плоче, ради смањења узгона приликом ревизије. Испод плоче, на мјесту попречних и подужних дилатационих спојница, постављене су обрнуте корубе које сакупљају подземне воде, нарочито оне које прођу кроз спојнице, а затим их одводе цијевима у дренажне галерије, а одатле у заједнички дренажни бунар гдје се вода пумпама избацује низводно у одводну vadу. Ово испумпавање воде испод слапишта врши се само у случају пражњења слапишта ради ревизије или из других разлога.;
- Да би се заштитило ријечно корито, одмах низводно од слапишта, на дужини од око 30 m, предвиђена је заштита ријечног корита у виду камених блокова од 0, 5 m.;
- Основни подаци о хидроелектрани:
 - тип постројења – представља акумулационо прибранско постројење,
 - средњи искористиви протицај $Q_{sr} = 162, 00 \text{ m}^3/\text{сек.}$,
 - Укупна запремина акумулације 15, 70 мил. m^3 ,
 - укупна дужина акумулације 11, 50 км.,
 - Укупна осцилација нивоа у акумулацији је 13, 50 m.,
 - Површина акумулације за коти највишег успора „КНУ“ = 123, 30 ha.,
 - Корисна запремина акумулације 11, 00 мил. m^3 ,
 - Инсталирани протицај кроз турбине $Q_i = 450 \text{ m}^3/\text{сек.}$,
 - $Q_{ins} = 2 \times 200 + 50 \text{ m}^3/\text{сек.}$,
 - P_i (инсталисана снага) = 118, 103 MW.,
 - Капаците прелива при коти највишег успора „КНУ“ = 5 982 $\text{m}^3/\text{сек.}$,
 - H_p (нормални пад) = 28, 45 m,
 - еколошки минимум $Q_{ерр} = 24,40 \text{ m}^3/\text{сек.}$,
 - Дужина бране у круни 197, 60 m.,
 - Висина бране у круни 55, 10 – 57, 80 m.,
 - Е (средња годишња производња) = 354, 31 GWh.;
 - коте и падови:
 - кота максималног успора = 434, 00 m. н. м.,
 - кота нормалног успора акумулације = 434, 00 m. н. м.,
 - кота минималног радног нивоа = 420, 50 m. н. м.,
 - кота доње воде при $Q = 450, 00 \text{ m}^3/\text{сек} = 405, 20 \text{ m. н. м.}$,
 - енергетски подаци:
 - Е (средња годишња производња) = 354, 31 GWh.;
 - опрема – (2+1) = 3 агрегата (Каплан турбинама).,
 - трансформатори (2 x 63 MVA + 1 x 15 MVA).,

Водне смјернице служе искључиво за израду пројектне документације и у друге сврхе се не могу користити.

Водне смјернице се издају на одређено вријеме сходно члану 137. Став 3. Закона о водама.

На основу достављене документације и утврђеног чињеничког стања одлучено је као у диспозитиву закључка.

Административна такса за издавање водних смјерница за израду пројектне документације, одређена је у износу од 70,00 КМ, према Закону о административним таксама („Службени гласник Републике Српске“ број: 100/11, 103/11 и 67/13), тарифни број 31, Тарифа републичких административних такса.

Упутство о правном средству: Против закључка није допуштена посебна жалба у складу са чланом 137. став 5. Закона о водама.

Поступак водио:

Саша Авакумовић, дипл. инж. грађ.

Начелник одјељења за водоправне акте

Драган Милетић, дипл. правник

ДОСТАВЉЕНО:

1. Подносионицу захтјева,
2. Реп. водна инспекција,
3. Град. водна инспекција,
4. Водна књига,
5. Архива.

По овлашћењу

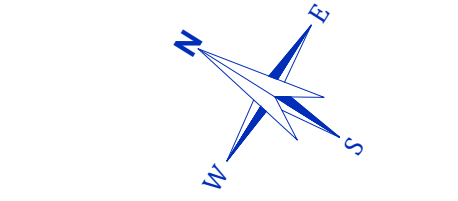
ДИРЕКТОРА

Чвргић Мирослав, дипл. инж. грађ.

Прилог бр. 1.4

Прилог бр.1.4 План намјене површина и организација простора Пројекта ХЕ Бук Бијела, Р-1:25.000

ТАСКА	КООРДИНАТЕ ОСОВИНЕ БРАНЕ	
	X	Y
A	809 183,50	562 199,15
B	809 261,15	562 534,20

ЛЕГЕНДА:

- Акумулација ХЕ "Бук Бијела"
КНУ 434 мpp
- Постројење хидроелектране "Бук Бијела"
- Привредно градилиште
- Погон привредног градилишта са стамбеним насељем за смјештај радника

Напомена: Прилог преузет из пројектне документације: Стручно мишљење и урбанистичко - технички услови за изградњу хидроелектране "Бук Бијела", ИГ Требиње, 2012. година

<p><small>ИЗВРШИЛАЦ:</small></p> <p>VIZZAŠTITA ENERGOPROJEKT HIDROINŽENJERING a.d.</p> <p><small>ЗАВОД ЗА ВОДОПРИВРЕДУ</small> д.о.о. Бијељина</p> <p><small>PROJEKT:</small></p> <p>СТУДИЈА</p> <p><small>ОБРАЂИВАЧ:</small> Дејан Хркаловић, дипл. инж. грађ.</p>	<p><small>НАРУЧИЛАЦ:</small></p> <p>ХЕС „ГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. ФОЧА ул. Немањина, бр.19. 74218 Фоча</p> <p><small>ПРОЈЕКАТ:</small></p> <p>СТУДИЈА УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ ЗА ХЕ „БУК БИЈЕЛА“ ИНСТАЛИСАНА СНАГА: 118,10 MW</p> <p><small>НАЦРТ:</small></p> <p>План намјене површина и организација простора Пројекта ХЕ „Бук Бијела“</p> <p><small>ДАТУМ:</small> Октобар 2025.</p>	<p><small>РАЗМЈЕРА:</small> 1 : 10.000</p> <p><small>БРОЈ ПРИЛОГА:</small> 1.4</p>
--	--	--

Прилог бр. 1.5

Прилог бр.1.5 - План парцелације, Р-1:20.000

ПЛАН ПАРЦЕЛАЦИЈЕ

ЛЕГЕНДА:

- ЛИНИЈА ЕКСПРОПИЈАЦИЈЕ АКУМУЛАЦИЈЕ- ГРАНИЦА ПАРЦЕЛЕ
- КООРДИНАТЕ ПОЛНИХ ТАЧКА

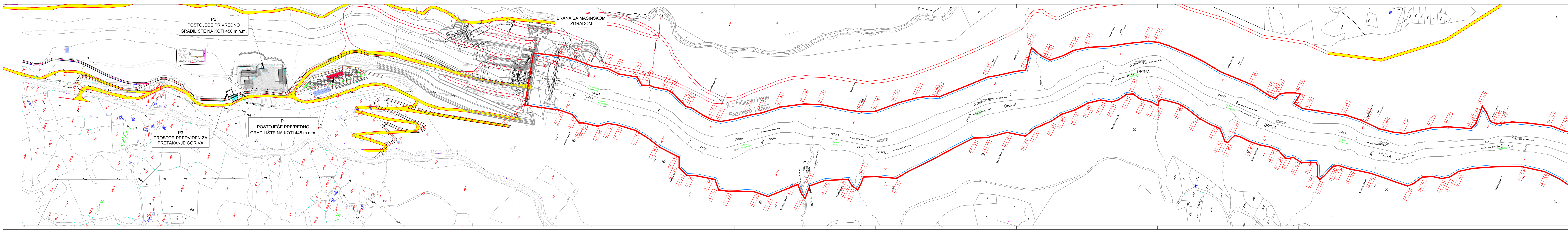
НАПОМЕНА:
Графички прилог преузет из документације **"Измјена и допуна Стручног мишљења и урбанистичко - техничких услова за изградњу ХЕ Бук Бијела"** израђен од стране Института за грађевинарство "ИГ" д.о.о. ПЈ Требиње, јул 2024. год.

ИЗВРИШТАЈ: VIZZAŠTITA ЗАВОД ЗА ВОДОПРИВРЕДУ д.о.о. Бијељина	НАРУЧИЛАЦ: ENERGOPROJEKT HIDROENGINERING д.о.о. ЕкоЕнерџи Consulting	ХЕС „ГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. ФОЧА ул. Немањина, бр.19. 74218 Фоча
---	---	--

ПРОЈЕКАТ:
**СТУДИЈА УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ
ЗА ХЕ „БУК БИЈЕЛА“
ИНСТАЛИСАНА СНАГА: 118,10 MW**

СТУДИЈА	План парцелације П01-П125 - Дрина
---------	-----------------------------------

ОБРА БИВША: Дејан Хркаливић, дипл.инж.граф.	ДАТУМ: Октобар 2025.	РАЗМЈЕРА: 1 : 2.000	БРОЈ ПРИЛОГА: 1.5.1
--	-------------------------	------------------------	------------------------

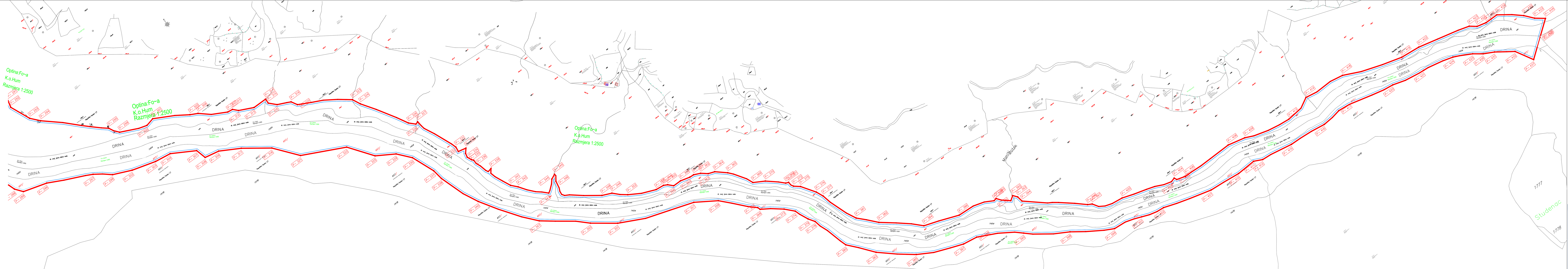

ПЛАН ПАРЦЕЛАЦИЈЕ

- ЛЕГЕНДА:
- ЛИНИЈА ЕКСПРОПРИЈАЦИЈЕ АКУМУЛАЦИЈЕ= ГРАНИЦА ПАРЦЕЛЕ
 - P- 01 КООРДИНАТЕ ПОМНИХ ТАЧАКА

НАПОМЕНА:
 Графички прилог преузет из документације "Измјена и допуна Стручног мишљења и урбанистичко - техничких услова за изградњу ХЕ Бук Бијела" израђен од стране Института за грађевинарство "ИГ" д.о.о. ПЈ Требиње, јул 2024. год.

<p>ИЗВРШИЛАЦ: VIZZAŠTITA Завод за водопривреду д.о.о. Бијељина</p> <p>НАРУЧИЛАЦ: ХЕС „ГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. ФОЧА ул. Немањина, бр.19. 74218 Фоча</p>	
<p>ПРОЈЕКАТ: СТУДИЈА УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ ЗА ХЕ „БУК БИЈЕЛА“ ИНСТАЛИСАНА СНАГА: 118,10 MW</p>	
<p>СТУДИЈА</p>	<p>План парцелације П126-П296 - Дрина</p>
<p>ОБРАЂИВАЧ: Дејан Хркаловић, дипл. инж. грађ.</p>	<p>ДАТУМ: Октобар 2025. РАЗМЈЕРА: 1 : 2.000 БРОЈ ПРИЛОГА: 1.5.2</p>

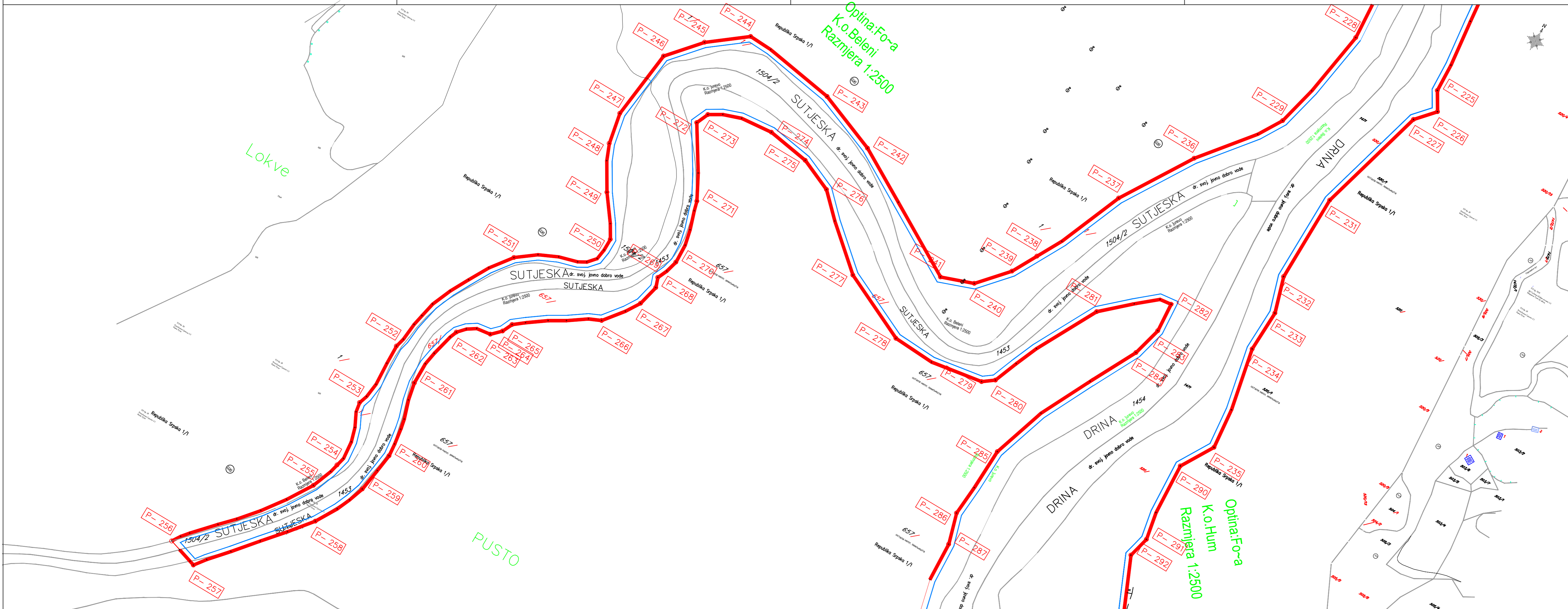
ПЛАН ПАРЦЕЛАЦИЈЕ

- ЛЕГЕНДА:
- ЛИНИЈА ЕКСПРОПРИЈАЦИЈЕ АКУМУЛАЦИЈЕ= ГРАНИЦА ПАРЦЕЛЕ
 - P-01 КООРДИНАТЕ ПОМНИХ ТАЧКА

НАПОМЕНА:
 Графички прилог преузет из документације "Измијена и допуна Стручног мишљења и урбанистичко - техничких услова за изградњу ХЕ Буџ Бијела" израђен од стране Института за грађевинарство "ИГ" д.о.о. ПУ Требиње, јул 2024. год.

 ВИСОКОШКОЛСКИ ИНЖИЊЕРСКИ ИНСТИТУТ Д.О.О. БИРЉАНА	 ENERGOPROJEKT HIDROENERGIJA Д.О.О. БИРЉАНА	 ХЕС „ГОРНА ДРИНА“ д.о.о. ФОЧА ул. Немњина, бр.19. 74218 Фоча
---	--	---

ПРОЈЕКАТ:	СТУДИЈА УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ ЗА ХЕ „БУК БИЈЕЛА“ ИНСТАЛИСАНА СНАГА: 118,10 MW		
НАЈАРТ:	План парцелације П297-П437 - Дрина		
СТАДИЈА:	СТУДИЈА		
ДЕЈАН ХРАПОВИЋ, ДИП.ИНЖ.ГРАЂ.	Октобар 2025.	МАШКА СКАЛА: 1 : 2.000	ЕКОЛ. ПРИБИЛИЖА: 1:5.3

ПЛАН ПАРЦЕЛАЦИЈЕ

- ЛЕГЕНДА:
- ЛИНИЈА ЕКСПРОПРИЈАЦИЈЕ АКУМУЛАЦИЈЕ= ГРАНИЦА ПАРЦЕЛЕ
 - P- 01 КООРДИНАТЕ ЛОМНИХ ТАЧАКА

НАПОМЕНА:
 Графички прилог преузет из документације "Измјена и допуна Стручног мишљења и урбанистичко - техничких услова за изградњу ХЕ Бук Бијела" израђен од стране Института за грађевинарство "ИГ" д.о.о. ПЈ Требиње, јул 2024. год.

ИЗВРШИЛАЦ: VIZZAŠTITA ENERGOPROJEKT HIDROINŽENJERING a.d.		НАРУЧИЛАЦ: ХЕС „ГОРЊА ДРИНА“ д.о.о. ФОЧА ул. Немањина, бр.19. 74218 Фоча	
ПРОЈЕКАТ: СТУДИЈА УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ ЗА ХЕ „БУК БИЈЕЛА“ ИНСТАЛИСАНА СНАГА: 118,10 MW		ФАЗА: СТУДИЈА	
ОБРАЂИВАЧ: Дејан Хркаловић, дипл.инж.грађ.		ДАТУМ: Октобар 2025.	
РАЗМЈЕРА: 1 : 2.000		БРОЈ ПРИЛОГА: 1.5.4	

Прилог бр. 1.5.5

Извод из УТ услова са СМ - План шпарцелације са попосом к.ч. на подручју пројекта ХЕ "Бук Бијела"

Institut za građevinarstvo "IG" d.o.o. PJ Trebinje

Naučno istraživački institut

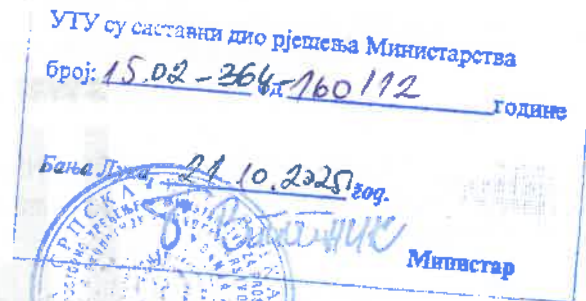
Br. reg. upisa: U/I-1-11425-00 Osnovni sud Banja Luka
Matični broj: 1928694
JIB: 4400918310021
PDV broj: 400918310005
Žiro račun: 555-009-01004438-53 Nova Banka a.d. Bijelina

ISO QMS 9001
ISO EMS 14001
ISO OHSAS 18001

Obala Luke Vukalovića bb, 89 101 Trebinje • tel/fax: +387(0)59 260 207; 261 391 • direktor: +387(0)59 273 161 • e-mail: sloboderic4@gmail.com

**ИНВЕСТИТОР
ХЕС „ГОРЊА ДРИНА“ ДОО ФОЧА**

Број: 1177/25

**ИЗМЈЕНА
ИЗМЈЕНА И ДОПУНА СТРУЧНОГ МИШЉЕЊА
И УРБАНИСТИЧКО - ТЕХНИЧКИХ УСЛОВА**

ЗА ИЗГРАДЊУ ХЕ „БУК БИЈЕЛА“

Локација: ОПШТИНА ФОЧА

(измјена документа број 583/24 од јула 2025. године)

Требиње, октобар 2025. год.

ДОКУМЕНТ: ИЗМЈЕНА И ДОПУНА СТРУЧНОГ МИШЉЕЊЕ И УРБАНИСТИЧКО - ТЕХНИЧКИХ УСЛОВА

ПРЕДМЕТ: ИЗМЈЕНА ИЗМЈЕНЕ И ДОПУНЕ СТРУЧНОГ МИШЉЕЊА И УРБАНИСТИЧКО - ТЕХНИЧКИХ УСЛОВА ЗА ИЗГРДЊУ ХЕ „БУК БИЈЕЛА“

Локација: ОПШТИНА ФОЧА
(измјена документа број 583/24 од октобра 2024. године)

ИНВЕСТИТОР: ХЕС „ГОРЊА ДРИНА“ Д.О.О. ФОЧА

БРОЈ ПРОТОКОЛА: 1177/25

ВЕРИФИКАЦИЈА: МИНИСТАРСТВО ЗА ПРОСТОРНО УРЕЂЕЊЕ, ГРАЂЕВИНАРСТВО И ЕКОЛОГИЈУ

КООРДИНАТОР: Весна БРКОВИЋ, дипл.простор.планер

СТРУЧНИ ТИМ: Владимир ГУДЕЉ, дипл.инж.арх.
Невенко Самоуковић, дипл.инж.грађ.
Радомир ВУКОВИЋ, дипл.инж.грађ.
Бојан БЕНДЕРАЋ, инж.грађ.
Јово МАРИЋ, дипл.инж.елект.

Vesna Brković, dipl.prost.plan.
- OVLAŠĆENI PLANER -
Licenca broj: FL-0992/14

ДИРЕКТОР

Слободан БЕРИЋ, дипл.инж.грађ.

САДРЖАЈ

А. ОПШТИ ДИО

1. Лиценца предузећа за израду докумената просторног уређења
2. Лиценце одговорних планера

Б. ТЕКСТУАЛНИ ДИО

1. УВОДНО ОБРАЗЛОЖЕЊЕ
2. ОПИС ПРЕДМЕТНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА
3. ПАРЦЕЛАЦИЈА

ОБРАЗАЦ 1

А/ ОПШТИ ДИО

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА
МИНИСТАРСТВО ЗА ПРОСТОРНО УРЕЂЕЊЕ,
ГРАЂЕВИНАРСТВО И ЕКОЛОГИЈУ

Министар за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске, на основу члана 8. Закона о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске”, бр. 40/13, 106/15, 3/16 и 84/19) и члана 14. Правилника о условима за издавање и одузимање лиценци учесника у грађењу („Службени гласник Републике Српске”, бр. 70/13 и 24/15) и рјешења о испуњености услова за израду докумената просторног уређења број 15.03-361-221/22 од 12.04.2022. године, издаје

ЛИЦЕНЦУ

ИНСТИТУТ ЗА ГРАЂЕВИНАРСТВО "ИГ" д.о.о. Бања Лука

за израду докумената просторног уређења и то:

1. израду стратешких докумената просторног уређења

Ова лиценца важи од 12.04.2022. године до 12.04.2026. године, а провјера испуњености услова на основу којих је лиценца издата вршиће се у складу са одредбама Закона о уређењу простора и грађењу и Правилника о условима за издавање и одузимање лиценци учесника у грађењу.

Број лиценце: ПЛ-2876/2022
Бања Лука, 12.04.2022. године

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА
МИНИСТАРСТВО ЗА ПРОСТОРНО УРЕЂЕЊЕ,
ГРАЂЕВИНАРСТВО И ЕКОЛОГИЈУ

На основу члана 8. Закона о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске“, бр. 40/13, 106/15 и 3/16) и члана 8. Правилника о условима за издавање и одузимање лиценци учесника у грађењу („Службени гласник Републике Српске“, бр. 70/13 и 24/15) министар за просторно уређење, грађевинарство и екологију издаје

ЛИЦЕНЦУ

Утврђује се да је Владимир (Јово) Гудељ, дипломиранг. арх.
(Име, отац или презиме, звањем)
2709960153464 рођен-а 27.09.1960. године у Дубровнику
(ОМЈ) (Датум) (Мјесто)

испунио-ла услове прописане Законом о уређењу простора и грађењу и Правилником о условима за издавање и одузимање лиценци учесника у грађењу и стекао-ла лиценцу за:

израду докумената просторног уређења.

број лиценце: ФЛ-6988/17
број протокола: 13.02-361-305/17
Бана Лука, 31.03.2017. године

МИНИСТАР
Сребренка Голић

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА
МИНИСТАРСТВО ЗА ПРОСТОРНО УРЕЂЕЊЕ,
ГРАЂЕВИНАРСТВО И ЕКОЛОГИЈУ

На основу члана 8. Закона о уређењу простора и грађевну („Службени гласник Републике Српске“, број 40/13) и члана 8. Правилника о условима за издавање и одузимање лиценци учесника у грађевну („Службени гласник Републике Српске“, број 70/13) министар за просторно уређење, грађевинарство и екологију издаје

ЛИЦЕНЦУ

Утврђује се да је Јово (Владо) Марић, дипл.инж.ел.
(Име, отцово име и презиме, звање)
1802949153951 рођен-а 18.02.1949. године у Пољцама
(ОМБГ) (Датум) (Мјесто)

испунио-ла услове прописане Законом о уређењу простора и грађевну и Правилником о условима за издавање и одузимање лиценци учесника у грађевну и стекао-ла лиценцу за:

ревизију техничке документације, дио електро фазе - инсталације јакне струје, електроенергетских постројења и надзор.

Број лиценце: ФЛ-0678/14
Број протокола: 15.02-361-333/14
Бања Лука, 27.03.2014. године

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА
МИНИСТАРСТВО ЗА ПРОСТОРНО УРЕЂЕЊЕ,
ГРАЂЕВИНАРСТВО И ЕКОЛОГИЈУ

На основу члана 8. Закона о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске“, број 40/13) и члана 8. Правилника о условима за издавање и одузимање лиценци учесника у грађењу („Службени гласник Републике Српске“, број 70/13) министар за просторно уређење, грађевинарство и екологију издаје

ЛИЦЕНЦУ

Утврђује се да је Слободан (Обрад) Берич, дипл.инж.грађ.
(Име, презиме и презиме, звање)
2301959101946 рођен-а 23.01.1959. године у Лађевинама
(ЈМБГ) (Датум) (Место)

испунио-ла услове прописане Законом о уређењу простора и грађењу и Правилником о условима за издавање и одузимање лиценци учесника у грађењу и стекао-ла лиценцу за:

израду докумената просторног уређења.

Става се ван снаге рјешење број 7584/08 од 24.04.2008. године

Број лиценце: ФЛ-6405/14
Број протокола: 15.02-361-1110/13
Беога Лука, 06.02.2014. године

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА
МИНИСТАРСТВО ЗА ПРОСТОРНО УРЕЂЕЊЕ,
ГРАЂЕВИНАРСТВО И ЕКОЛОГИЈУ

На основу члана 8. Закона о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске”, број 40/13) и члана 8. Правилника о условима за издавање и одузимање лиценци учесника у грађењу („Службени гласник Републике Српске”, број 70/13) министар за просторно уређење, грађевинарство и екологију издаје

ЛИЦЕНЦУ

Утврђује се да је Весна (Коста) Брковић, дипл. просторни планер
(Име, остварено име и презиме, занимање)
2811983158957 рођена 28.11.1983. године у Гребенју
(ОМБГ) (датум) (Место)

испунила услове прописане Законом о уређењу простора и грађењу и Правилником о условима за издавање и одузимање лиценци учесника у грађењу и стекао/ла лиценцу за:

израду докумената просторног уређења.

Ставља се јавно нагласком решење број **10.835.13 од 03.09.2014.** године

број лиценце: ФЛ-0992/14
број протокола: 15.02-361-594/14
Бања Лука, 06.06.2014. године

МИНИСТАР
Сребренка Голић
Сребренка Голић

Б/ ТЕКСТУАЛНИ ДИО

I УВОД

1. УВОДНО ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

У складу са Законом о уређењу простора и грађењу (Сл. Гласник Републике Српске, бр. 40/13) и Правилником о форми, садржају и начину издавања локацијских услова (Сл.гласник Републике Српске, бр. 69/13), Инвеститор ХЕС „ГОРЊА ДРИНА“ Д.О.О. Фоча заинтересован за изградњу ХЕ „Бук Бијела“, упутио је Захтјев за израду Измјена Измјене и допуне Стручног мишљења са урбанистичко - техничким условима правном лицу овлашћеном за израду просторно - планске документације, предузећу ИНСТИТУТ ЗА ГРАЂЕВИНАРСТВО „ИГ“ д.о.о ПЈ Требиње.

Урбанистичко - технички услови се односе на изградњу ХЕ „Бук Бијела“, чија је изградња планирана на подручју Горње Дрине, тј. на подручју општине Фоча, у источном дијелу Републике Српске. Планирана хидроелектрана се налази у горњем току ријеке Дрине и удаљена је 11,5 km од Фоче.

Потреба за измјеном предметног документа се јавила из разлога изостављања одређених парцела које је потребно уврстити у у текстуални дио истог. Изостављене парцеле су приказане у графичком дијелу документа, тако да исти није потребно мијењати.

2. ОПИС ПРЕДМЕТНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА

Концепт просторне организације остаје исти, како је дефинисан претходним Измјенама и допунама урбанистичко - техничких услова. Све техничке карактеристике хидроенергетског система остају исте, како су дефинисане претходним документом и укратко су наведене у Обрасцу 1.

3. ПАРЦЕЛАЦИЈА

3.1. Величина и облик парцеле

Приликом израде документа Измјена и допуна Стручног мишљења и урбанистичко - техничких услова за изградњу ХЕ „Бук Бијела“ у текстуалном дијелу документа - Поглавље 2.5. Парцелација, дио 2.5.1. Величина и облик парцеле, те у Обрасцу 1 - Технички услови - преглед основних информација о предметној интервенцији, грешком су изостављене парцеле:

- за акумулацију: к.ч. број 505/2 и 502/2 КО Челиково Поље, к.ч. број 1533/2 КО Челиково Поље (низводно од акумулације), к.ч. број 1051/2 КО Мјешаја (низводно од акумулације) и
- за хидроенергетско постројење: к.ч. број 1051/2 КО Мјешаја

тако да умјесто:

Акумулација:

К.О. Челиково Поље: 510/10, 1533/1

К.О. Хум: 1471/2, 520/23

К.О. Ђурево: 1454/2, 657/2, 1453/2

К.О. Белени: 1504/3, 1/4, 1504/5, 1/3, 1504/4, 1/2, 1504/1, 1518/2

К.О. Мјешаја: 1051/1, 972/2,

К.О. Челиково Поље (низводно од акумулације): 1533/1, 502/1, 502/3, 510/1, 502/2, 510/11, 1533/2, 505/1, 502/1, 510/1, 506, 507, 501, 72/4, 504, 72/1, 72/3, 72/2, 503

К.О. Мјешаја (низводно од акумулације): 1051/1, 972/1

Хидроенергетско постројење:

К.О. Челиково Поље: 1533/1, 1533/2, 510/11, 502/3, 505/1, 502/1, 510/1, 502/2, 505/2, 510/10,

К.О. Мјешаја: 1051/1, 972/2, 972/1

Треба да гласи:

Акумулација:

К.О. Челиково Поље: 510/10, 1533/1, 505/2 и 502/2;

К.О. Хум: 1471/2, 520/23;

К.О. Ђурево: 1454/2, 1453/2, 657/2;

К.О. Белени: 1504/3, 1/4, 1504/5, 1/3, 1504/4, 1/2, 1504/1, 1518/2;

К.О. Мјешаја: 1051/1, 972/2;

К.О. Челиково Поље (низводно од акумулације): 1533/2, 502/1, 502/3, 510/1, 502/2, 510/11, 1533/2, 505/1, 506, 507, 501, 72/4, 504, 72/1, 72/2, 72/3, 503;

К.О. Мјешаја (низводно од акумулације): 1051/2, 972/1;

Хидроенергетско постројење:

К.О. Челиково Поље: 1533/1, 1533/2, 510/11, 502/3, 505/1, 502/1, 510/1, 502/2, 505/2, 510/10;

К.О. Мјешаја: 1051/1, 972/2, 972/1, 1051/2.

3.1.1. Уређење грађевинске парцеле

За нормално функционисање предметног система, потребно је обезбиједити неометан приступ грађевинске механизације која би радила на одржавању самог система. Такође, на неопходним мјестима, главним пројектом предвидјети одговарајућу заштитну ограду којом би се онемогућио приступ критичним мјестима. По завршетку радова зелене површине вратити у првобитно стање, уклонити вишак грађевинског и земљаног материјала и естетски обликовати депоније.

Прилог бр. 1.6

Уговор о концесији

**РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА**

**АНЕКС II
УГОВОРА О КОНЦЕСИЈИ
ЗА ИЗГРАДЊУ И КОРИШЋЕЊЕ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ „БУК БИЈЕЛА“
НА РИЈЕЦИ ДРИНИ, ОПШТИНА ФОЧА**

Бања Лука, децембар 2025. године

У складу са чл. 8. став 1. и 33. став 4. Закона о концесијама („Службени гласник Републике Српске“ бр. 59/13 и 16/18) и Рјешењем Владе Републике Српске о давању сагласности на Анекс II Уговора о концесији за изградњу и коришћење ХЕ „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, општина Фоча, број: 04/1-012-2-3138/25 од 17.9п.2025. године, уговорне стране:

Република Српска, Влада Републике Српске, Трг Републике Српске 1, Бања Лука коју заступа министар Петар Ђокић по овлашћењу Владе број: 04/1-012-2-3138/25 од 17. 9.2025. године (у даље у тексту: Концедент)

и

„Хидроелектроенергетски систем Горња Дрина“ друштво са ограниченом одговорношћу за производњу и продају електричне енергије Фоча, које заступа предсједник Управног одбора Милан Баштинац (у даљем тексту: Концесионар)

(у даљем тексту уговора Концедент и Концесионар заједно „Уговорне стране“),

Дана 5.12.2025. године, закључили су

**АНЕКС II
УГОВОРА О КОНЦЕСИЈИ
ЗА ИЗГРАДЊУ И КОРИШЋЕЊЕ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ „БУК БИЈЕЛА“ НА РИЈЕЦИ ДРИНИ,
ОПШТИНА ФОЧА**

Уводне одредбе

- а) Рјешењем Владе Републике Српске број: 04/1-012-2-1097/16 од 20.05.2016. године додијељена је концесија за изградњу и кориштење хидроелектране „Бук Бијела“, Конзорцијуму који су основали МХ „ЕРС“ - МП а.д. Требиње и МХ „ЕРС“ - МП а.д. Требиње - ЗП „Хидроелектране на Дрини“ а.д. Вишеград,
- б) Република Српска, Влада Републике Српске и МХ „ЕРС“ - МП а.д. Требиње, на основу Споразума чланова Конзорцијума број: 1.1/01-270-16/16 од 21.04.2016. године, закључили су Уговор о концесији за изградњу и коришћење хидроелектране „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, општина Фоча, број 05.05/012-274-16/16 од 03.06.2016. године,
- в) МХ „ЕРС“ - МП а.д. Требиње и МХ „ЕРС“ - МП а.д. Требиње - ЗП „Хидроелектране на Дрини“ а.д. Вишеград су у складу са законском и уговорном обавезом основали концесионо привредно друштво „Хидроелектрана Бук Бијела“ д.о.о. Фоча,

г) На основу Рјешења Владе Републике Српске број: 04/1-012-2-684/19 од 14.03.2019. године промијењена је власничка структура у концесионом привредном друштву „Хидроелектрана Бук Бијела“ д.о.о. Фоча, тако је МХ „ЕРС“ - МП а.д. Требиње постало 100 %-тни власник поменутог привредног друштва,

д) Одлуком Владе Републике Српске у функцији Скупштине акционара МХ „ЕРС“ - МП а.д. Требиње, број: 04/01-012-2-2469/19 од 26.09.2019. године, је одобрена статусна промјена - спајање уз припајање „ХЕ Бук Бијела“ д.о.о. Фоча (стицалац) са „ХЕ Фоча и ХЕ Паунци“ д.о.о. Фоча (припојилац).

Уговором о статусној промјени - спајање уз припајање „ХЕ Бук Бијела“ д.о.о. Фоча са „ХЕ Фоча и ХЕ Паунци“ доо Фоча нотарска обрада ОПУ бр 1675/2019 од 19.11.2019.године престало је са постојањем „ХЕ Фоча и ХЕ Паунци“ д.о.о. Фоча, а „ХЕ Бук Бијела“ д.о.о. Фоча је промјенила назив у „ХЕС Горња Дрина“ д.о.о.

Рјешењем Округног привредног суда Требиње број 062-0-Рег-19-000353 од 02.12.2019. године је извршен упис статусне промјене спајање уз припајање привредних друштава „ХЕ Бук Бијела“ д.о.о. Фоча и „ХЕ Фоча и ХЕ Паунци“ д.о.о. Фоча, којим друштво стицалац у овој статусној промјени „ХЕ Бук Бијела“ д.о.о. Фоча мијења пословно име и наставља пословање под називом „Хидроелектроенергетски систем Горња Дрина“ друштво са ограниченом одговорношћу за производњу и продају електричне енергије Фоча,

ђ) Дана 3. 2.2020. године закључен је Анекс I Уговора о концесији за изградњу и коришћење хидроелектране „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, општина Фоча, број 05.05/012-274-18/16,

е) Комисија за концесије Републике Српске је Рјешењем број: 01-963-1/25 од 21. 8.2025. године дала сагласност на Приједлог анекса II Уговора о концесији за изградњу и коришћење хидроелектране „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, општина Фоча, и

ж) Влада Републике Српске је дала сагласност на Анекс II Уговора о концесији за изградњу и коришћење хидроелектране „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, општина Фоча, Рјешењем број: 04/1-012-2-3138/25 од 17. 9.2025. године,

Уговорне стране су уговориле како слиједи:

Члан 1.

У Уговору о концесији за изградњу и коришћење ХЕ „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, општина Фоча, број 05.05/012-274-16/16 од 03.06.2016. године, и Анексу I на тај уговор број 05.05/012-274-18/16 од 3. 2.2020. године, у члану 1. у дефиницији: „ХЕ“ ријечи: „93,52 MW“ замјенују се ријечима: „118,10 MW“.

У истом члану у дефиницији: „Припремни период“ ријечи: „54 мјесеца од Датума ступања на снагу уговора“ замјењују се ријечима: „30 мјесеци од датума ступања на снагу Анекса II уговора“.

Члан 2.

У члану 2. став 1. ријечи: „процијењене снаге 93,52 MW и укупне годишње производње процијењене на 332,3 GWh“ замјењују се ријечима: „процијењене снаге 118,10 MW и укупне годишње производње процијењене на 354,31 GWh“.

Члан 3.

У члану 4. став 1. ријечи : 382.407.794 KM“ замјењују се ријечима: „488. 563.926, 37 KM“.

Члан 4.

У члану 5. ст. 2. и 3. мијењају се и гласе:

„(2) Концесиони период обухвата:

- а) Припремни период у трајању од 30 мјесеца почев од Датума ступања на снагу Анекса II уговора и обухвата израду пројектне документације и прибављање свих потребних дозвола и обављања осталих припремних активности и радова.

Вриједност инвестиције: 22.076.147,52 KM.

- б) Период изградње у трајању од 66 мјесеци, почев од истека Припремног периода и обухвата извођење главних грађевинских радова, уградњу хидромеханичке, машинске и електроопреме, завршне грађевинске радове и пробни рад.

Вриједност инвестиције: 466.487.778,85 KM.

- в) Период коришћења у трајању до 3. 6.2066. године.

(3) Концесионар је обавезан да у року од 90 дана од дана ступања на снагу овог анекса уговора припреми и достави Концеденту детаљан План пројектовања и изградње, ради праћења његове реализације.“

Члан 5.

У члану 18. став 2. мијења се и гласи:

„(2) Концесионар ће:

- у року од 30 дана од дана ступања на снагу овог анекса уговора, обезбиједити гаранцију за Припремни период из члана 5. став 2. тачка а) овог уговора, у износу од 4% од 22.076.147,52 КМ на период од 32 мјесеца,
- 15 дана прије истека Припремног периода, обезбиједити гаранцију за Период изградње 5. став 2. тачка б) овог уговора, у износу од 3 % од 466.487.778,85 КМ, на период од 68 мјесеци.

Члан 6.

Послије члана 19. додаје се нови члан 19а. који гласи:

„Концесионар ће на име повећања вриједности инвестиције из члана 3. Анекса II уговора, платити једнократну накнаду за уступљено право у износу од 530.780,66 КМ, која се плаћа прије закључивања Анекса II Уговора.“

Члан 7.

Овај анекс ступа на снагу даном потписивања.

Члан 8.

Овај анекс је потписан у 11 (једанаест) истоветних примјерака од чега по 3 (три) примјерка задржава свака уговорна страна, а по један примјерак уговора се доставља Комисији за концесије Републике Српске, Министарству финансија – Пореској управи, Правобранилаштву Републике Српске, општини Фоча и Републичкој управи за инспекцијске послове Републике Српске.

ЗА КОНЦЕСИОНАРА

предсједник Управног одбора

Милан Баштинац

Број: 01-60-2/25

ЗА КОНЦЕНДЕНТА

Министар

Петар Ђокић

0505/360-249-10/25